

**ЦЕНТЪР ЗА ИСТОРИЧЕСКИ
И ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ**

**РАЗВИТИЕ НА МОДЕРНАТА
СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ**

Част VII: Социалдемокрация и реална политика

София, 2005 г.

Брошурата “Социалдемокрация и реална политика”
се издава с любезното съдействие на фондация
“Фридрих Еберт” - регионално бюро София.

- © Център за исторически и политологически изследвания
- © Редактор: Таня Турлакова
- © Компютърен набор: Красимира Стойкова
- © Художник: Емануил Манолов

СЪДЪРЖАНИЕ

ОТКРИВАНЕ

Арнолд Вермхьорнер..... 5

ДОКЛАДИ И ИЗКАЗВАНИЯ..... 8

Ивелин Николов

За реалната политика се иска яснота и воля..... 8

Хайнрих Потоф

Социалдемокрацията - наследство,
реална политика и призвание 15

Бойко Великов

За лявата политика и новите реалности 36

Петър Димитров

Бюджетни параметри на реалната политика 44

Андрей Райчев

Трансформацията на българската левица
и реалната политика 53

Радослав Иванов

Социалдемокрация и реална политика 58

Нора Ананиева

Коалиционното управление като предизвикателство
за реалната политика на БСП 69

<i>Павел Писарев</i> Социалдемокрацията и политическата практика	83
<i>Искра Баева</i> БСП пред поредните предизвикателства на властта	88
<i>Начко Радев</i> Социална политика през годините на прехода	99
<i>Донка Дончева</i> Образованието като гаранция за европейската интеграция, икономическия растеж и социалната отговорност	110
<i>Максим Мизов</i> Модернизация на социалдемокрацията и реална политика.....	115
<i>Владимир Павлов</i> Отговорностите на управлението и реалната политика.....	129
<i>Лъчезар Николов</i> Някои предизвикателства пред лявата партия във властта.....	133
<i>Мирослав Попов</i> Мюсюлманските мигранти - предизвикателство пред европейската политика.....	136

ОТКРИВАНЕ

АРНОЛД ВЕРМХЪОРНЕР:

Искам да приветствам най-сърдечно с “Добре дошли” от името на фондация “Фридрих Еберт” всички участници в семинара “Социалдемокрация и реална политика”. Както вероятно знаете, фондация “Фридрих Еберт” отдавна оказва подкрепа на Българската социалистическа партия - още преди демократичните промени, но най-вече след тях. Особено през последните няколко години ние работехме съвместно много активно под формата на различни семинари по проблемите на социалдемократията, заедно подготвихме и издадохме редица публикации. Днешното мероприятие е продължение и естествена част от това ползотворно сътрудничество.

Съвместната дейност между фондация “Фридрих Еберт”, от една страна, и БСП и Нова левица, от друга страна, намира израз и в един регионален проект. Нашият стремеж е всички партии от социалдемократическото крило от Югоизточна Европа да се съберат на едно място и заедно да обсъждат ситуацията в региона и в своите страни. Вече втора година ние анализираме заедно проблемите на всяка една партия и предлагаме варианти за подобряване на партийната работа в редица конкретни условия. На последния семинар в София беше повдигнат един въпрос, който заплашва идентичността на социалдемократията. Ако искаме да бъдем социалдемократическа партия, трябва да имаме социалдемократическа идентичност, а тя е свързана с определени ценности. И това не е нещо, което няма отражение върху реалната политика. Истината е, че партия с ясно изразена идентичност, много по-лесно сплотява партийните членове и може да ги мобилизира по време на избирателни кампании. Едновременно с това такава идентичност може да се покаже навън и да се обясни на избирателите за какво се застъпва тази партия и какво ще

последва, ако те я изберат да управлява. Мисля, че това е нещо много важно - именно разработването на такава идентичност. И принос към това имат не само историческите особености в страната, но и демократичните ценности сред населението, а тези ценности не са списък от правила, които да се прочетат, или някакъв закон, който може да се приложи. Тези ценности трябва да се интерпретират според конкретната политическа ситуация и да се претворяват на дело в реалната политика.

Вие сигурно сте следили как през последните месеци, през последните години Социалдемократическата партия на Германия управляваше. Федералният канцлер Герхард Шрьодер извърши редица реформи. Не всички в социалдемократическата партия бяха съгласни с тези реформи. През последните две-три години загубихме 11 местни избори и на парламентарните избори т.г. също не получихме мнозинството. Поуката за нас е, че и при условията на глобализация социалдемократията трябва да отстоява своите ценности.

Подобна задача стои сега пред вашата партия, която е основна част на коалицията в България. Още отсега може да се каже, че ще има конфликти между това, което е реално възможно за политиката, и това, което е като претенция, като изискване, като желание от членовете на партията. Това предполага една постоянна и усилена комуникация между партийните членове, които са в правителството, и самата партия. Необходимо е непрекъснато да се провеждат обсъждания и семинари, за да се изяснява какво е възможно да се направи в реалната политика и как то кореспондира с ценностите на партията. Много е важна ролята на Комисията за идейното развитие на БСП и аз се радвам, че Бойко Великов - председател на тази комисия, е тук. Но искам да кажа съвсем честно, че от сътрудничеството, което сме имали през последните години, впечатлението ми е, че тази комисия не получава толкова голямо внимание, колкото според мен е важно за бъдещето на партията и за бъдещето на правителството на страната. Аз мисля, че тази комисия би трябвало

да събужда по-голям интерес от останалите сред всички членове на партията и най-вече сред партийното ръководство. Това е особено трудно сега, тъй като много от ръководните хора в партията са в правителството. Въпреки това комисията по основните ценности има дългосрочна задача, която не бива да се пренебрегва. На нея трябва да се гледа най-сериозно, защото в противен случай може да има проблеми в бъдеще.

И накрая искам да благодаря на професор Хайнрих Потоф, че прояви готовност да дойде в София и да участва в днешния семинар. Той е историк с издигнати много исторически и теоретически книги, сред които ще открия “История на Германската социалдемократическа партия” и една книга, написана през 1990 г. - “В сянката на стената”, където описва периода 1961-1990 г. и как двете германски държави са живяли от двете страни на “желязната завеса”. Вярвам, че професор Потоф ще подходи конкретно и реалистично към въпроса какво означава социалдемократията в реалната политика и ще зададе основните параметри, заедно с другите докладчици, за една оживена и ползотворна дискусия.

Желая успешна работа на участниците в семинара!

ДОКЛАДИ И ИЗКАЗВАНИЯ

ЗА РЕАЛНАТА ПОЛИТИКА СЕ ИСКА ЯСНОТА И ВОЛЯ

ИВЕЛИН НИКОЛОВ

Днешната дискусия, която се провежда по инициатива на регионалното бюро на фондация “Фридрих Еберт” в София и на фондация “Солидарно общество”, е още едно доказателство, че именно партиите от левицата търсят пряката връзка между ценностите, идеите, намеренията и реалната политика (или отделните реални политики, които би трябвало да се осъществяват). Няма лява партия без своите ценностни идеи, без своята кауза, без своя образ за бъдещето на обществото. Точно този дълъг път от човешките ценности, ценностите на нашата социалдемократия, ценностите на социализма до практическата политика, до различните политики, правени в различните области на социалния живот, е най-трудното, като че ли, особено за хората, които изследват историята и успехите и неуспехите на левицата. Тази дискусия, тази идея е още едно доказателство за вече дългогодишното сътрудничество между българската левица, в частност между Българската социалистическа партия и нашите приятели от Германската социалдемократическа партия и фондация “Фридрих Еберт”.

За тези, които не знаят, а мисля, че всички от присъстващите знаят, фондация “Фридрих Еберт” е първата фондация, с която ние като променяща се партия започнахме да работим още преди да бъдем признати за член на семейството на европейските леви партии.

Днешната дискусия е още по-актуална и поради ситуацията, в която се намираме в страната. Много време - вече два месеца, различни анализатори и коментатори се опитват да обяснят (доколкото би трябвало да се обяснява на обществото) защо

има такава коалиция, която управлява страната; обезличават ли се отделните партии на тази управляваща коалиция; доколко всяка една от партиите би се отказала от своите ценности; доколко могат да се изпълнят намеренията и обещанията на всяка една от партиите от коалицията, след като нито една от тях не е успяла да получи доверието на мнозинството от българските избиратели.

И не на последно място, като че ли, най-същественото е - дали ще успеем да съчетаем интересите на отделните компоненти на коалицията, за да се преодолеят противоречията, за да се изгладят различните непрекъснати ескалиращи изисквания на всяка една от съставките на коалицията, и най-важно - доколко интересите на всяка една партия от коалицията и на самата коалиция съвпадат с интересите на обществото като цяло, с интересите на всеки един гражданин. Защото - какъв е смисълът от управляваща коалиция, в която партиите имат свои интереси, но те не съвпадат с интересите на гражданите и обществото. И как в цялата тази трудна ситуация планираните и разработвани с години конкретни идеи в политиката, конкретните политики и механизми в отделните сфери, наистина могат да бъдат реализирани и могат ли да бъдат реализирани така, че не някой да ги отчита на свои форуми - конгреси, конференции, а гражданите да разберат, че управляващата коалиция, независимо от разнородния си характер, работи в името на по-добрия живот.

Това са само част от въпросите, които стоят пред нас в България, пред българската левица, пред социалистическата партия като водещата част от българската левица.

Ние с колегите, които участвахме в преговорния екип за формиране на тази управляваща коалиция, последните седмици се шегувахме, че имаме готовност, ако ни поканят гругарите от Германската социалдемократическа партия, да вземем участие във воденето на преговори за формиране на правителство там. Последната информация е, че те вече са стигнали до успешен завършек. Не знам колко е вярно, мнозинството министри все

нак ще бъдат от левицата и това е безспорен успех, тъй като едни парламентарни избори винаги завършват с формирането на правителство. И независимо кой колко се хвали, че е спечелил изборите, победата си личи, след като се види правителството.

Това са част от темите, които можем да дискутираме днес.

Иска ми се и по молба на председателя на нашата партия и председател на Висшия съвет - другаря Сергей Станишев - от името на цялото ръководство да пожелаем на днешната дискусия стигането до конкретни идеи и тя да стане част от формулирането на идеи за бъдещето на партията.

Искам да използвам случая специално да изкажа благодарността на всички нас днес на Арнолд Вермхорнер за дългото сътрудничество, което осъществяваме в София. Правя го специално, защото това е една от последните изяви на Арнолд тук. Искам да му благодаря пред всички и се надявам, независимо че той няма да води бюрото в София, нашето сътрудничество да продължи и за бъдеще. За нас, още веднъж подчертавам, винаги взаимоотношенията с Германската социалдемократическа партия и с нейните научни институти са били приоритет.

Живеем в дни, в които, като че ли, реалната политика започваме да я свързваме с конкретни събития и затова имаме нужда от повече яснота, казвам и политическа воля, за да сме наясно кое е политика, кое е отделни политики и все пак кой ги прави. Правейки реална политика, свързана с ценностите, е важно да си изясним доколко целите, които си поставя всяка една политика, са свързани с ценностите - социалистическите, и по-специално социалдемократическите. Ще дам за пример, ако искате, само една от нашите традиционни ценности - свободата. Свободата, разбирана не като политическа свобода и свобода на словото само, свобода на словоизлиянието, свобода на сдружаването, а свободата като отстояване на конституционните права на гражданите, защото възможността да упражняваш конституционните си права е също въпрос на свобода. Защото конституционните права, освен чисто политическите права, са и правото

на труд, и правото на здравеопазване, и правото на образование. Невъзможността да ги упражняваме означава, че не отстояваме своята ценност "свобода".

Не искам да влизам в другите още по-инструментални ценности, ако може една ценност да бъде инструментална - справедливостта и солидарността, доколкото те винаги са били свързани с определени управленски норми, с определени управленски решения и са били свързани с поведението на групи хора или взаимоотношенията между хората в социума.

Тук възниква въпросът: как тогава се прави реална политика и се свързват тези ценности с реалната политика. А реална политика се прави не само когато участваш в управлението. Дано да не съм прав, но през миналата седмица бяхме на една дискусия с част от колегите тук и стигнахме до извода, че българската левица и нашата социалистическа партия, сме склонни, като че ли, да правим по-успешна политика, когато сме в опозиция. А това е една от характеристиките доколко една партия е адекватна на общественото състояние, доколко на една партия структурите ѝ са работещи, доколко тя може да функционира успешно в обществото и дали има разлика в уменията на партията да участва в управлението и уменията да прави опозиционна политика. Поне тези три месеца, откакто участваме в управлението, доколкото участваме с всичките уговорки в управлението, с всичките уговорки за лимитите, които имаме и по отношение и на външната ситуация - международната, и по отношение на сложните взаимоотношения между управляващите формации в коалицията, и по отношение на икономическото състояние на страната и на света - три месеца могат да дадат вече като първи знаци доколко като партия умеем да бъдем ефективни в правенето на лява политика.

Защо си позволявам да говоря така - защото политиката, както знаем, не е само документи, а ние и в документите не сме много солидни напоследък - и документите ги няма. А политиката е въпрос на конкретни инструменти, като започнем от уни-

версалния инструмент - държавния бюджет, за който обществената дискусия предстои и ще бъде тези дни и без който инструмент не може да бъде реализирана каквато и да е политика, и законодателството като цяло и наличието на законодателни приоритети, последователност на приоритетите в законодателството координацията между отделните закони в законодателството и стигнем до конкретни управляващи решения на определени органи, които са вече под законодателството - било решения на съвети, комисии, било заповеди на овластените изключително в България министри - като стигнем до заповеди, разпореждания - всички са инструменти за правене на лява политика. И тук стигаме до умението хората от този елит, който управлява държавата, да се държат не само като технократи, а като политици, умението не само да се похвалиш пред своята гилдия професионално, че ти най-разумно мислиш в момента, най-добре усещаш икономическата целесъобразност или някаква друга целесъобразност, а ти си и политик, защото министърът, народният представител са висши политически длъжности - те не са технократски длъжности. А като си политик, трябва да отстояваш ценностите на една политика. Стигам до това, че освен тези знания и умения, за които говорим, не могат да липсват на нашите представители в управлението още две неща, които са много важни. Първото е умението да координират и да свързват социалдемократическите ценности с управленските решения, да имат желание за борба с рутинността, с грозното име на бюрокрацията. Говоря за грозния вариант на бюрокрацията, който е свикнал години наред да прави едно и също и го прави механично на принципа "Извади стария доклад" или "копипейст", което осъвременява същия принцип. Не можеш да искаш да направиш политически документ и той да е успешен, ако разпоредиш, да кажем, на по 10 чиновника от 15 министерства да го направят и те 15 години са правили едно и също и са писали едни и също цифри, едни и същи таблици и независимо коя политическа формация е управлявала. В администрацията винаги е царял

изразът “Дори правителство да няма, и парламент да няма, и министър да няма - държавата си работи”. Въпросът е умееш ли да ги накараш те да са част от екипа, или ако не са част от екипа, те да не създават това, на основата на което да се прави управлението. Не можем да си мислим, че било правителствена програма, било законодателна програма, било приоритети във финансирането, било разпределение на процентите на бюджета могат да се управляват от магьосници, които, като чуят Иван Костов, казват: “Аха, сега ще направим една дясна програма”; а като чуят Симеон Сакскобургготски казват: “Сега ще направим една либерална програма”. Сега пък е дошла левицата: “Ще направим една лява програма”.

Програмата се прави от политиците, а не се прави от експертите, които са прекрасни да огледат и да кажат: “Това е възможно. Това е невъзможно”. Завършвам темата с убедеността, че трябва политикът да е наясно, когато му кажат, че това е невъзможно. Друг въпрос е дали го казват, защото ги мързи да работят повече и да си променят начина на мислене, или защото наистина е невъзможно.

Завършвам с думичката “воля”, с която почнах.

Сигурно правенето на реална политика е свързано с нашите ценности, но и е въпрос на политическа воля. Освен всичко друго е въпрос на политическа воля. Много е трудно. Надявам се този път да потръгне машината. Според мен държавната машина в момента в България не се е завъртяла, не работи още. Искрено се надявам по-успешно да се усетят реалните политици, тъй като те са свързани с левицата, колкото и това управление да не е само на БСП. Въпрос на политическа воля е за всички, които са в управлението, и за тези, които се занимаваме с политика извън управлението. Когато една партия участва в управлението, всички в партията участват в управлението. Независимо от това дали си министър, или не си, независимо от това дали си квартален партиен секретар, или си член на Висшия съвет, или помагаш на този Висш съвет - когато партията е в управле-

нието, няма оправдание: “Аз по времето на Виденов бях едн къде си”. Бил ли си в тази партия - бил си. Всички участват в управлението и от нашето поведение също зависи какво ще бъде то.

Искрено се надявам, че днешната дискуссия ще роди и някои конкретни идеи, които могат да ни бъдат полезни.

СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА – НАСЛЕДСТВО, РЕАЛНА ПОЛИТИКА И ПРИЗВАНИЕ

Проф. д-р ХАЙНРИХ ПОТОФ

Германската социалдемокрация преживява тежко време. След седем години червено-зелено управление тя загуби канцлерския пост на изборите на 18 септември 2005 година. Но и управляващите партии в други европейски страни претърпяха също така политически поражения. Натискът за оздравяване на държавните финанси и за орязване на социалната мрежа се натъква на критиката на по-слабите в обществото. Почти се налага впечатлението, че проектът за социалната справедливост би могъл да катастрофира. Към това се прибавя и разширяващата се загуба на доверие в политици и партии. Следователно става дума и за състоянието на политическата система, за дееспособността на политиката, за обществения договор и за собствена идентичност.

Който иска да прави политика, трябва да знае за какво е. Той трябва да познава историческите си корени и носещите фундаменти, върху които се гради неговият ангажимент. ГСДП беше част от социалистическото работническо движение, което се формира с подема на индустриализацията в различните страни. Обединяващото бе борбата срещу експлоатацията и потисничеството и за еманципация и равнопоставеност на работническото. Но при различните общественopolитически условия в тогавашните държави разбиращите себе си като социалистически партии тръгнаха по свои собствени пътища. В общи линии се формираха три основни типа. В Западна Европа либералната буржоазия оспорваше парламентарната демокрация. Затова работническото движение се концентрира върху профсъюзите и върху социалните реформи. В авторитарната царска Русия, където индустриализацията и буржоазното общество едва прохождаха, большевиките заложиха на кадрите, насилието и преврата.

Германската социалдемокрация, както и нейната австрийска посестрима, опирайки се върху масова база, свързваха практическата политика на реформи с революционния патос, искането за социални подобрения със стремежа за свобода и демокрация.

ГСДП е не само най-старата германска партия, но също така и най-старата демократично-социалистическа партия. Нейните корени по принцип достигат чак до революциите от 1848 - 1849 г. в Европа. Дори след отхвърлянето на революцията, този първи пробив продължи да живее в социалната демокрация.

Със създаването на Общия германски работнически съюз на 23 май 1863 г. от Фердинанд Ласал възникна самостоятелна сплотена работническа партия. От тогава до днес е налице организационната устойчивост на социалдемократически формираната партия. Тя бе прекъсвана само от преследванията и забраните на закона срещу социалистите по времето на Бисмарк (1878 - 1890 г.), от нацистката диктатура (1933 - 1945 г.) и в Източна Германия от принудителното обединение през 1946 г. до създаването на новата социалдемокрация през 1989 година.

За разлика от Германия, в по-голямата част от другите европейски страни социалдемократическите, съответно социалистическите, партии са създадени едва в края на XIX век и дори като в Англия и във Франция по-късно. В своята програматика те често се позовават на Ерфуртската програма на ГСДП от 1891 г., която в много отношения бе пример и за другите партии. ГСДП се възприемаше като вярна на принципите на теоретично-програмна партия, която печели през 1903 г. 30% от гласовете на избирателите (точно 31,7%), докато други партии едва прохождат. В съюз със силните профсъюзи и под ръководството на харизматичния “работнически кайзер”, Август Бебел, тя акцентира върху политико-социалните реформи и върху подобряването на материалните условия на живот на работниците.

Тя не бе признавана от авторитарната държава и от господстващите слоеве и затова възможностите ѝ за действие бяха ограничени. Чак след установяването на демокрацията в края на

загубената Първа световна война за германската социалдемократия се откри простор да участва решаващо във формирането на държавата и обществото. Тя повлия (особено чрез Фридрих Еберт) върху създаването на Ваймарската република и се опита да ѝ придобие социален профил. В предишната Федерална република тя имаше голям принос като опозиция и като управляваща партия за обосноваването и утвърждаването на нашата свободна и социална демокрация. Тя постави жалоните за изравняване с нашите източни съседи и пое отговорността в тежки времена в новата Обединена Германия.

В продължение на 140 години социалдемократията има значителни исторически постижения. В историческата оценка на социалдемократическата идентичност това заслужава повече внимание отколкото предпочитаните в повечето случаи програмни изявления. Последните са по-скоро отражение на нейните мечти и на теоретико-абстрактни идеални модели, а не продукт на общественopolитическата действителност.

Поради това в центъра на представите за нейното съществуване би трябвало да стои практиката на социалдемократическото действие, както и това, което дава облик и което остава като резултат от нейната политика. При това се налага да се постави акцент върху собствената ориентация:

1. Устойчивост и промяна;
2. Социална справедливост;
3. Свобода и демокрация;
4. Мир и разбирателство между народите.

1. Устойчивост и промяна

“Свобода, равенство, братство” е изписано на всички традиционни знамена на ГСДП. Това съвсем съзнателно я свързва много повече с идеалите на Френската революция и Просвещението, отколкото формиращото се работническо движение ги възприема като неин легитимен наследник. ГСДП си беше приписала тези основни ценности за хуманно, демократично и социално

общество и се придържахте към тях дори в тежки времена (например при Закона за преследване на социалистите, по време на нацистката диктатура и в противоборството с комунизма от съветски тип).

Устойчивостта на тези, даващи ѝ облик, основни ценности е трайна и до днес, дори когато техните контури не са така видими. Те имат основополагащо значение за идентичността, а за възприемането на финансовите и социално-политически мерки е от значение, когато е налице позоваването на ценности.

Разбира се, партията се е променила - от една предимно класова партия (от времето на Ерфуртската програма от 1891 г. почти до Курт Шумахер) с марксистка терминология до лява, плуралистична народна партия на Годесбергската програма (1959 г.). И Годесберг не беше краят на историята. Колелото се въртеше напред. След социалибералното управление на Вили Брандт и на Хелмут Шмидт последваха объркващи години на опозиция. След скептичния по отношение на прогреса, екологичен и ориентиран към мирните движения, подем през 80-те години (между другото и Берлинската програма от 1989 г.) партията трябваше да се преустроива по проблема за обединението на Германия. От 1998 до 2005 г. при Герхард Шрьодер тя трябваше да управлява в по-тежки условия и се налагаше да търси устойчив профил на управляваща партия.

Днешният свят е различен от този на XIX век и от доминираната от конфликта с тоталитарните системи епоха на краткия XX век. Промяната в Източна Европа (1989 - 1990 г.) и краят на конфронтацията Изток-Запад маркират дълбока разделителна линия. Рамковите условия се промениха с глобализацията, обществото решително се преобръща за демократичен социализъм ала Годесберг вече никога не говори, а приспособяването към икономическите, социалните и демографските предизвикателства изисква висока цена. Често става дума за криза на социалдемократическия проект. Критиката се разгоря преди всичко върху плоскостта на утвърдения модел на социалната

държава и на държавата на благоденствието.

II. Справедливост и социална демокрация

Със социалдемокрацията най-силно се свързва искането за социална справедливост. То минава като червена нишка през цялата ѝ история. При това то е еднакво както при ГСДП, така и при нейните братски партии в Европа и в останалия свят. Алфа Миграл го формулира през 1969 г. на програмния конгрес на шведската социалдемокрация по следния начин: “Думата равенство звучи през цялото време на този конгрес. Така и трябва да бъде. Равенството всъщност е истинската цел, която е сложила особен отпечатък върху нашето движение”. Тук равенството е формулирано като същностна социалдемократическа основна задача. По подобен начин биха я формулирали много представители на по-ранното социалистическо движение. Така през 1875 г. германската социалдемокрация в своята Готска програма се обявява за “отстраняване на всички социални и политически неравенства” и се бореше, както по-късно бе записано в Ерфуртската програма от 1891 г., “за равни права и равни задължения на всички без разлика на пол и произход”.

А) Държавите, в които възникна социалистическото движение, съществено се различаваха от днешните демокрации в развитите индустриални общества. В тях доминираха все още определени от съсловията структури и ярко изразени класови бариери. Политическите системи варираха от авторитарно-авторитарни монархии до полупарламентарни форми и до т.нар. парламентарни демокрации. Но дори в последните равнопоставеното участие на работниците в политическите дела беше в най-добрия случай един прекрасен сън. Сравнено с избирателните ограничения в Англия, общото и равно избирателно право в Германския бундестаг беше нещо прогресивно. Сравнително модерни изглеждаха и правната система, и кодифицирането на определени граждански права.

Извоюването на демократични свободи бе още една крачка напред по пътя от поданик към участващ във вземането на решенията гражданин. Но за да се стигне дотам, бяха необходими материални предпоставки - като се започне от доходите, свободното време и образованието.

За равенство на жизнените условия и на шансовете въобще не можеше да става дума. Дълбока пропаст разделяше капиталистите, едрите земевладелци и “буржоазията” от “пролетариата”. Образователната система по същество бе за привилегированите, а за децата на работниците оставаше народното училище и военната служба. Чиновниците в прусащата авторитарна държава не можеха да бъдат социалдемократи. В повечето провинции (не само в Прусия) продължаваха да съществуват класови избирателни права, при които не се зачиташе гласът на обикновените хора. Жените нямаша избирателни права, дори и при избор за Бундестаг, а и като граждани бяха пренебрегвани в много неща. Изградената предимно върху индиректните налози данъчна система предпазваше богатите и се стоварваше особено тежко върху бедните хора. Имащите разполагаха с жизнено пространство, докато работниците в най-добрия случай трябваха да живеят в мизерни квартири.

С други думи, съществуваше двойна нужда от справедливост:

1. На полето на гражданските свободи;
2. На полето на разпределението на собственост, доходи и власт.

Свободата тогава бе преди всичко свобода на силните. Само този, който бе силен, можеше да я вкуси, но за сметка на слабите. Август Бебел веднъж постави основния въпрос в тази връзка: “Свободата би свършила там, където влиза в полето на другия, а това означава, там, където нарушава равенството”. По същество това беше социалдемократическото послание, чрез което партията се различаваше от буржоазния либерализъм. Свободата и равенството са взаимосвързани, както по-късно постулира

ГСДП в Годесбергската програма. А и Бонската конституция пропагандираше неограничена свобода. Тя се обяви за социални задължения на собствеността и за ограничаване на правата на враговете на свободата.

Б) Искането за социална справедливост при социалдемократите често се разглежда като равнопоставено със социалната държава. При това се изтъква, че социалдемократите мислели преди всичко за повече регламентираща държава. Всичко това не е толкова просто – нито от съвременна гледна точка, нито в историческа перспектива.

Социалдемократията и свързаните с нея профсъюзи искаха не подаяния, а справедливост. Но при това те заложиха не само върху държавата, върху държавното преразпределение и всестранната грижа, както това се налага от някои опростенчески възгледи.

Характерен за формиращата се социалдемократия е тристепенният подход. Той се базираше върху:

1. Солидарност (политическо и профсъюзно обединяване);
2. Действена самопомощ (взаимоспомагателни каси, работнически секретариати, накрая тарифни договори);
3. Свързване на политическата свобода с разрешаването на социалния въпрос в демократичната държава (побратимяването на работниците и Айзенах).

В теоретико-програмно отношение социалдемократията след обръщането си към популярния марксизъм (Ерфурт, 1891 г.) възприе един по-скоро детерминистичен класов модел. Едва превръщането на частната собственост в обществена собственост би могло да доведе до освобождаването на “пролетариата” и на “целия човешки род”. Голямата социалистическа цел за общество без експлоатация, което живее в сговорна хармония, започна за краткост да се асоциира със средствата на обобществяването.

За обобществяване се бореха не само марксистките партии, а и британската, реформаторски настроена, Лейбъристка пар-

тия. Това показва, че то има особено значение. Постепенно обаче то бе дискредитирано преди всичко поради горчивия, изпълнен със страдания, опит на болшевишката диктатура, която извеждаше своите претенции за социализъм от одържавяването. В социалдемократическите партии през XX век се извърши програмна преориентация. В центъра на своите стремежи те изведоха основните ценности – свобода, справедливост и солидарност - както и индивида със своите права и задължения вместо класата и колектива. Социализмът се определи като постоянна задача, а свободната демокрация като неотменно средство и цел.

Социалдемократическото искане за справедливост никога не е било нещо абстрактно. То постоянно се манифестираше в конкретни искания и действия - например през XIX век това са:

- а) Осемчасов работен ден и защита на труда;
 - б) Прогресивно облагане на доходите и имуществото;
 - в) “Неизбежност” на грижите за защита на правата, за здравеопазване и за образование;
- г) Финансиране на социалното осигуряване от държавата, но самоуправление на касите.

Много неща от този каталог се превърнаха в реалност, не на последно място и поради работата на ГСДП и на профсъюзите. Така например въвеждането на осемчасов работен ден и подкрепата при безработица от страна на райха, провинциите и общините бяха едни от първите мерки на социалдемократическото правителство след Ноемврийската революция през 1918 година. Законите за работническите съвети и за данъците върху доходите и имуществото също датират от началото на Ваймарската република. И най-накрая - в края на 20-те години, бе въведено и осигуряването на работниците при безработица. Но Ваймарската социална държавя стоеше върху крехка основа. Не достигаше необходимият икономически растеж и политиката и обществото се плъзгаха от една криза към друга (тежестите на Версайския договор, инфлационната катастрофа през 1923 г., икономическата криза и масовата безработица). С това бе заст-

рашена не само социалната държава, но и републиката.

След като по времето на Бисмарк бе създадено първото социално осигуряване, през годините на първата германска демокрация се формираха по същество контурите на модерната социална държава. След 1945 г. развитието се придържахме принципно към този модел. В условията на икономически растеж и благоденствие социалната мрежа се разпростираше доста неравномерно. Достатъчно е да се напомни за динамиката на пенсиите, детските надбавки, студентските стипендии, работническата собственост.

Цялата система на социална благотворителност се базира върху презумпцията, че тя ще бъде финансирана на основата на стабилен икономически растеж. Социалдемократията и профсъюзите се грижеха преди всичко за по-справедливо разпределение и за реализиране на социалното измерение на демокрацията. В хода на първата енергийна криза се появиха съмнения относно границите на растежа. Но нито в политиката, нито в обществото бяха изведени трайни поуки. Страната в продължение на десетилетия живееше над възможностите си, обслужваше организирани интереси и разширяваше държавата на благоденствието. Разходите за обединението на Германия в голямата си част бяха финансирани чрез дългове, съответно бяха прехвърляни върху гърба на гражданите. Само плащанията по лихвите на гигантския държавен дълг от почти 1,5 билиона евро (федерация, провинции и общини) достигат междувременно по размер второто по големина перо в бюджета на държавата. Това ограничава възможностите за действие не само на държавата, но не е справедливо и по отношение на по-младите и на следващите поколения.

Социалната справедливост остава основна социалдемократическа задача. Но проблемите, които трябва да бъдат решавани, се променят. По-рано социалната справедливост се дефинираше предимно по отношение на притежаващите собственост и на лишените от собственост класи. Днес въпросът се поставя

и предвид разпределението на тежестите между поколенията, съотношението между работещи и безработни, имащи собственост и получаващи помощи, семейства без деца и семейства с деца, да не споменаваме дълбоката пропаст между развития и Третия свят. С това социалният въпрос придобива нови и различни измерения, за които трябва да намерим адекватни и работещи решения. И над всичко виси дамоклевият меч на “кой може и трябва да плаща това”.

В) Социалната демокрация е повече от изградената през XIX и XX век социална държава с нейното държавно подпомагане и подкрепа. Тя включва освен това и участие от страна на обществото, обществен плурализъм и собствена отговорност от страна на съюзите, организациите и групите.

Свободната социална демокрация, такава, каквато се е формирала в Европа в различните ѝ разновидности, се опира върху социалдемократическото действие в духа на най-добрите европейски традиции. Това се отнася както до тарифната автономия, така и до социалните осигурителни системи, до договореностите за защита на труда и до исканията за възможно най-голямо равенство на жизнените шансове, на образование и на участие на икономически зависимия гражданин.

Преди 20 години (1983 г.) Ралф Дарендорф писа за края на социалдемократическия век. Той го обоснова с това, че в духа на основополагащите ценности на това движение “почти всички ние” сме станали социалдемократи. С развитието обаче на неолиберализма, на ценностите на притежаващите акции и на глобализацията нещата се промениха. Масовата безработица, проблемите между поколенията, пренатоварването на социалните системи и празните обществени каси поставиха стария социалдемократически проект пред изпитание. В северните страни преди години се започна с промяната и то с успех. В Германия тя дойде на дневен ред при Герхард Шрьодер.

В стремежа за консолидация на бюджета и при т.нар. пен-

сия Ристер в първото правителство на Шрьодер ставаше дума за отделни конкретни и нетърпящи отлагане въпроси от настоящето. Вземаше се предвид бъдещето на социалния въпрос, а социалната справедливост се натоварваше с времеви ограничения. Повелята на деня е широкото разпределение на тежестите между поколенията.

Собствената отговорност не е чужда дума за социалдемократията. Тя съживява отново старата мисъл за самопомощ.

Държавната намеса в модерните общества често се възприема като регламентиране и опека. Социалдемократията трябва да държи сметка за промяната на обществото и на общественото съзнание в посока на повече индивидуализъм и по-малко колективизъм.

Поставянето на акцент върху прогреса и върху растежа всъщност бе вродено за работническото движение. Старата германска социалдемократия заложи върху модернизацията, икономическата динамика, ефективността на труда и използването на потенциала. След разпространения скептицизъм по отношение на прогреса, който обхвана ГСДП през 80-те години, се извърши отново видима промяна под натиска на управлението и на икономиката в посока на по-голямо сближаване с техниката и икономиката. Понятието “автомобилният канцлер Шрьодер”, както и неговите посещения на панаири за компютри символизират тази стъпка. По времето на червено-зелената ера се оформиха контурите на една по-прагматична и по-модерна, чуваща гражданина и ориентирана към средната класа, социалдемократия.

Правителството, както и партията се нуждаят от ръководство и от ясен профил. Необходимо е да се преодолее недоверието, трябва да се поставят приоритети, а проблемите да се решават енергично. В действителност ние сме изправени пред трудна ситуация. От известно време икономиката изнемогва, безработицата е висока, а дълговете растат, формира се съпротива срещу необходимите реформи и в очите на гражданите политиката губи доверие.

Вече не е достатъчно от време на време да правим поправки в познатата нам система на държавата на благогенствието. На изпитание са поставени обвързването на права и задължения, ефективност и възнаграждение, възможност за финансиране и структури на системата. Става дума за основополагащи решения и определяне на път. Изправени сме пред предизвикателството да определим кое е задължение на държавата, кое на обществото и кое на гражданина. Става дума за точната мярка на собствената отговорност, подкрепата и солидарността, за една премерена и ориентирана във времето социална справедливост.

III. *Партия на свободата*

Още достойното име “социалдемокрация” показва, че наред със “социалното” постоянно е ставало дума и за “демокрацията” в държавата и в обществото.

Докато либералната буржоазия в Западна Европа оспорваше парламентарната демокрация, в Германия през XIX век и в началото на XX век главната тежест на борбата за демократични свободи се стовари върху гърба на работническото движение (примери – общото и равно избирателно право, включващо и жените, утвърждаването на парламентаризма, свободата на съюзите и коалициите, свободата на изкуството и науката). Това тежи в действителност много повече, отколкото всякакви проблемни марксистко оцветени теории за примата на класовото освобождение. Но тази линия на практика никога не бе следвана, а с Годесберг тя бе изоставена и в теоретично отношение.

На полето на свободата и демокрацията се разделиха и пътищата на демократичните социалисти и болшевиките – комунисти. За социалдемократите свободните избори бяха нещо неотменно, всеки вид диктатура бе неприемлив, демократичният ред бе елементарна основна ценност, а гражданските и човешки права – ненакърними. За социалдемокрацията “не можеше

да съществува социализъм без свобода”, както се прокламираше и в Принципната декларация на Социалистическия интернационал от 1951 година. Само “чрез демокрацията” и в условията на демокрация може да бъде постигната социалистическата цел за справедливо общество на свободата. Комунистическият път завърши в загънена улица и бе обременен с безбройни жертви, а социалдемократическият, въпреки всички превратности и връщания назад, доведе до свободно и социално общество, което достигна своя разцвет след 1945 година.

ГСДП е същинската конституционна партия във Ваймарската република, от създаването на свободния и демократичен конституционен ред до неговата защита в агонията на републиката. Изправена срещу националсоциализма, тя враждуваше и наляво, и надясно, със своето “не” на Закона за извънредните пълномощия (23 март 1933 г.) тя защитаваше честа на демокрацията. В борбата срещу нацистката диктатура социалдемократите защитаваха свободата и живота. След 1945 г. с това ГСДП печелеше преди всичко младите хора. Речта на Ото Велс срещу Закона за извънредните пълномощия бе нещо като ключ за ангажиране със социалдемократията.

ГСДП има съществен принос в изграждането на втората германска демокрация. Обединена Германия, въпреки някои проблеми, е стабилна отворена демокрация. При Курт Шумахер ГСДП създаде фронт срещу съветския комунизъм и по този начин постави свободата над обединението. При народното въстание на 17 юни 1953 г. не случайно звучеше и “Смело, другари, в борбата”. Лозунгът на Вили Брангт “Да се решим за повече демокрация” маркира пробив към нови брегове с цел формиране на гражданско общество. А със създаването на социалдемократия в ГДР се отвори нова страница в тази книга за свободата. Тя спомогна “в мирната революция да се преобърне съдбата на Германия” (Манифест за възстановяване на единството от 27 септември 1990 г.) и да се стигне до обединение.

Като борец за свобода и демокрация, за човешки права и за чо-

вешко достойнство ГСДП има добра и задължаваща традиция. Би било от полза, ако този профил на партията се откроява ясно и с него се върви напред в публичното пространство. Това важи не само за германската, но и за всяка друга социалдемократия в западните държави и в обществата по целия свят.

За социалдемократите е имало и има граници на толерантността по отношение на националсоциализма и на комунизма, както и по отношение на терористичните, екстремистки и фундаменталистски стремежи. Свобода и сигурност вътре в страната и вън от нея са неща, които взаимно се допълват. Сигурността от заплахи и насилие е елементарна човешка нужда. Свободното общество трябва да се противопостави на всеки, който заплашва неговите основи и потъпква човешките права. Това не е отклонение от целта на гражданското общество, а едно необходимо средство. Но тук трябва да се внимава да не се нанесе неоправима вреда на свободата при гарантирането на сигурността.

IV. Мир и разбирателство между народите

В своята история ГСДП се е наложила като защитник на мира и разбирателството между народите. Това е нещо по-различно от “синеокия” пацифизъм. Отношението към нацията понякога е било трудно – между другото и то е опосредствано от пруската авторитарна държава и от изключването от нея и отчуждението на организираното работническо движение. Но социалдемократите никога не са били безотечественици. Те се обявяваха срещу национализма и империализма, както и срещу заиграването с войната.

От копнежа за мир и от почетния, но политически безсилен, интернационализъм се роди мирната политика. ГСДП се обяви за разбирателство между народите, за международен правов ред и сигурност и за Съединени европейски щати (Хайделбергска програма от 1925 г.).

При Вили Брандт започна голямото дело за изличаване на

различията с източните съседи и то продължи и при Хелмут Шмидт. Тогава се поставиха основите, които създадоха предпоставки за мирния преход в Европа. Визията на Брандт за “народ от добри съседи” се изпълни, прерасна в “активен пост за гарантиране на мира” (Хелмут Шмидт) и се реализира в създаването на новата демократична Германия.

В социалдемокрацията съществуваха конфликти по въпроса за действителните стъпки за гарантиране на мира, за отношението към войната и към средствата за въоръжаване. Те не трябва да се премълчават, а да се търсят мотивите и да се види конкретното развитие. Само да споменем 4 август 1914 г. (чак до разцеплението на партията през 1916 - 1917 г.), да си спомним лозунга “Хитлер означава война”, или пък “Никога повече война” след 1945 г., дебатите относно мисиите на ООН и за войната в Косово, 11 септември 2001 г. и Афганистан.

От германска земя след ужаса на нацизма никога повече не трябва да тръгва война, а само мир – това бе мотото на широки кръгове не само в левицата. Срещу използването на Бундесвера в международни военни операции имаше продължителна и упорита съпротива. Но под въздействието на Сребреница (1995 г.) постепенно настъпи промяна. Чрез позоваване на съпротивата срещу нацистката диктатура се наложи разбирането, че поскоро е дълг на всички да се противопоставят срещу диктаторите и срещу всякакъв род геноцид. Естествено бе, че нарасналата роля на Обединена Германия имаше своята цена. Конфликтът в Ирак се превърна в тежко изпитание.

Конкретните решения често бяха оспорвани. Въпреки всичко, в поведението на социалдемокрацията по отношение на кризи и конфликти се откроява като червена нишка позицията срещу налагането на политиката на силата, за превенции на конфликтите, преговори и търсене на мирни решения. При това не ставаше дума, както някои искат да внушат, за някакъв нов и особен германски социалдемократически-зелен път.

По същество се наложи едно друго европейско разбиране за

разрешаването на конфликти, по-силно и различно от това, което изглежда господстващо при администрацията на Буш. Лионел Жюспен (началото на 2002 г.) го изказа така – Европа днес е за изглаждане на различията, за разбирателство и толерантност, за собствен начин на действие по отношение на неравенството и дискриминацията, за защита на свободите и за запазване на мира. И Герхард Шрьодер многократно формулира тази задача по подобен начин.

Въпреки повишената си роля днес, Германия външнополитически е в следното положение:

а) може да действа само в рамките на Европейския съюз;

б) трябва да се съобразява със САЩ като велика сила; след натрупания опит от унитаризма на Буш обаче европейското измерение придобива все по-голямо значение.

Европа (и не само в смисъл на “стара Европа”) удря, независимо от някои дисонанси, като истинска самостоятелна общност на ценности. Концепцията на “социалната демокрация” се различава от американския “либерален” модел на капитализма на изтласкването с лакти, тя извежда като приоритет мирното уреждане на конфликтите, а не стремежа към превантивна военна интервенция.

В социалдемократическото разбиране, както и в европейското разбиране на Просвещението, свободата се разглежда и като справедливост, и като солидарност.

Европа е модел за извличане на поуки от трудния исторически опит, за мирно съжителство в условията на културно многообразие и за цивилизовано излъчване. Тук са и задачите, и шансовете за бъдещето. Към тях се отнася съответно и собственият потенциал на сила и сигурност. Трябва да се мисли и за една по-структурирана Европа от концентрирани кръгове, с ядро от “желаещи” и обгръщащ я допълнителен пояс.

И накрая. Подкрепата за и засилването на ООН съвпадат с линията и представите на ГСДП за създаване на международна сигурност и организирана общност на народите. Европейска

Германия в съюз със своите европейски партньори няма да се отклони от произтичащите от това по-големи международни ангажименти.

V.Реалностите на управлението и повелята на времето

Под натиска на управлението в тежки условия ГСДП се промени. Тя стана по-прагматична. Отговорността за управлението сложи своя отпечатък върху нея. Тя предприе мерки (както и Зелените) за умиротворителните мисии в чужбина и в социално-икономическата сфера, които се стовариха върху гърба на обикновените хора и от които печелеха предприемачите и икономиката. Партията не бе достатъчно подготвена за тях нито в програмно отношение, нито психологически и политически, когато през 1998 г., след дълъг период на опозиция, най-накрая пое управлението.

Натискът на глобализацията и конкуренцията на ниските заплати в другите страни, икономическата стагнация и растящият брой на безработните, финансово претоварените социални осигурителни системи и огромният държавен дълг наложиха корекция на курса. Поради големите дупки в бюджета бе изключен пътят за поддържане на конюнктурата чрез държавни финансови инжекции. Още по времето на Кол трябваше да се спестява и да се реструктурират данъците. Но поради съображение за продължаване на статуквото се предпочиташе да се прави благотворителност и да се спестяват на гражданите непопулярните мерки. Очевидно в модерните социални демокрации с големи, конкуриращи се помежду си, народни партии не можеше вече да работи класическият модел на Кейнс.

Факторът “труд” в Германия не издържаше на конкуренцията на скъпите, опиращи се преди всичко на допълнителните разходи за възнаграждение, от които преди всичко се финансираше социалната мрежа. Към това се прибавя и бързо развиващото се застаряване на обществото, обусловено от ниската раждаемост и високите жизнени очаквания. Тези фактори налагаха

преструктуриране на пенсионната система и на здравното осигуряване, а и на почти непрозрачната данъчна система. По същество тези мерки бяха насочени към засилване на собствената отговорност, към създаване на стимули за труд чрез един каталог на “помощ за самопомощ” и към разтоварване на предприемачите, с цел да се тласнат те в посока на инвестиране и създаване на работни места в собствената страна. Въпреки направените спестявания и значителните успехи в областта на експорта, не се получи обаче някакво видимо разтоварване на пазара на труда. Вътрешната конюнктура кретаеше, а в бюджета се появяваха все повече гупки.

Голямото мнозинство от гражданите оценяваше като необходимо оряждането на държавното подпомагане. Но когато то ги засягаше пряко, много от тях бързо се превключваха към неговото отхвърляне. Това непостоянство наложи отпечатък и върху отношението към правителството и към политиката на партиите. Според проучванията на общественото мнение червено-зелената коалиция губеше доверие, а на провинциалните избори в Шлезвиг-Холщайн (20 февруари 2005 г.) и в Северен Рейн-Вестфалия (22 май 2005 г.) ГСДП претърпя големи поражения. В Бундесрата, който решава за повече от 60% от законите, ХДС/ХСС в съюз със Свободните демократи, разполагаха с удобно мнозинство. Вътрешнополитическото пространство на червено-зелената коалиция в Берлин много бързо се стесняваше.

В тази ситуация канцлерът Герхард Шрьодер се опита да направи удар, който да отвори нови възможности. Той и председателят на ГСДП, Франц Мюнтеферинг, обявиха предсрочни избори за Бундестаг. Резултатът е известен. Той не доведе до създаване на черно-жълто мнозинство (ХСД/ХСС и СвДП), както мнозина очакваха през лятото на 2005 г., и както много журналисти прогнозираха. Двете големи народни партии загубиха още повече доверие, ГСДП по-малко от очакваното (сега получи 34,3% срещу 38,5% през 2002 г.), а ХДС/ХСС, които се смятаха за сигурни победители, паднаха до 35,2%. Над 30% от избирате-

лите не подкрепиха нито една партия. Либералната СвДП повиши изненадващо влиянието си на 9,8%, докато Зелените едва загържаха 8,1%. Левият съюз около ПДС, начело с двамата популистки лидери Оскар Лафонтен и Грегор Гизи, достигна до 8,7%. Той печелеше преди всичко протестните гласове и гласовете на разочарованите (особено в източната част на Германия) и на безработните. Лафонтен не се поколеба, дори чрез враждебни отношения на чужденците лозунги, да се опита да печели гласове и отгласно.

От стабилната някога трипартийна система във Федералната република, която след появата на Зелените прерасна в четирипартийна, сега се формира по предварителни разчети с лявата коалиция петпартийна. Тази популистка конкуренция отляво засегна дълго време успешно налаганата позиция на ГСДП като левица, която обединява като народна партия широк спектър от населението. Тъй като лявата ПДС получи преди всичко гласове от по-левия спектър, в тази връзка може да се твърди, че тя дори е отворила пътя на Ангела Меркел към канцлерството в голямата коалиция.

След изборните резултати не съществуваше реална алтернатива нито за ХДС/ХСС, нито за ГСДП за съюз с по-малките партии. Лявата ПДС съзнателно се гържеше настрана и за ГСДП и Зелените се изключваше от самото начало като партньор. Нито коалицията – светофар (червено – ГСДП, жълто – СвДП и Зелените), нито т.нар. “Ямайка –коалиция” от черно (ХДС/ХСС), жълто и зелено можеха да станат реалност. Изборът падна по принуда върху коалицията на разума и отговорността между ХДС/ХСС и ГСДП. При това и двете страни на тази коалиция трябваше да надскочат собствената си сянка. ГСДП трябваше да приеме загубата на канцлерския пост, а ХДС/ХСС трябваше да се откаже от много неща в неолибералния модел на Меркел.

Фактически принудителният съюз на двете големи партии се ориентира към наследството на Герхард Шрьодер и на неговия специфичен социалдемократически почерк. Трябва да

се продължи курсът на реализация на запланиваните в Агенда `2010 проекти, да се пристъпи към консолидиране на бюджета и да се осъществи неотложната реформа във федералното управление. Във външнополитическата област също се налага приемственост. В голямата коалиция и ГСДП, и ХДС/ХСС се придържат към задължението да убеждават чрез постижения и да решават неотложните проблеми. Само по този начин може да се печели доверието на гражданите и Германия може да се придвижи напред.

След 140 години политика в името на хората социалдемократическият проект не е изчерпан нито в Германия, нито в Европа. Но той трябва да бъде приспособен към променените реалности и да се изпълни с ново съдържание чрез реалната политика. Партийните програми, колкото и важни да са за определяне на идентичността, поставят само идеални цели. Постоянно съществува и определена пропаст между предизборните изявления и конкретната политика. С първите партии маркират позициите си в борбата за избиратели, но реалната политика изисква компромиси и приемане на реалностите. Практиката предоставя същинския мащаб, според който се прави измерване какво и доколко е постигнато или ще бъде постигнато в духа на социалната демокрация.

Възникнала като класова партия на потиснатите и онеправданите работници, ГСДП се превърна в отворена лява народна партия.

Тя е допринесла много за построяването на социално справедливо общество. Повече от всички останали партии в Германия тя се е борила за демокрация и свобода, за мир и разбирателство между народите.

В променящия се свят, сблъсквайки се с тежки предизвикателства, тя трябва да се докаже и като управляваща партия. Тук тя трябваше да понася редица тежести и да се бори срещу голяма съпротива. Не става дума за промяна на основните ѝ намерения, а за отлагането им във времето, за да могат да бъдат

реализирани последователно социално-политически задачи.

Пътят, по който предстои да тръгне ГСДП, е трънлив, а след изборите на 18 септември 2005 г., още повече. Но социалдемократите в други страни (като Швеция например) са го изминали със забележителен успех. Заслужава си да се оздравят политико-социалните фундаменти, за да се тръгне към по-добра перспектива – както за германската социалдемократия, така и за страната. ГСДП стои пред труден поврат, който изисква много работа и сигурна крачка.

Свързана с голямо наследство, днес социалдемократията в Германия и в Европа трябва да се докаже като мисия и двигател на бъдещето.

ЗА ЛЯВАТА ПОЛИТИКА И НОВИТЕ РЕАЛНОСТИ

Д-р БОЙКО ВЕЛИКОВ

Ще се опитам да поставя някои проблемни въпроса, които се отнасят пряко към реализацията на социална политика в новите реалности, в които БСП участва в управленската коалиция заедно с две определящи се като либерални политически формации – НДСВ и ДПС.

1. За нашите програмни отговорности и предизвикателствата пред българската левица в условията на управлението.

2. За промените в социалната база на БСП и дисбалансите в обществото.

3. За традиционните ценности в новите политически реалности.

Големият въпрос за България при прякото участие и доминиране на БСП в управлението на страната е свързан с идеите на левия проект, с който на практика трябва да започне изграждането на социалната държава по европейските модели, като се отчита българската специфика. Необходима ни е социална държава на активните, инициативните, предприемчивите и образованите – позитивна социална държава, която може да създаде условия за едно по-справедливо и по-солидарно общество.

След нашето неуспешно управление (1995 – 1996 г.) беше поставен въпросът за идентичността на БСП като социална партия. Всъщност има криза на тази идентичност, която се поражда от разминаването и несъответствието между програмните постановки и реалната политика, между социалните очаквания и тежките социални последици. Не можем да говорим за развитие и обновление на БСП, за нейното реформиране и модернизация, ако политиката, която предлагаме, не съответства на програмните ни отговорности и ангажменти. Това означава или слаб анализ на социално-икономическите реалности и невярна прогноза, или недостатъчен управленски и кадрови потенциал за реализация.

Възможно е и несъобразяване с динамичните промени, които настъпват в глобален план, които налагат необходимостта и от съответните решения.

Възниква сериозният въпрос – криза на идентичност или криза на политическо представителство във властта – в партията и в държавата. Този въпрос се нуждае от специален анализ и аз по-късно ще се спра на някои аспекти от него.

В Политическата платформа “БСП – партия на промяната, партия на бъдещето” заявяваме, че необходимата политика е решителна икономическа и социална промяна. Само с такава политика можем да отговорим на жизнените интереси на хората. Нейните конкретни измерения са:

- повишаване на доходите и стандарта на живот;
- насърчаване на заетостта и създаване на действащ пазар на труда;
- спиране на разрушителните процеси в образованието и науката;
- осигуряване на достъпна медицинска помощ.

Тази реализация виждаме чрез икономическа политика за:

1. Пазар, стимулиращ устойчив растеж.
 2. Утвърждаване на държавата като гарант за ефективно функциониране на пазара.
 3. Ясно определяне и реализация на националните приоритети.
- Бих посочил още три много сериозни наши ангажмента:
- “1. Дълбока реформа във функционирането на институциите – Народно събрание, изпълнителна власт, съдебна система.
 2. Пресичане на корупцията и престъпността.
 3. Духовно възраждане на нацията.”

Изключително трудни за реализация отговорности, които не могат да имат краткосрочни измерения. Възловият въпрос сега е за съответствието между програмни идеи и реална политика, защото до края на този месец правителството ще обяви своята управленска програма.

Разбира се, че трябва да отчитаме реалностите, когато формулираме своите цели:

- тежка вътрешна обстановка след наводненията - над 2 милиона пострадали и загуби от над 1 милиард лева;

- сложна и неблагоприятна международна конюнктура – въпросителни около приемането ни в Европейския съюз от 1 януари 2007 г., рязко повишаване цените на петрола и т.н.;

- коалиционни споразумения в рамките на голяма управляваща коалиция с ограничения в някои социални аспекти.

При тези усложнени и влошени условия ние трябва да реализираме необходимата, но и възможна политика, за да докажем, че преодоляваме, а не задълбочаваме кризата на своята идентичност, че ще направим необходимото за преодоляване, а не за задълбочаване на кризата на политическото представителство.

За реализирането на левия проект, който заложихме, е необходимо и преодоляване на кризисните явления в политическата демокрация, които се задълбочават в последните години. Необходимо ни е конкретна реализация на програмните ни постановки за:

- обогатяване формите на пряка демокрация и по-добро им съчетаване с представителната;

- децентрализация на властта във връзка с местното самоуправление;

- стимулиране на политическата и културната толерантност спрямо етническите общности;

- разширяване на гражданското участие в управлението;

- гарантиране на политическото представителство за онези, които не могат сами да формулират и защитят интересите си.

Кризата на политическото представителство е част от кризисните явления в политическата демокрация. Този проблем стои открит пред БСП и той се нуждае от конкретни виждания относно представителството на интересите на големи социални групи, а не на теснопартийни, корпоративни и частни интереси. Този въпрос е пряко свързан с проблема за социалната база на партията. Има положителни симптоми на преодоляването на

сериозни дисбаланси между представителството, което се осигурява от членската маса, и политическото представителство на социалните групи, чиито интереси партията е необходимо да защитава. Този процес трябва да се развива, защото “БСП е била и ще си остане партия на труда – на наемния и свободния, на физическия, интелектуалния и управленски труд, партия на инициативата и творчеството” /Програмна декларация/.

В условията на управлението най-добре ще проличи:

- как, съчетавайки защитата на различни по своята същност интереси, ще търсим общия социален интерес;
- как ще подкрепяме дребните и средните предприемачи, чиято инициативност и творчество ще бъдат не само в тяхна полза, но и на цялото общество;
- как ще развием традиционните си връзки с интелигенцията, особено с тези, които са представители на младото поколение;
- как ще отстояваме социалните права на българските жени и младежи.

Кризисните явления в политическата демокрация са пряко свързани и с дълбокото социално разслоение, което поражда и новите тежки социални конфликти. Анализът на това тежко разделение на обществото показва, че бедността и безработицата, неграмотността и заболяемостта се превръщат в тежки проблеми с дълготрайни последствия. В България няма средна класа в европейските измерения, но за съжаление не сме формулирали достатъчно ясно и политика за нейното формиране, за да се преодолеят постепенно тези огромни дисбаланси в обществото. Левият проект за България трябва да очертае тази политика, а управлението на левицата да създаде условия за нейната реализация. Само така могат да се преодолеят развиващите се трайно конфликти между:

- богати и бедни;
- работещи и безработни;
- собственици и наемни работници.

Необходимо е да започне преодоляването и на конфликти с по-дългосрочен характер. Това са конфликти на неравенството в достъпа до новите информационни и комуникационни технологии, в достъпа до качествено образование и качествено здравеопазване.

Много важен акцент в левия проект е утвърждаването на социалната интеграция като път към преодоляване на тежките дисбаланси в обществото.

Социалната сплотеност може да ограничи противоречията и конфликтите на интереси, развивайки съзнанието за принадлежност към националната общност и общата воля.

Неизменно с настъпилите радикални промени в обществото рязко се променя и ценностният му облик. Преходът доведе до тежка деморализация след глобалния срив на утвърждаваните десетилетия ценности.

Свободата в новите условия отстъпва пред страха за личното оцеляване и възможната перспектива.

Справедливостта за големи социални групи отстъпва пред унижението на безработните, социално слабите, пенсионерите, които все повече се чувстваха декласирани.

Солидарността бе изместена от процесите на отчуждение, които завладяваха все по-значителна част от обществото.

Въпреки спекулациите на десницата с традиционните ценности на социалдемократията, ние можем да очертаем нашата позиция както по ценностната триада, така и за новите ценности, които придобиват и нов смисъл.

Свободата в новите условия освен право и основно достижение на отделната личност, е и голяма отговорност, защото свободата е възможност за разгръщане на човешкия потенциал и индивидуалните способности на всеки, но при формиращите се нови обществени отношения.

Справедливостта има своите социални измерения, въпреки големите социални дисбаланси. Сега тя е насочена към тези, които са най-тежко засегнати, към хората в неравностойно

положение, към социално слабите и беззащитните. Не можем да утвърдим социална, правова и демократична държава, ако не създаваме реални условия за хармонизация и благосъстояние на все по-големи социални групи. Без намирането на необходимите баланси между свободата и равенството няма да успеем да формираме едно по-справедливо, по-хуманно общество.

Днес от особена защита се нуждаят социалните права – правото на труд, на образование и здравеопазване. Все по-ясна става необходимостта от преформулиране ролята на държавата, за да стане тя наистина социална и справедлива, държава, която има отговорност за изхранването и работа за всеки, за здравето и образованието, за достоен живот, за преодоляване на развиващите се и задълбочаващи се социални конфликти.

Солидарността като реализация в условията на остра конкуренция и индивидуализъм е възможна при съчетаване на потенциалните възможности и способности на всеки, при постигане на целите, които са значими за обществото. Можем да се придвижим към солидарно общество, ако успеем да насочим индивидуалния интерес и индивидуалния успех в солидарно участие за постигане на социален прогрес.

Равенството в новите условия не може да бъде архаична ценност, която предизвиква ироничните реакции на новите “демократи”. Равенството сега е еднаква възможност, равен шанс, равен старт за реализация на уникалните, индивидуални способности на личността. В условията на свобода разгръщането и утвърждаването на личността не може да засяга реализацията на другите, да я ограничава или спира. Необходими са гаранции в обществото, чрез закони, правила и норми, които да осигуряват равни възможности за успех на всеки.

Новите политически условия изправиха БСП пред още едно голямо предизвикателство – отстояване на националния характер на партията. В годините на прехода БСП убедено следваше линията на национално съгласие и единение. В името на тази линия бяха направени сериозни политически компромиси

с тежки последици, но с перспектива за политическо бъдеще. Нови формирвания се опитват да експлоатират националната идея, пренебрегвайки реалностите в началото на XXI век и мястото на България в тези реалности. Развитието на коалиционните ни отношения, пробивът във взаимодействието с някои етнически общности и тяхното политическо представителство не могат да бъдат основание за позиции, че БСП отстъпва от жизненоважни национални интереси, които ясно сме формулирали в своята Програмна декларация:

“- запазване на териториалната цялост и осигуряване на националния суверенитет, независимост и сигурност на Р България при запазване на връзката с европейската интеграция /трансфера на суверенитет/;

- укрепяване на единството на нацията и утвърждаване на единната българска държава, в която са защитават човешките права на всички български граждани, без да се допускат автономни териториални образувания;

- ефективно използване и развитие на икономическите и природни ресурси на България;

- преодоляване на демографската криза и развитие на човешкия потенциал;

- защита на българската национална идентичност и култура”.

Връщам се към тази характеристика на БСП като национална партия, защото сега, в условията на управление, можем не само да заявяваме, но и да отстояваме тези национални интереси.

В тази връзка само ще засегна въпроса за новото осмисляне на републиканизма, особено актуален след появата на българската политическа сцена на Симеон Сакскобургготски. Възраждането на републиканския дух не може да бъде само лозунг и програмна декларация. За нас той трябва да се превърне в утвърждаване на принципите на отговорност и солидарност в уп-

равлението на държавата.

Това е само част от въпросите, които имат пряко отношение към лявата политика в новите реалности на управлението на страната; въпроси, които са свързани със социалната, националната и европейска идентичност на БСП; въпроси, които очакват своите отговори не само в новите програмни документи, но и в политиката, която провеждаме.

БЮДЖЕТНИ ПАРАМЕТРИ НА РЕАЛНАТА ПОЛИТИКА

Доц. ПЕТЪР ДИМИТРОВ

Много често чувам да казват “Политиката е изкуство на възможното”. В този смисъл и политиката на БСП, независимо дали искаме, или не искаме, се върти в едни реални граници. Нашата коалиция влезе в управлението на България при наличието на няколко много характерни външни фактори и едн, който е изцяло вътрешен.

На първо място, това е споразумението с Международния валутен фонд, което Милен Велчев е подписал на 15 април т.г., в навечерието на парламентарните избори. Благодарение на това споразумение сега хем имаме излишък в бюджета, хем няма да има пари, за да покрием потребностите на особено нуждаещи се социални системи в България. Съгласно това споразумение е поет ангажимент да имаме излишък поне от 1 % от БВП, а понеже имало очаквания, че излишъкът може да е по-голям, Фондът е “арестувал” преизпълнението и 99% от това преизпълнение просто не могат да се харчат. Излишъкът най-вероятно ще надхвърли 1,7 % от БВП. В ситуацията, в която се намира държавата, мисля, че това директно е антисоциална мярка и тя в никакъв случай не помага за подобряването на социалното положение на българина.

Другият фактор, който оказва много важно влияние, това са природните бедствия. Знаете, че разрушенията до последните наводнения се изчисляват на 1,200 млн. лева. След последните бедствия сумата вероятно е станала още по-голяма. За една нация, която се опитва да достигне нивото си от 1989 г., това е прекалено тежко бреме, както и за старта на едно управление, което се стреми да има социална ориентация.

Третият фактор, чието действие вече ежедневно усещаме, е покачването на цените на нефта и нефтопродуктите и свързаният с това ръст на цените на практически всичко, което в

една или друга степен ползва енергия - парно, ток и т.н.

Има още един фактор, който коалиционните партньори не им е особено приятно да го чуят - това е допълнителното покачване на цените поради задържането им изкуствено, административно, от предишното правителство по чисто политически причини.

Разбира се, всичките тези фактори няма как да се припишат на политиката на новото правителство. Това са наследени дадености от предишното управление.

Още една, много важна, даденост, която усещаме всеки ден (доколко го осъзнаваме или не) - това е действащата система в България. Това са хората, които работят в държавната администрация, това са техните ценности, това е техният морал, това е и тяхната квалификация, тяхното трудолюбие и т.н. За съжаление тази система не е една от най-европеизираните, и от тази гледна точка аз си мисля, че тя създава най-големия проблем. И тъй като двамата от коалиционните партньори са символи на тази система, те са вътре в системата, те са част от системата, разбирате, че социалистическата партия се оказва, малко или много, външен елемент и гост в тази система, гост, който с огромна трудност ще се впише вътре във функционирането на системата.

Виждате, че проблемите са изключително сериозни. Ще дам един пример. Гледах наскоро едно предаване на руската телевизия. На въпроса за борбата с корупцията, с престъпността и т.н., един руски журналист каза нещо много интересно - че проблемът не е в това, че има някой, който краде, проблемът е в това, че има корумпирани. В тоя свят има крадци и корумпирани. Проблемът се появява, когато всички искат да крадат и да са корумпирани, и едни го правят, а другите са недоволни. Ако стигнем до такава ситуация, че честният да е изключение, а не част от системата, вие разбирате колко страшно ще бъде. Аз се надявам, че този пример не отразява нашата действителност, но има сфери, в които явно това е станало морал на голяма част

от системата и това е големият проблем, с който се сблъсква социалистическата партия, и ако този проблем не бъде решен в общи линии, никак няма да ни бъде леко.

Тези пет фактора не могат да бъдат приписани на новото правителство по никакъв начин, въпреки наследствеността на някои от министерските кресла. Има една мярка, която си е чисто на новото правителство - повишаване на акциза на алкохола и цигарите. Чрез тази мярка за бюджета ще бъдат осигурени около 260 млн. лева. Разбирате, че става въпрос за предсрочно въвеждане на нещо, което щеше да стане факт след една или две години. Единият аргумент, безспорно, е икономически - искаме да изпреварим или да направим невъзможна инфлацията две години преди влизането в Евространата. Има обаче и социален аспект: дебатът, който върви в парламента, че все пак трябва да е ясно, че алкохолът и цигарите не са храна, не са грехи, не са неща, които определят социалното положение на хората, макар че голямата част от българите ги практикуват. В същото време системата на здравеопазването харчи безкрайно много пари, за да се бори с последствията от злоупотребата с цигари и алкохол.

Средата, в която правителството прави първите си стъпки, не е особено благоприятна. Много силен е медийният и обществен натиск да задържим цените с непазарни средства. При това най-различни представители - от крайната десница до либерално мислещите, упрекват правителството, че то не задържа цените с непазарни средства. Признавам си, че с гняв си спомням 1996 г., когато правителството с непазарни средства задържахше цените на хляба. Знаете какво се случи. А сега още повече трябва да е ясно, че не можеш в една действаща пазарна икономика да си протегнеш крака непазарно и да очакваш, че този крак ще остане здрав. От тази гледна точка смятам, че това е минал период, социалистическата партия го е надживяла и едва ли вече ще се върнем към този период.

Искам да споделя с вас най-нова информация във връзка с държавния бюджет. В събота имаше среща с МВФ в Сандански.

Според проучвания на Фонда през първото полугодие ръстът на българската икономика е 6,2% - висок, в рамките на ангажимента, който беше поет за 4-годишния период на управление. Сега очакват забавяне във връзка с ръста на цените на нефта и нефтопродуктите и общо за годината тяхната прогноза е да бъде 5,8%. Пак според тях през следващата година ще има забавяне на ръста по същите причини и растежът, най-вероятно, ще е в порядъка на 5,2%, т.е. виждате, че пада под заветните 6%, да не говорим за движение към желаните 8%. Инфлацията, според Фонда, през следващата година ще бъде 5,4%, според нашето Министерство на финансите ще бъде под 5% - някъде около 4,6%, но разбирате, че тези прогнози в общи линии - и едните, и другите - крият в себе си висока степен на неточност и на риск. Най-тревожният параметър (Фондът продължава да се държи безкрайно рестриктивно по отношение на доходите на българите) - това е текущата сметка или какво има в джоба на държавата. През юни 2005 г. недостигът или “дупката в портмонето” на държавата е 9,2% от БВП, през юли е 10,7%, а през август - 12,3%, и прогнозата на Фонда е, че до края на годината ще достигне 13%. Оказва се, че тяхната прогноза е била по-реалистична. Фондът е предполагал 10%, но 13% няма дори в тяхната прогноза. Нашият бюджет е разчетен с три пункта под тяхната прогноза.

Ето по тази причина Фондът, който има мозък, има уши и очи, но няма сърце, казва: “Преизпълнението трябва да влезе в резерва и не можете да го похарчите, тъй като всеки допълнително похарчен лев ще се превърне в нов, а този нов ще направи дупката още по-голяма”. Така че тяхната позиция изглежда непреклонна точно поради тези макроикономически съображения.

Каква ще бъде картината за следващата година? Разбира се, бих могъл да ви занимая и с конкретните проблеми, които се появяват във връзка с бюджета. Те са големи и са сериозни. Законодателят през изтеклата година - миналият парламент преди

всичко - е приел законови задължения на държавата в размер на 300 млн. лева, т.е разходите, ако се изпълнят тези законови постановки, би трябвало да скочат с 300 млн. лева, което никак не е малък ресурс.

Общините също си имат очакванията и исканията - искат общинската администрация да се издържа от държавата. Те казват, че това не е администрация, която изпълнява само местни функции на самоуправлението, а държавата ѝ е възложила функции и затова трябва да си плаща. Общините искат 106 млн. лева, искат 1/3 от издръжката на децата в дневните детски градини, която е около 19-20 млн. лева, и изобщо се борят за увеличаване на финансовата си независимост, в това число сами да си определят местните данъци и такси. Имат директната подкрепа на Световната банка и на МВФ и ми се струва, че имат и подкрепата на правителството. Проблемът е преди всичко конституционен, тъй като трябва да се направи промяна в конституцията, но и разбирате, че конституцията не е ежедневният костюм, който може да сменяме всеки месец. Чака се акумулиране на промените и в един момент това да стане - иначе е разумна мярка и няма възражения.

Много важен проблем е и това, че бюджетните системи непрекъснато генерират просрочия. Те се променят, например в здравеопазването от 120 до 200 млн. лева. Но просрочия има и в образованието, и в отбраната. Няма система без такива просрочия. В крайна сметка, понеже държавата не може да фалира, бюджетът все пак поема тези просрочия и те се закачат върху него. Освен външните фактори - нефт, цени, природни бедствия и т.н., набират се суми и от общинските бюджети, които са планирали примерно с 300 млн. лева повече от това, което ще получат от консолидирания републикански бюджет. Явно е, че това са гупки, които някой трябва да запълни, иначе резултатът няма да бъде добър.

Какви са най-важните промени? Вие вече сте ги чули, доколкото те са ежедневно в оборот и едва ли ще ви кажа нещо ново.

Общ беше ангажиментът на коалицията осигуровките да паднат до 5% в края на мандата. Тъй като Фондът се оказа благосклонен именно в тази посока, решението е вече взето и тези 5% позволяват да се оставят в бизнеса, а не в хората, около 520, може би до 600 млн. лева. Надявам се, че тази мярка ще изкара част от сивия бизнес, но това са инерционни процеси и вероятно те ще се проявят едва след 2007 година. В общи линии това е стъпка в добра посока, без да има преки социални последици, макар че бизнесът би могъл да ги превърне в преки доходи за работещите в компаниите.

Отиваме към друга скала за облагане на доходите, която не е чак толкова нова. Най-новото е това, че минималната работна заплата се качва малко - 160 лева, но се увеличава необлагаемият минимум на 180 лева и като добавите осигуровките, които също излизат от облагане, то необлагаемият минимум на практика става 200 лева, което ще остави в джоба на хората директно 180 лева, т.е. можем да очакваме покупателната способност да се увеличава главно с този ресурс.

Споменах вече промените в акцизите. Сериозно се обсъжда и такъв вариант: да не се вдига акцизът на нефтопродуктите през следващата година - става въпрос за 60 млн. лева - не е особено голяма сумата, и да се изчака дано цените на нефта и нефтените продукти да тръгнат надолу. Може и да се случи, но казват, ако няма криза в Китай и в Индия - те засега не проявяват предкризисни признаци, обратното - все по-бурно се развиват. Търсенето на нефт непрекъснато расте. Цената най-вероятно ще върви нагоре. Ако отложим тази мярка с една година, ще имаме сериозен проблем с Европейската комисия, това в никакъв случай няма да прилича на отлосване или отказ, но ще е допълнителна капка на везните на недоволството от това, което се прави в България. Затова разумните хора казват: “недейте заради тези 60 млн. лева да си разваляте отношенията с ЕС”. Затова не е здравословно.

Аз споменах и увеличението на акцизите за цигарите и спирт-

тните напитки. Според изчисленията ни, ако не ги вдигнем през следващата година, през 2009 г. не можем да въведем еврото по никакъв начин. Инфлацията ще е над заветните 3%, а се очаква, че ако съседките ни го въведат, то просто ще изгубим конкурентоспособност и привлекателност, а веднъж като престанеш да бъдеш хит, в общи линии трудно се връщаш на позициите, на които си бил. От тази гледна точка тройната коалиция на общата среща преди 10-на дни беше достатъчно решителна и признавам, че това беше по-скоро либерална мярка, отколкото социална мярка, но тя трябва да бъде предприета с оглед на бъдещето.

Много спорен и болезнен въпрос е актуализацията на оценките на недвижимите имоти. Наясно сме, че имотите в София, Варна, в други големи градове нараснаха с пъти. Данъчните оценки нямат нищо общо с това, което е пазарна оценка и от тази гледна точка добрият вариант беше да се дава право на общините и те да оценяват, а не да се занимава централната власт. Тъй като това не е станало, се отиде пак по слепия подход - в по-малките региони увеличението ще е с 20%, в бурно развиващите се дестинации ще е с около 30%. Повтарям - само в интерес на общините. Негативите са за онзи, който ги вдигне, но се прави в интерес на местните бюджети, за да могат те да съберат повече средства. Ясно е, че има населени места, в които оценките би трябвало да паднат, вместо да се вдигат с тези 20%, но след като не може да има диференциран подход, се въвежда усреднена стойност. Иначе масово ще вкараме корупцията на политическия етаж, а парламентът ще прави диференциация: “на тези общини ще намалим, а на тези ще увеличим”. Разбирате какво ще се случи, какво лобирание ще има, и от тази гледна точка това според мен е нездравословна политика. Общият ефект от тези мерки е да докараме приходи около 40% от БВП и разходите също да бъдат в рамките на 40% от БВП.

Правителството ще продължи борбата с Фонда за нулев бюджетен дефицит, за балансиран бюджет. Фондът иска да има

излишък в порядъка на 2% от БВП, т.е., от една страна, чрез фиска банковата система да охладу развитието, от друга страна, натискът е чрез данъците да се съберат пари и тези пари да бъдат замразени във фискалния резерв. Единственото разумно използване на тези пари е да се погаси част от външния дълг, за да не стоят за нищожни лихвени проценти в чужди банки тези пари, а да може да падне поне делът на плащаните лихви. За съжаление за част от външния ни дълг в момента обратното изкупуване е по-скъпо, отколкото като го продадохме, тъй като знаете какъв е лихвеният процент на международния пазар, а това са книжа с много висок лихвен процент и те се котираат скъпо. България ще трябва да плати значително повече отколкото е номиналният размер на дълга. Има две предложения, които не ги обсъжда тройната коалиция, но аз ще ги споделя с вас. Позицията на Коалиция за България относно данък наследство остава непроменена - трябва да се възстанови с актуализация така, че поне 90% от българите да не плащат данък наследство. Този данък да засегне действително най-богатата прослойка и тук ориентацията е подчертано социална. Модерните нации обикновено използват механизма на данъка върху наследството, но масовият българин не иска да плаща данък наследство. Знам, че е почти грешно, но понеже е научен форум, аз искам да ви задам въпроса: досега не се намери политическа сила, която да постави въпроса за данък "земя". В резултат на това много голяма част от земята пустее. Няма никакъв стимул да се обработва. От тази гледна точка не вярвам, че ще намерим политически кураж да отидем в тази посока, но разбирате, че ако няма никакъв данък, в т.ч. ако искате само върху пустеещи земи, този фонд, който не е наясно кой му е собственикът (тъй като на всяко парче има 15-20 или повече собственици), той ще продължи да си пустее. А земята е особено ценен национален ресурс. Проблемът не е толкова дали да продаваме земя на чужденци, проблемът е, че дори да искаме, не можем да продаваме, тъй като в момента има парадоксална ситуация "търси се земя, но комасирана земя",

за да се създадат масиви, примерно, с трайни насаждения. Никои не иска декар, два, три, дори - пет, или ако ги иска, те да са в градските зони.

Две думи за равнището на разходите, което е до 40% от БВП. Постава се въпросът за пръв път да има ясни приоритети, тъй като в досегашните бюджети няма приоритети. Сега на първо място се извежда социалната политика и по настояване на премиера това ще бъде ключовият приоритет.

На второ място е евроинтеграцията, на трето - преодоляване на щетите от поройните държдове, а четвъртият приоритет е свързан с доходите на хората. Много сложен е въпросът с индексирането на работните заплати, на пенсиите, но хората очакват подобрене на положението си. Тройната коалиция реши да поиска от финансовия екип на държавата да подготви увеличение поне с 10% от 1 януари 2006 година. Никак не се харесва тази идея на МВФ. Може би ще се търси решение в рамките на 5%, макар и от 1 юли, но 10 % от 1 януари според мен, ако трябва да сме честни, звучи като приказка на Андерсен, така че няма да стане.

Това са основните неща, които са свързани с бюджета, като прогнозите на финансистите е, че ръстът на БВП се очаква да бъде 5,3 % при 5,2% на Фонда и прогнозна инфлация някъде около 4,4 %. Това е рамката, в която за съжаление се налага "да танцува" новото правителство, независимо от добрите намерения и поетите ангажменти преди изборите.

ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКАТА ЛЕВИЦА И РЕАЛНАТА ПОЛИТИКА

АНДРЕЙ РАЙЧЕВ

Изминаха 15 години от началото на демократичните промени и погледнато от птичи поглед комунистическите партии в Източна Европа съвсем ясно се разделиха на два вида. (България, както винаги, е особен случай.) Едните веднага след промените се разцепиха, загубиха изборите, интегрираха се в Западна Европа и по-късно вече няколко пъти се връщат на власт. Другите бяха забранени и по същество съхранени като кадروви потенциал в цяла серия страни, където не настъпи нито истинска демокрация, нито интеграция със Западна Европа. Българската социалистическа партия не принадлежи към нито един от тези два вида. Теоретически точно казано, това означава, легитимацията на БСП протече по особен начин. В момента това, което виждаме, е последна или предпоследна криза на легитимацията на БСП. Позволете ми да проследя как протича тази легитимация.

На първия етап комунистическата партия, която се прекръсти в социалистическа, имаше реален избор да се легитимира или през “Европа”, “демокрация” и “капитализъм”, т.е. онова, което наричаше пазарна икономика, или през национализъм и антиевропеизъм. Това беше реалната дилема, която стоеше пред БКП (малко по-късно БСП) и която тя категорично реши по посока на легитимация през европейския проект. Тези времена, особено за някои по-млади хора, са по-далечни, но всички участници в събитията си спомнят колко лесен, подръчен беше вариантът на легитимация чрез национализъм. Последното беше елементарно лесно и с повечето от западните ни съседи то се и случи. Това щеше да укрепи властта на социалистическата партия, щеше да ѝ даде огромна народна подкрепа, да бъде смазана възникващата крехка опозиция с всичките последствия, аналогични на тези, които се случиха на нашите западни съседи.

Този фундаментален, първи легитимационен избор винаги е ставал извор и на кризисност на БСП. Всъщност при правителството на Жан Виденов на ревизия беше подложено точно това. Защото “легитимацията чрез Европа” съдържа в себе си нещо, което не е прието да се казва, а именно: загуба на суверенитет. България обявява, че запазва достойнството си чрез химн, ритуали, държавни институции, но фактически тя губи суверенитет. Жан Виденов по скрит начин сполучи да ревизира този вид легитимация, като започна да укрепва държавността, да възстановява суверенитета и въобще да се държи така, сякаш това е държава, която сама може да се движи нанякъде. Резултатът не закъсня, макар той да не отиде докрай. (А този “край” е в задължителното демонтиране на демокрацията.) Такава легитимация чрез националистическото е възможна, но тя изисква категорично демонтаж на реалната демокрация, репресивен апарат и т.н. Тоест Виденов тръгна по този път, но не му стигна политическата воля, а може би политическа злонамереност, за да го извърви. По тази причина вместо демонтаж на демокрацията тип “Узбекистан”, стигнахме чисто и просто до катастрофа, която събори социалистическата партия от власт и за малко да я унищожи.

Последва друг - трети етап на развитие, където при ръководството на Георги Първанов БСП за първи път експлицитно се легитимира в рамките на чистия “прозападен” проект. Това беше свързано с проамериканската ориентация и с избора на НАТО. Както знаете, класическата дилема “русофили - русофоби” в България се е пренесла в дилема “американофили и еврофили”. Така че проблемът Европа - НАТО е многозначен. Важното е обаче, че БСП отчетливо зае прозападен курс, и то с всички екстри. Ръководството на отслабената от кризата партия прескочи този катаклизъм не без трудности.

Очевидно сега е, че съдбата на управлението на социалистите в коалиция зависи от това, дали ще повтори епохата “Виденов”, т.е. дали ще има Виденов-2. Тоест въпросът е дали БСП

ще разглежда и преразглежда фундаменталния, вече направен, легитимационен избор.

Показателите в подкрепа на предположението, че няма да се случи нещо драстично, са следните:

Първо, от години наред за пръв път социалистическата партия реши правилно въпроса със съюзника. Почти всички катастрофи на левите партии, още от времената на Димитър Благоев, са свързани с въпроса за съюзника. Почти всички грешки, които е правела тази партия в историческото си развитие, са били свързани или съпроводени с погрешно решение на въпроса за съюзника. Социалистическата партия беше много близо да сбърка пак през 2005 година. Нещо повече - тя дори се опита да сбърка, но този път не ѝ провървя. По-точно: провървя ѝ и не съумя да сбърка. Но така или иначе, въпросът със съюзника беше решен правилно и социалистическата партия може да се похвали, че за пръв път в своята история има съюзник - истински, а не паразитен съюзник. Защото социалистите са били винаги склонни и да работят повече, и да живеят по-зле от своите т.нар. съюзници, стига тези "съюзници" да са послушни. И това е вярно за всички етапи от нейното развитие по времето на развития социализъм, както и сега, след социализма.

Второ, едва ли има съмнение, че сегашното ръководство на социалистическата партия няма да преразгледа геополитически нещата и няма да си прави геополитически илюзии. Това изглежда повече от сигурно.

Трето, от изказването на Петър Димитров стана ясно, че БСП се съобразява с капиталистическите правила и с изискванията на Международния валутен фонд. Увеличаването на заплати означава стимулиране на вноса на чужди стоки - нов вид например кренвири от Гърция, БМВ-та и т.н. Тоест волунтаристичното повдигане на стандарта води единствено до стимулиране на временна висока консумация с последващо рухване. Да си спомним, че толкова добре, колкото е живял българският работник в началото на 90-те години, не е живял никога

преди това и няма да живее скоро. Защото той консумираше значително, значително повече от “позволеното” от правилата на пазара.

Разбира се, условията и правилата трябва да се спазват. Днес сме в ситуация, когато ни задължават да увеличаваме резерва, но не можем или почти не можем да увеличаваме консумацията.

Защото, ако се опитаме да променим това, ще се върнем към изключително важния проблем с фундаменталната легитимация. Виждате какво се случи с десницата, когато тя загуби основния си легитимационен механизъм - антикомунизма – не само се разцепи, но и отслабна до крайност. Състоянието на Съюза на демократичните сили и неговите деривати не се дължи на личните отношения между Костов, Михайлова и Стоянов, а точно обратното - техните лични отношения отразяват състоянието на синята идея. Защото основната легитимация, основният ангажимент, когато хората им дадоха власт, вече не работи. Легитимационният механизъм престана да работи, тъй като проектът е осъществен - т.е. антикомунистическият проект рухна не по силата на това, че е абсурден, а по силата на това, че постигна основните си цели. Последва спихване на СДС.

Следователно главният политологически въпрос е тук: ще има ли вътрешно напрежение в левицата през следващите месеци и ще има ли разцепление? Ако питате мен - да, по-скоро да, особено при успешен мандат. Значи при успешен мандат на настоящото правителство ще се възпроизведат класически механизми. Социалдемократическата политика на сегашното ръководство няма да съжителства с реално съществуващите леви и крайно леви, дори прокомунистически, тенденции. Това просто ще е крайният резултат. Въпросът е как ще изглежда тази крайна левица. Ако съдим по “Атака”, в този ѝ вид, тази алтернативна левица би трябвало да изглежда червено-кафява. Много е трудно, разбира се, да се каже дали е така, тъй като

има алтернативен вариант - тя може да изглежда авангардно зелена, т.е. по-симпатична. Но така или иначе, социалистическата партия трябва да е готова да плати тази цена. Която впрочем си струва. БСП винаги е била кентавър, който съдържа две начала. Вярно е, че вече повече надделява човешката част, животинската намалява. Но крайно време е вече да престанем да сме кентаври. Можем и да сме двуноги, без пера.

СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ И РЕАЛНА ПОЛИТИКА

РАДОСЛАВ ИВАНОВ

Поради приетия режим на работа и ограниченото време няма да отегчавам форума с цифри, които обрисоваха ситуацията в първата дискусия, а ще се спра на тенденциите, имайки предвид досегашната снимка на нашата икономика.

Защо ли? Защото социалната държава е функция на богатата държава, каквито са страните с водещи социалдемокрации в Европа. Естествено положение е стремежът България да се нареди между тях, но и тук стои големият въпрос за желаното и възможното, за ограничителите по пътя ни към пълноправното членство в Европейския съюз и Европейския валутен съюз (ЕВС). Те бяха представени в детайли в експозето на изтъкнатия ни парламентарист Петър Димитров и на тях няма да се спирам подробно.

Какви са все пак фактите, с които трябва да се съобразява правителството, оглавявано от Сергей Станишев?

Първо, обсъждането и приемането на бюджета до момента бе функция на правителството на НДСВ.

Второ, левицата като национално отговорна политическа сила трябваше авансово да има своята визия за провежданата икономическа политика след изборите.

За нас досегашните бюджети, в т.ч. и бюджет`2005 със заложения в него икономически ръст от 5% на БВП, не бяха и не могат да се наричат бюджет на ускорения икономически растеж. Но за нас не е от значение фактът, че предлаганият и касаещ всички българи бюджет се нарича "бюджет на стабилността и напредъка". Важно е неговото съдържание.

Основният въпрос, на който трябва да дава отговор всеки бюджет, е за разходваните средства и за приоритетите, които се обслужват и реализират посредством тези средства.

Тук няма да разглеждам дали провежданата фискална поли-

тика – 40% от БВП да минава през бюджета, кореспондира с европейския опит. По-важното е какви резултати се постигат чрез тази преразпределителна функция.

Крайният резултат, въпреки понякога провежданите безсмислени PR действия на досегашното правителство, намерили израз в т.нар. малки демонстрационни проекти, /чешмички, алеи на влюбените/, винаги има един-единствен измерител - дали българинът живее по-добре и дали може да се мери със стандарта си с европейските параметри за такъв.

“Днес много от тези, които управляват страната, не са в състояние да разберат кое е същественото. Защото хората не се озорчават от това, че са бедни, а от това, че не живеят спокойно.”

Изкуството на войната, Древен китайски трактат

За съжаление досега управляващите не бяха в състояние дори да се доближат до посланието, съдържащо се в цитираната древна максима-пример за всяко едно разумно управление, което води и до сегашното статукво, характеризиращо цялостната икономическа ситуация в страната - “плодовете” на постигнатата макроикономическа стабилност не могат да компенсират липсата на визия за провежданата икономическа политика в светлината на предизвикателството - пълноправното ни членство в голямото европейско семейство.

В резултат на провежданите досегашни икономически политики като цяло повечето българи нямат усещането да живеят нито по-добре, нито по-спокойно. Налага се констатацията, че “средностатистическият българин е средно беден и много нещастен”.

На какво се дължи това? Едни го отдават на обществено-политическия строй у нас преди 1989 г., други на географското положение на страната и на определените от него български

/балкански/ манталитет и култура или на други причини.

За влиянието, което оказва избраната политическа система, най-красноречив пример е Германия: 15 години след падането на Берлинската стена и при огромните инвестиции, възлизащи на стотици милиарди евра, насочени от Запад на Изток в името на изграждането на наистина единна, обединена Германия, синергичният ефект все още не е водещ и източногерманците продължават да живеят като цяло много по-бедно от западните си сънародници.

В България **актуалният въпрос е защо сме по-бедни от страните в Западна Европа**, защо не може страната ни да се нареди по блага, стандарт и начин на живот до страни, символи на един друг модел на развитие, утвърдени социалдемокрации като Финландия, Дания, Швеция и други.

Истината е, че преходът от централизирана към пазарна икономика у нас засега се извършва при неестествени условия. Парадоксално е, че към момента, както се оказва, най-добре от всички разбират прехода бившите мутри, незаконно забогателите “добре облечени бизнесмени”, за които не съществуват екзистенциалните проблеми на повечето българи. Те са и тези, които се ориентират най-добре в сегашната ситуация у нас.

Все още у нас идеята знаещият и можещият да заеме своето подобаващо място на база професионална компетентност е далеч от българската действителност. В резултат на това ние не сме meritocrasy, а митичната средна класа съществува само виртуално.

У нас правилата на играта са други - процъфтяване на шуробаджанащината, на бюрокрацията и неразривно свързаната с нея корупция, което в крайна сметка не води до превръщането на родината ни в земен рай (за който тя разполага с много добри ресурси), а в място, в което всеки се спасява поединично и започва да се утвърждава т.нар. elbow капитализъм, където всеки гледа

да успее за сметка на другия без значение на средствата.

Така личностният проект на повечето българи се насочва към страните от Западна Европа, където всеки получава работа съобразно демонстрираните качества и “правилата на играта” са ясно дефинирани - “работиш - печелиш“, което няма нищо общо с преобладаващия менталитет на гържавния чиновник в нереструктурираната ни гържавна администрация, илюстриран от ”за лудо работи - за лудо не стой” или “ те ме лъжат, че ми плащат - аз ги лъжа, че работя”.

Именно в липсата на такива правила, на желанието за реализация на личностния проект на всеки един от нас в родината се корени и сегашното ни битие в България. Ситуацията няма да се промени, докато не се промени и самата обществена нагласа, и ние, българите, не започнем вече да мислим не как да си изкарваме хляба, а да си изкарваме, както казват французите, пържолата.

Кои са камъчетата в “европейската обувка” на България? Това са болезнено познатите на всички ни проблеми със: организираната престъпност и корупцията; действащата съдебна система; институционалната рамка за управление и контрол на средствата, отпускани по линия на Финансовата рамка за България; слабия контрол на границите; пиратството на интелектуална собственост и други, посочени в последния доклад на Европейската комисия.

За наша радост ЕС не иска само простото маркиране на проблемите, а конкретни резултати в борбата с организираната престъпност и корупцията; изграждане на административен капацитет за усвояване на финансирането по структурните и Кохезионния фондове; създаване на разплащателна агенция, правеща възможно разпределението на средствата за такъв структуроопределящ отрасъл на българската икономика като селското ни стопанство, и т.н.

Засега такива няма и доказателствата против лансираната теза, че “преходът у нас” е свършил, са навсякъде. До-

като за някои този преход завърши с физическото им отстраняване през новия етап на преразпределение на финансови потоци и властови позиции в бизнеса, то като цяло преходът за и в самото ни общество въобще не е започнал и мнозинството българи не са усетили някаква осезаема промяна.

Ако имаше действаща, справедлива съдебна система, то нещата щяха да се решават по нормалния за една правова държава начин - на база ефективно досъдебно и съдебно производство, и София нямаше да прилича на Чикаго през 30-те години на XX век. Неслучването на това само потвърждава нереформираността на съдебната система, както и основателните съмнения за легитимността на издаваните от нея решения.

Не е случайно, че на частичните кметски избори в София победи кандидатът, символизиращ силната ръка, който би принесъл отчитаните медийно победи в борбата с престъпността в един друг план.

Като необходимите стъпки в правилна посока трябва да отбележим декларираната политическа воля на правителството, оглавявано от Сергей Станишев, за провеждане на отлаганите реформи в публичния сектор и държавната администрация, които ще направят възможно навременното ни членство в ЕС и ЕВС, в европейското семейство като цяло.

И докато за ЕС в България почти всичко е изговорено, то за Европейския валутен съюз се знае значително по-малко и то главно от експертите в областта.

Европейският валутен съюз или Икономическият и валутен съюз, следващата спирка по европейския ни маршрут, е система на икономическа и парична политика, базирана върху три основни елемента:

• независима централна банка с изключителна компетентност за паричната политика в рамките на Еврозоната;

- **поддържане от държавите-членки на национални икономически политики, които са съобразени с определени общностни правила и в частност с Пакта за стабилност и растеж и с процедурата при превишаване на дефицита, както и с общностното законодателство в областта на единния пазар;**
- **съгласието, че националните икономически политики са въпрос на “обща грижа” и следователно е необходима известна координация в рамките на Съвета (на министрите) на Европейския съюз.**

Много важно е да се разбере, че въпреки взаимната обвързаност на тези два процеса - членство в ЕС и членство в ЕВС, изпълнението на критериите на Еврокомисията за членство на страната ни в Европейския съюз не води автоматично до приемането ни в Европейския валутен съюз.

Отношенията на ЕС и България ще минат хронологично през следните три етапа, различни по своята същност:

1. **Членство в Евросъюза** в началото на 2007 г. **(2008 г. при задействана отлагателна клауза)**. Това понятие влага широката публика под “членство в Европейския съюз”.

2. **Членство в Евророната** по време на преходен период - ERM II (Европейския валутно-курс механизъм II), отговаряне на изискванията на Европейската централна банка за стабилен валутен курс. Този етап се очаква да стартира след като станем член на ЕС в началото на 2007 г. **(2008 г. при задействана отлагателна клауза)** и да **продължи минимум две години от присъединяването.**

3. **Въвеждане на еврото и излизане от режима на валутен борд в България** – **заключителен етап на приобщаването ни в Евророната, етап, който рамкира пълноправното ни членство в**

големия европейски дом във всеки един аспект - икономически, финансов и т.н.

Този етап се очаква да бъде финализиран в средата на 2009 г. или в началото на 2010 г. - и то при положение, че не бъде задействана отлагателната клауза за членство от 1.01.2008 г., което автоматично ще доведе до отлагане с една година на сроковете по европейския график на страната.

Трябва да подчертаем обаче, че само успешното приключване на всеки един етап ще доведе до присъединяването на България в Евророната.

Истината е, че предстои много сериозна работа, която трябва да се извърши в монетарен и технически аспект от БНБ, за да може да заменим лева с еврото и **България да стане в крайна сметка пълноправен член на Европейския съюз.**

За целта след Копенхагенските критерии трябва да отговорим и на Маастрихтските критерии.

На първо място - конвергенция на равнището на инфлацията или т.нар. ценова стабилност: инфлацията не трябва да надхвърля средната за трите страни в ЕС с най-ниска такава плюс 1.5 пункта - като репери, според които трябва да се мерим, се очертават Финландия, Дания и Швеция.

На второ място се нареждат правилото за бюджетен дефицит до 3% от БВП, а на трето - държавен дълг до 60% от БВП.

Конвергенция на дългосрочното лихвено равнище - то не трябва да надхвърля средното за трите страни в ЕС с най-ниска инфлация плюс 2 пункта - или при изпълнението и на този критерий се равняваме със социалдемократическите държави Финландия, Дания и Швеция.

Големият въпрос днес е не в самото формално отговаряне на политическите и икономическите критерии на ЕС и ЕВС, покрити, както се убедихме, в по-голямата им част/към момента без инфлационния критерий/, а в усещането за промя-

на, за ясни “правила на играта”, като водеща тук несъмнено е ролята на българското правителство.

Защото достигането на Маастрихтските критерии е номиналната ни конвергенция, докато **реалната ни конвергенция с Европейския съюз е достигането на стандарта на живот на такива водещи социалдемократически държави в Европа като Финландия, Дания и Швеция.**

Необходимите стъпки в правилна посока се коренят в провеждане на отлагани реформи в публичния сектор и държавната администрация като цяло. Това са реформи, които имат своята цена.

За съжаление можем да кажем, че и в този аспект досегащото правителство не действа държавнически: обещаната данъчна революция намери израз чак в последната година от мандата му в намаляване на данък печалба и на пределните ставки за облагане доходите на физическите лица.

Редица непопулярни мерки - повишаване на цените на тока и парното, вдигането на акцизите на горивата, алкохола и цигарите бяха оставени също за правителството, оглавявано от Сергей Станишев.

Правителството на НДСВ се оказа длъжник по отношение на икономическия растеж, на разработването на цялостна “политика на доходите” и решаването на редица проблеми, маркирани от нас и в предишни дискусии, като “смелите” редукции и необходимите решения на проблемите в реалната икономика бяха само отлагани за следващото правителство.

На този фон левицата заяви преди парламентарните избори от 25 юни т.г. адекватни мерки, имащи по-голямо приложно поле и генериращи реален икономически растеж - нулева ставка на корпоративния данък при реинвестиране на печалбата, намаляване на осигурителната тежест, увеличаване на доходите и т.н.

Къде сме ние и дали сегашното правителство е длъжник

по отношение на своите граждани във връзка с европейския проект на България?

При отговора на този въпрос трябва да бъде отчетено, че въпреки и ненавършило 100 дни и при много сериозните социални очаквания, с които е натоварено, **правителството, оглавявано от Сергей Станишев**, прави необходимото - въпреки сложния баланс на интереси, наложен след изборите от 25 юни, и необходимостта от съгласуване на икономическата политика в рамките на новосъздадения Съвет на управляващата тристранна коалиция.

Имайки предвид икономическата ситуация, поетите ангажменти към МВФ и краткия времеви период от функционирането си, правителството предприе редица адекватни мерки в различни сфери.

Заложеното **намаляване в бюджет`2006 на осигурителната тежест с 6%**, водещо до общо намаляване на данъчната тежест, и използването на **азбучната истина**, че “ниските данъци играят ролята на катализатор на икономически растеж”, е само една от тях.

Друг плюс е **разписването на ясни правила за разходване на излишъка, и то вече със санкцията на Народното събрание**. За нас звучи, меко казано, несериозно натрупването на излишъци във фиска от порядъка на над 1 млрд. лева в последните години, в резултат на повишената събираемост на данъците. Изготвянето на бюджети с такова драстично разминаване на прогнози и реализация несъмнено не бе добър атестат за правителството на НДСВ.

Заявената цялостна “политика на доходите” е също дългоочаквана стъпка - повишаването на минималната работна заплата на 160 лева, на необлагаемия минимум на 180 лева, индексирани на доходите не само в края на годината са само част от нейните параметри. За да могат ресурсно да бъдат обезпечени, те трябва да са съпроводени със запазване на устойчив икономически растеж в размер над 6% годишно, което ще допринесе да

бъде скъсена и в крайна сметка дистанцията между България и ЕС по отношение на доходите - въпрос, стоящ с особена острота пред мнозинството българи.

Аз поставям водещо ударение на основния ангажимент на правителството в икономиката - повишаване на стандарта на живот на българските граждани, за да могат да се усетят плодовете на провежданите под знамето на Европейския съюз икономически и политически реформи.

Само икономическа политика, базирана на стабилен и неинфлационен растеж, реални реформи и постигане на хармония между финансово-кредитния сектор (регулиран от БНБ) и реалната икономика ще направи възможна реализацията на европейския проект на България.

Така очертаната ситуация в страната рамкира сериозните предизвикателства, стоящи пред реалната икономика и финансово-кредитния сектор в България – сегашният мениджмънт на БНБ да намали разбираемите страхове на МВФ от увеличената кредитна експанзия, особено засилена в потребителското кредитиране, което по разбираеми причини не води до декларирания внос на необходимите на българската икономика инвестиционни стоки, а до закономерния внос на потребителски стоки.

В експозето си няма да разглеждам ролята на БНБ в качеството ѝ на регулатор на финансово-кредитния сектор, тъй като законово е гарантирана политическата независимост на тази институция и на членовете на управителния ѝ съвет, а и това не е предмет на сегашната дискусия. Ще отбележа само, че пред БНБ стои с особена острота въпросът за правилната рецепта, за баланса между жизненоважния кредитен ресурс за ускоряване на така необходимия ни икономически растеж и, от друга страна, за дефицита по текущата сметка, който е атестат за сериозен структурен и производствен дисбаланс във външната ни търговия, очакван да достигне в края на годината 13.3% от БВП.

Финансово-кредитният сектор и реалната икономика в България са два скачени съда, като постигането на хармония между тях е въпрос на много фина настройка.

Позволете ми да завърша със следната мисъл “Напредъкът зависи от усилията на човека”. Финализирането на европейския проект на България, заемането на подобаващото ни се място в голямото европейско семейство е възможно само с усилията на всички държавни институции, на самите граждани, в сътрудничество с европейските ни партньори и приятели.

КОАЛИЦИОННОТО УПРАВЛЕНИЕ КАТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ЗА РЕАЛНАТА ПОЛИТИКА НА БСП

Проф.г.ф.н. НОРА АНАНИЕВА

След парламентарните избори от юни 2005 г., на които БСП и Левицата не успяха да постигнат абсолютно мнозинство за съставяне на самостоятелно правителство, се формира трисстранна коалиция (БСП – НДСВ – ДПС) с небивала по обхвата си парламентарна подкрепа. Тази коалиция се роди трудно, преди всичко под натиска на предстоящото присъединяване към Европейския съюз. Но, ако се съди по медийните анализи, тя “скърца” застрашително още днес, в началната фаза на своето функциониране, а в някои по-пикантни оценки се оприличава на известния образ от баснята за орела, рака и щуката, които “по някаква си слуга” са се заели да теглят заедно каруцата.

За добро или за лошо, и скърцането, и неизбежните за едно коалиционно управление компромиси със собствената политическа платформа, и дори постигнатата трисстранна формула за управленските приоритети и за създаването на екипите, се свързват най-вече с политиката на БСП: тя се е отклонила от своите управленски проекти и обещания пред избирателите, тя е подчинила социалните си ангажменти на коалиционния компромис и евроинтеграцията, тя води кадровата политика на “червена метла”, дори когато става дума за безусловно провеждане на договореното съотношение.

Без съмнение БСП пое голяма отговорност чрез министър-председателския пост и крехкото мнозинство в Министерския съвет, което в известен смисъл предопределя атаките срещу нея и чрез което “олекват” всякакви обяснения за неизбежните последици от едно коалиционно управление. По-съмнително е дали успехите на това управление биха се поделили поне пропорционално на коалиционната формула.

Но поемането на такава отговорност е предизвикателство

за БСП в този повратен исторически момент за съдбата на България. То носи определени рискове, дава обаче и безспорни шансове за една партия с дълга и сложна история, която е минала през много перипетии, преди да стигне до днешната си роля на основен фактор в демократичното и социално развитие на страната. Толкова повече е важно още днес, на ранния етап на коалиционното управление, чийто живот мнозина се опитват да обрекат на предизвестена недалечна смърт, да се анализират и историческият опит, и днешните предпоставки, и очертаващите се проблеми. Защото, ако трябва да се потърсят измеренията на модерната социалдемократическа платформа в контекста на реалната политика, те във всички случаи минават през коалиционната политика (в по-тесен или в широк формат).

1. Историческите поуки

Почти цялата партийна история се доминира от безкомпромисността на позицията, отразена в маса резолюции, които не допускат “никакви компромиси - нито с някаква партия, нито с отделни личности”. Тази позиция произтича пряко от отношението към класовата борба, парламентаризма и от учението за диктатурата на пролетариата. Затова не е случайно, че именно по този въпрос се стига до вътрешнопартийни разногласия, когато по време на парламентарните избори през 1894 г. Янко Сакъзов и Никола Габровски влизат в “неправомерни” според партийното ръководство отношения и с това предизвикват нова, още по-безкомпромисна резолюция. В по-нататъшната история на партията това е една от разделителните линии между тесни и широки социалисти.

В периода след 1919 г. позициите на партията са изцяло под влияние на Коминтерна. Именно оттам идва и ориентацията към тактиката на единния фронт, под която се разбира обединяване на пролетариата в национален мащаб под знамето на комунизма. По-съществено е обаче, че дори тази тактика

загължително включва отхвърляне на политиката на коалиции като израз на класово сътрудничество.

Дори най-безглият поглед върху историята на революционното крило на българската левица дава основание за заключението, че на практика то е пристъпвало към някакъв род коалиционно взаимодействие или търсене на съюзници единствено в остри, повратни моменти от историята, под натиска на създадени от политическата ситуация опасности. Така тактиката на единния фронт се възприема в условията на реална опасност от диктатура, авторитарно и профашистко управление, най-вече в периода около 1923 – 1927 година.

Отговорността за непостигнатото едinodeйствие носят, разбира се, всички страни. Но недоверието едни към други не може да бъде откъснато от оценката за БРСДП и БЗНС като “социалфашистки” и “аграрфашистки” организации. Ако се пренесем в началото на сегашния преход, без плоски аналогии, не можем да не видим влиянието не толкова на антикомунистическата реторика на г-р Дертлиев, но и на историческите и идейно-догматични наслоения върху решението на ръководството на БСП и на нейната парламентарна група да отхвърли кандидатурата за президент на един изявен и доказан социалдемократ и да даде предпочитание на един новопокръстен либерал.

В историята на коалиционната политика на партията особено място заемат програмата на Отечествения фронт от 1942 г. и цялата дейност по нейното осъществяване. В основата на тази политика са поставени общонационални и освободителни задачи. Такава основа дава възможност да се общува и взаимодействие с широк кръг формации, а след 1944 г. – за известно време и съвместно да се управлява. Историята е добре позната. Известни са и факторите за провала на коалиционната политика. Те не са само външни. И в най-благоприятния период не е изчезвала повелята за “ръководната роля”, стремежът за “претопяване”, по същество – за ликвидиране на коалицията.

Тези рефлексии, създадени преди всичко по линия на идеология-

та и “класовия подход”, не изчезнаха за една нощ дори след трансформирането на БСП в партия на демократичния социализъм и социалната демокрация, в демократична парламентарна партия. Така в началната фаза на прехода бяха пропуснати шансовете да се търси истинско коалиционно взаимодействие (правителството на Димитър Попов беше “специален случай”, който има нужда от самостоятелен анализ!). В замяна на това се тръгна към псевдокоалиция със случайни или лишени от собствена политическа тежест и обществено влияние субекти. Този подход трябваше да разсее упорито натрапваната в обществото представа, че БСП е сама. Но той не можеше да даде шанс за формиране на нова коалиционна култура, за преодоляване на старите наслоения, а е съмнително и дали изпълни очакваното предназначение.

2. Предпоставките от прехода

Промяната след 10 ноември, която доведе и до стратегическа преориентация на партията, означаваше и коренна промяна във виждането за коалиционната политика. Такъв поврат трудно можеше да се постигне в обстановка, когато една 100-годишна и достатъчно масова партия като БСП има зад гърба си продължила десетилетия практика на “ръководна сила” и в която дълбоко е вкоренено мисленето за недопустимостта на класов компромис. Именно в тази обстановка се наложи с много трудности и вътрешнопартийни противоречия ръководството да поеме отговорността, да тръгне и поведе партията по новите пътища.

Две са големите промени в политиката на БСП от началото и първите 15 години на прехода, които отразиха поврата и създадоха предпоставките за една истинска коалиционна политика.

Първо. Това е политиката на национално съгласие, лансирана от ръководството на БСП в самото начало на прехода, и изиграла съществена роля за запазване на гражданския мир и за приемане

на конституцията, т.е. за очертаване на новата стратегическа ориентация на страната, за стабилизиране и развитие на демократичния процес. Тази политика беше възприета по различен начин в партията: от едни – като “неизбежна необходимост” в условията на яростен антикомунизъм; от други – като “снискване”, докато премине бурята, т.е. като временна тактика на оцеляване; от трети – като произтичаща от същността и задачите на БСП като национално-отговорна партия в новите условия.

Политиката на национално съгласие беше неделима от убеждението, че сложните, непознати за човешката история, задачи по прехода от централизирана към пазарна икономика и от авторитарен към демократичен тип политическо управление изискват общи усилия на основните политически сили, т.е. коалиционно правителство. Тримесечната “епопея” по съставяне на новото правителство след парламентарните избори за Велико Народно събрание бе съпроводена от неуморни усилия на БСП да убеди опонентите си в историческата необходимост от коалиционно правителство. Тя завърши с формирането на второ социалистическо правителство и с внасянето в парламента на Програмата на правителството за по-нататъшна демократизация на обществото и ускоряване на прехода към пазарна икономика. В програмата, изградена изцяло върху тезата за единение на нацията, се казва: “...Предприятието, с което се захващаме като нация, и което има за цел изграждането на демократичен ред и пазарна икономика в България, е предприятие, свързано с жертви и упорити усилия. В икономическото развитие стават чудеса, но те без изключение са резултат на огромен труд и висока степен на обществена мобилизация... В нашите условия предприятие от такъв характер може да се увенчае с успех само ако бъде осъществено от една сплотена и вярваща в силите си нация, само в условията на социален и граждански мир, обществен ред, висок трудов морал и дисциплина”.

Дори в разгара на конфронтационния натиск от страна на

СДС срещу социалистическото правителство тезата не е изоставена: “Правителство на националното съгласие ще имаме тогава, когато се върнем към духа на “кръглата маса”, към духа на диалога, към духа на договарянето, към духа на честния компромис”. Тази теза звучи и в призива от 23 ноември 1990 г., само няколко дни преди подаването на оставка на второто социалистическо правителство: “Нека не само милеем за България. Нека я пожалим!”

Нито пожалихме България, нито я поцадохме. Пропуснахме златни шансове като нация. Главната отговорност за това носят нашите опоненти. Но и ние не бяхме достатъчно последователни, след като стигнахме своевременно до прозрението, че сложният преход с неизбежните радикални реформи и тежка социална цена трябва да се осъществява от широка коалиция. Нещо повече. Ние сгрехихме и по отношение на възприелите идеята за национално съгласие леви и левоцентристки сили. Нашето мнозинство във ВНС можеше чрез исканите поправки в изборителния закон да даде шанс на онези, с които подписахме заедно конституцията. Вече беше спомената псевдокоалиционната политика с формации без никаква или незначителна тежест в обществото. Все още е жива и се разпространява в средите на социалистите тезата за т.нар. перестроечно мислене, едва ли не – първопричина за всичките ни беди. В началото на XXI век тази теза странно напомня за ненаучените исторически уроци.

Второ. След първоначалните грешки, лутане, непоследователност, вътрешни противоречия по отношение на социалдемократизацията на БСП най-сетне, на 43-тия конгрес, стигнахме до ясна позиция по обединяването на левите и левоцентристки сили и по създаването на Нова левица в България. Това е втората, съществена предпоставка за формирането на реална коалиционна политическа култура.

Тази предпоставка беше прогукт на силно променена политическа обстановка в сравнение с началото на прехода. Различна беше преди всичко социалната характеристика на нашия

основен опонент. Това не беше вече предишният десноцентристки, консервативнолиберален конгломерат, обединяван единствено от антикомунизма. Диференциацията въпреки голяма степен "изчисти" корпоративния образ на десницата. В този смисъл консолидацията на лявото стана необходимост за новата ситуация и за актуализиране ролята на БСП в нея. Остана и виждането за конструктивно партниране с политически сили отгясно, но близо до политическия център по съдбовни за държавата и нацията проблеми.

В този процес на консолидация историческо значение имаше преодоляването на 100-годишната война между двете течения на българската левица, обединяването на БСП и на традиционната българска социалдемократия в Новата левица. Друг е въпросът, че и традиционните, и новите формации извън БСП, възприели социалдемократическа ориентация, не съумяват да спечелят силно обществено влияние, да използват създадените чрез Коалиция за България парламентарни позиции за изграждане на силна левоцентристка организация.

От друга страна, самата БСП, макар и стигнала до пълноправно членство в Социалистическия интернационал, е в ситуация на стагнация и дори очевиден спад на своето влияние, което намалява или свежда на настоящия етап до минимум шансовете за изборен успех и левоцентристко правителство въз основа на силна коалиция на партиите от Новата левица и на последователно центристски формации.

3. Време за проверка

След парламентарните избори от лятото на 2005 г. се създаде специфична политическа обстановка. Нейните основни характеристики могат да се синтезират в няколко пункта.

Първо. Нито една политическа партия или коалиция, нито един от участниците в парламентарните избори, който участва в разпределението на депутатските места, не получи абсолют-

но мнозинство. Следователно нито една от парламентарните групи не беше в състояние да състави самостоятелно правителство. С оглед на това по силата на чл.99 от конституцията при президентските консултации една след друга първите три групи заявяваха готовност да излъчат премиер и правителство, но без реални изгледи за успех и постигане на достатъчно като мнозинство коалиционно споразумение.

Второ. Много от анализаторите и политиците се опитаха да разчетат вота на избирателите като победа за коалиция. Звучи примамливо, но необосновано. Причините за фрагментирането на парламента не лежат в някакво невидимо споразумение на избирателите. Те са по-скоро продукт на кризата на правителството, на растящата с всеки пореден вот апатия и отдръпване от участие на гражданите, на очерталата се пропаст между управляващи и управлявани, във връзка с което някои заговориха за криза и дори за изчерпване на политическата система и за тотално компрометиране на политическите партии.

Трето. БСП не остана встрани от тази криза. Нещо повече. Тя не съумя да я прогнозира и тръгна към парламентарните избори не само по силата на потребностите на всяка предизборна кампания, но и с дълбоко убеждение (най-вече в средите на партийното ръководство), че успехът на изборите, постигането на абсолютно мнозинство са едва ли не предварително гарантирани.

Четвърто. При всички многопосочни атаки срещу управлението на НДСВ – и отляво, и отдясно – оценката за това управление си остана нееднозначна. Общественото мнение възприе положително нормализирането на политическите отношения, успокояването на предишните конфронтационни страсти. В съдържателен план политиката на правителството на НДСВ несъмнено постигна финансова и икономическа стабилност; то ускори преговорите с Европейския съюз и приближи страната до заветното присъединяване, което вече се изчислява с няколко дни. Едновременно с това, социалните мотиви за полу-

чената масова подкрепа на изборите през 2001 г. предопределиха силното разочарование, довело до спад в тази подкрепа с повече от два пъти (от 100 депутати в 39-то Народно събрание – на 53 в сегашното).

Пето. В края на предишния и особено в началото на сегашния парламентарен мандат излезе наяве (с неизяснени и до днес причини) остра криза във взаимоотношенията между партньорите в предишното мнозинство – НДСВ и ДПС. Тази криза предопредели силната амбиция на ДПС да увеличи влиянието си и много бързо, дори преждевременно, да потърси друг партньор. При очакванията за промяна и за възможен успех най-вече на Левицата пренасочването бързо намери своя адресат, макар че това стана в обстановка на растяща критичност към властническите амбиции на ДПС.

Шесто. Броени месеци преди присъединяването на България към Европейския съюз, при положение, че обществото свързва с този акт в преобладаваща степен оптимистични очаквания, парламентарно представените политически сили не можеха да си разрешат парламентарна криза и нови избори. Тази преценка се оказа обоснована, като се има предвид и докладът на Европейската комисия, в който се критикува “безвремето” на процеса на формиране на ново правителство. Още повече, че при очертаните по-горе кризисни явления нямаше никаква гаранция за по-голяма определеност на вота при ново гласуване. Обратното. По-скоро можеше да се очаква още по-жесток наказателен вот.

Дори само тези основни характеристики на обстановката в страната след последните парламентарни избори са достатъчни за обосноваване на решението на БСП да участва в управлението, колкото и нееднозначна да е реакцията по този въпрос в самата партия. Без съмнение такова решение е заредено със сериозни рискове. Но то носи и шансове, които не са за подценяване.

Рисковете произтичат най-вече от сложността на социално-икономическата обстановка, от неумолимото ускорение на темповете, с които трябва да се догонва изоставането по линия

на критериите за присъединяване. Те са свързани и с липсата на какъвто и да е опит за такава широка коалиция: като политическа ориентация, като същност на възгледите за развитието на страната, като различие и дори конфликтност на отстояваните чрез политиката интереси.

В тази сложна обстановка БСП, като националноотговорна партия със свое виждане за по-нататъшното развитие на страната, за повелите на евроинтеграцията, и като получила най-голямо доверие от избирателите парламентарна сила, не можеше да си разреши изчаквателната позиция на “чистата опозиция”. Тя беше длъжна, при всички съмнения и песимистични прогнози, да направи и невъзможното за влизане в управлението, при неизбежните ограничения, при цялата неизвестност и дори при реалната възможност за конфликти и сътресения с отражение и с предизвестена “вина” преди всичко на БСП.

Логично възниква въпросът: не е ли това действие в стила на властта като самоцел, на властта заради самата власт? Не се ли проявиха старите рефлексии на осъзната отговорност за всичко, което се случва в държавата? Не размива ли това коалиционно тяло всички линии на идентичност на лявото? Не е ли реална опасността от отдалечаване на шансовете за левия проект в България?

Към всичко това могат да се прибавят нови и нови въпроси. Възможно е част от тях да намерят своя отговор в обозримото бъдеще, а други да останат за историята. В условията на днешния ден сигурно всеки по своя преценка ще наклони везните в полза на рисковете или на шансовете. Но още е твърде рано за намиране на цялостния отговор. А в много отношения, като се има предвид уникалността на коалицията, истинската оценка може да гоиде много по-късно.

На този етап е полезно да се изведат шансовете и възможностите (потенциални и реални) тази коалиция да постигне позитиви и за страната, и за обществения образ и влиянието на БСП.

На национално равнище може да се разсъждава в много посоки.

А) Управляващата коалиция постави на първо място в своите приоритети присъединяването към Европейския съюз. Във връзка с това някои политици и публицисти побързаха да предопределят и “единственото свързващо звено”, след което – “неизбежния” разпад на мнозинството. Такава прогноза би била обоснована, ако самото присъединяване към Европейския съюз беше самоцел, а не осъзната необходимост, избран път към икономически подем и социално благосъстояние. Това означава, от една страна, че т.нар. догонваща стратегия трябва да даде плодове още преди датата на присъединяването и, от друга страна, че първият приоритет не бива в никакъв случай да се откъсва от останалите два. Само в пакет, само чрез целенасочени, паралелни и взаимосвързани действия постигането на целта Обединена Европа няма да се обезсмисли чрез растящо обществено разочарование и политическа апатия.

Б) Самата подготовка на коалиционното споразумение и още повече практическата работа по осъществяване на постигнатите чрез него общи приоритети изведе на преден план жизнената взаимовръзка между икономическа и социална политика. Тази взаимовръзка не липсваше в управленските приоритети на БСП. Но ударението върху социалния характер на партията и естественият интерес на избирателите преди всичко към социалните ангажименти оставяха в сянка повелите на икономическото развитие. До голяма степен парадоксално днес икономическата, данъчната и финансовата политика, в т.ч. и ангажиментите по линия на Международния валутен фонд, се свързват преди всичко с либералното или дори дясното мислене, разглеждат се като резултат от компромиса между социално и либерално в рамките на коалицията.

Но внимателното вникване в необходимите предпоставки на една не само краткосрочна, но и дългосрочна социална политика би следвало постепенно да променя мисленето с “чисти” социални категории. Това не означава отлагане на социалната гържава за “светлото бъдеще”, а осъзнаване на същността на

“активната, позитивна социална държава”, едно понятие, което е неделима част от теорията и политиката на модерната социалдемокрация.

В) Самото създаване, но още повече жизнеспособността на такава уникална за кратката история на прехода коалиция са в състояние да ни тласнат към осмисляне на жестоките поуки от неосъществените очаквания на хората за по-добър живот в условията на демокрация. Защото, ако се върнем към изначалното разбиране за демокрация, за плурализъм, за парламентаризъм и прочее, ако се опитаме да се съпоставим с постиженията на развитите и дори на новите парламентарни демокрации, не може да не стигнем до няколко прости констатации и едно жестоко заключение: колко далеч сме отишли в отклоненията от целта на промяната. Уникалният характер на промяната изискваше мобилизиране на силите на цялата нация, постигането на национално съгласие между основните политически сили върху националните приоритети в интерес на развитието на страната и живота на хората. Спомня ли си днес някой за тези идеи от началото?

Парламентаризмът е не само форма на изява на многообразието от интереси в обществото, често конфликтни и противоречиви, но и търсене на общия знаменател, на “общата воля” (да си припомним Жан-Жак Русо!), която, поставена в основата на законите, единствена е в състояние да превърне парламента във Форум на нацията. Политическият плурализъм означава не просто многопартийна система, а разбиране, че само в сътрудничество и взаимодействие, независимо от различните роли, партиите (т.е. частите от цялото) формират системата, наречена демокрация.

Г) Успехът в опита от взаимодействието между участниците в коалицията, преодоляването на представата, че става дума за обикновена сделка между интереси и конфликтно разпределение на служби, т.е. постигането на реални резултати от политиката в живота на българските граждани, биха послужили

на още една гигантска задача – преодоляване на кризата на представителството, на кризисните моменти във функционирането на политическата система и свързаните с тях разочарование, отдръпване на хората от политиката, нежелание да се възползват от предоставените им конституционни права за участие в политическия процес. Става дума за своего рода връщане към познатото от началото на прехода “очарование от демокрацията”. Може такава връщане да изглежда наивно и утопично - още повече, че и в историята, и в човешкия живот няма връщане.

По-скоро идеята е за своего рода реставриране на надеждите и очакванията на хората, че в бъдеще те могат да повлияят върху своя живот и върху обществото, в което живеят. Става дума за едно ново начало в израждането на политическата култура на участието, след всички лутания, конфронтационно обезсилване и растящо отчуждение между избиратели и политици.

Дори само тези посоки на разсъждение носят в себе си достатъчно мотиви за усилията. Но към тях задължително трябва да се прибавят мотивите, които са свързани с развитието на самата БСП.

А) Първостепенно значение има развитието на БСП като европейска партия, като част от европейското социалдемократическо семейство, което, без да се отклонява от своите общи ценности, е в състояние да ги материализира в конкретна политика. В тази посока би следвало да работи самата готовност на БСП, при всички очевидни рискове, да участва пълноценно в процеса на решаваща подготовка и на присъединяване на страната към Европейския съюз.

Б) Както вече беше казано в началото, на практика никога в своята история партията ни не е водила пълноценна коалиционна политика. Затова сегашният опит не е просто експеримент в стила на “опита и грешката”, а школа за действие в нови условия, при небивали предизвикателства, резултатите от която биха могли съществено да променят образа на партията в обществото. За разлика от вариантите, през които преминахме

по време на прехода (от приглушената роля и като резултат – недоказани възможности при правителството на Димитър Попов до “световно неизвестни” коалиционни партньори, които возехме на “мръсния влак”), сегашната коалиция дава уникална възможност да се преодолее наследената представа в партията, че всеки компромис в политиката е зареден с предателство към каузата.

В) Всичко това съдържа възможности за оползотворяване на ситуацията в процеса на идейно и програмно развитие на партията, но именно във връзка с това налага: яснота на всяко политическо действие, системно и достъпно разясняване на всеки сегмент от ситуацията и на последиците от всяка стъпка, убедително извеждане на образа и приоритетите на БСП, не чрез отрицание на интересите и позициите на партньорите в коалицията, а чрез утвърждаване на общите позитивни резултати и търсене на широка обществена подкрепа за националните цели.

Г) Най-вероятно ще трябва да се преосмислят и перспективите и възможностите на Новата левица и на Коалиция за България.

Посоките на размишления не изчерпват картината. Но те очертават уникална за прехода ситуация – и за страната, и за БСП. До голяма степен от нас зависи дали ще “потънем” в нея, или ще изплуваме – без да изоставим ценностите си, но и без да пропуснем историческия шанс да дадем своя принос за новия ден на България.

СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА И ПОЛИТИЧЕСКАТА ПРАКТИКА

Доц.г.ф.н. ПАВЕЛ ПИСАРЕВ

Конкретно изложение на тази голяма тема е ставащото днес в България след парламентарните избори. Още не са изминали 100 дни, откакто БСП в коалиция гоїде на власт. Но вече трябва да си отговорим на въпроса какво става - дали това е началото на края, края на началото, как ще изглеждаме след 100 дни, как ще ни посрещне обществото, как ще ни посрещат медиите и т.н.

За съжаление още сега настроението на обществото е негативно и то много бързо стана негативно, докато при Жан Виденев това се случи след първата година. Сега ние прокламираме една социалдемократическа политика и имаме една социалдемократическа практика. Защо тя се свързва със социализма? Според мен недостатъчно добре се изясняват нещата преди всичко от ръководството на партията, от председателя на партията и от неговите заместници. Или дори въобще нищо не се изяснява. Първо, не е изяснено на каква основа е създадена тази коалиция, не е публикуван никакъв документ за споразумение - в името на какво и за какво се прави коалиция и какви задължения има всяка партия в нея. Закъснява се изключително много с правителствената програма.

Второ, неправилно се обясняват изборните резултати. Изборите в страната са един провал за БСП. Как може БСП да не е в състояние да изкара своите членове и симпатизанти да отидат да гласуват? Ако не може да ги мобилизира, тя трябва да даде някакво обяснение. Не може нейни симпатизанти да гласуват за опонента на социалистическата партия на кметските избори в София. За станалото БСП трябва да даде някакво обяснение. Нересериозно звучат обясненията, които гледахме по телевизията, че ние сме най-силната партия в България. За мен е ясно, че ние не можем да преценим правилно нещата, които са се случили, или

не искаме да ги обясняваме. Така излиза, че нашата партия върви все от победи към победи, а лесно губи или често губи.

Тези въпроси трябва да се поставят на ръководството. А предстоящият конгрес да направи цялостен анализ. Ясно да се каже, че мина времето, когато БСП можеше да управлява самостоятелно. Тя нито сега управлява самостоятелно, нито в близко бъдеще ще може да управлява самостоятелно. Мина времето, когато нашата партия можеше да поеме ангажимент и да го изпълни, че ще проведе и ще изпълни една социалистическа, социалдемократическа политика. Не е в състояние вече да го направи! Тя може да управлява само в коалиция и трябва да се обясни сега каква е нейната роля в тази коалиция - дали ще провежда или няма да провежда социалдемократическа политика. Нашите партньори заявиха, че те са в социалдемократическа коалиция само ако се провежда политика, с която те са съгласни. Какъв е този съвет от тримата "големи", който по същество е над парламентарната група, над ръководствата на партиите? Как така се събират най-напред тримата да обсъждат бюджета и след това бюджетът се приема? При това двамата от тези хора не носят абсолютно никаква отговорност пред обществото. Според мен ние трябва много добре да обясним на хората ситуацията, в която се намираме. Много е слаба разяснителната работа. Една от причините е, че правителството няма говорител. Такова правителство в света няма! Всички въпроси трябва да се поставят открито и да се търси изход от тях.

Аз мисля, че първият въпрос, който трябва да разгледаме на нашия конгрес, това е за политиката, която се провежда в България от това коалиционно правителство. И ясно да се каже, че това не е социалдемократическа, не е социалистическа политика и БСП не бива да поема цялата отговорност. Трябва да се изясни политическата ситуация, в която се намира нашата партия, и да се очертаят рамките, в които тя работи, както и отговорностите, които тя може да поеме в тази коалиция. Това е първото, което трябва да се обясни на конгреса много

добре. Второ, нашата партия не бива да се отказва от своята програма, от своите програмни цели. Тя може да се самокритикува, т.е. ръководството на партията може непрекъснато да разяснява на населението, че правителството сега прави това, но нашата партия би искала да се направи това, това и това. В момента обаче тя не може да го направи, защото се намира в такава ситуация, когато не е възможна социалистическа политика. Принудени сме да водим друга политика, защото ако напуснем, ще стане още по-лошо. Честно и открито трябва да се изясни какво представлява коалицията. Това е проблемът!

Вторият проблем е да видим какво става в света. Рухна Съветският съюз, срива се и Европейският съюз. Съединените американски щати се установиха като хегемон. Става ясно, че при тази ситуация социалдемокрацията не е алтернатива. На какво беше всъщност западната социалдемократия алтернатива? На Съветския съюз беше алтернатива. Той вече не съществува и западната социалдемократия започна да преминава много активно в условията на глобализма на други позиции. След провала в Германия е очевидно засилването на левите сили в социалдемокрацията. На предстоящия конгрес на немската социалдемократия ще станат сериозни промени, ще надделяват някакви по-леви сили, по-автентично социалистически или социалдемократически, по-близки до разбиранята на Лафонтен и другата лява партия от източните провинции.

Вижте събитията във Франция през последните дни, където расовите вълнения взимат сериозни размери. Това, което става там, е безподобно. В резултат на какво е? Ами това е резултат от политиката на Митеран и на Жюспен - през половината от времето, през което се развиваха тези процеси, във Франция управляваха социалдемократи, социалисти. Ето те докъде доведоха страната. Изобщо проблемите в Европа днес са много тежки. По тези въпроси ние трябва да говорим често и открито, защото след присъединяването ни разочарованието сред населението в България ще бъде много голямо. А според мен ние не изясняваме

сериозно процесите, които протичат в съвременния капитализъм. Просто се боим да имаме една ясна идеологическа позиция. Ние боравим непрекъснато с евфемизми, обаче нещата са повече от ясни.

Аз съм направил една много кратка сметка за съдбата на сегашни и бивши управляващи в Европа. Къде е Кракси? Кракси (един пълен мошеник - социалдемократ) избяга от Италия в Северна Африка, понеже Интерпол там не действа. Ширак беше обвинен в много сериозни нарушения. Ако не беше избран за президент, той щеше да бъде съден. Берлускони е един от най-големите европейски мошеници. Какво става с Тачър-син? Какво стана с Кол - жена му Ханелоре се самоуби, защото откриха в нейните сметки огромни финансови ресурси, за които не можеше да даде обяснения на прокуратурата. Какво става с Чери - съпругата на Блеър?

Ние се притесняваме да говорим за тези неща, но в информационната епоха, те са достояние на всички хора. Ами вземете ръководството на Съединените щати - какво представлява то? Това са хора, които направиха война в съвременни условия, за да печелят. Чейни и Ръмсфелд - те са собственици на най-големите монополи, които са свързани с тази война. И ние като социалисти, като социалдемократи, по всичките тези въпроси трябва да имаме ясна позиция. Защото народните маси са информирани, а ние им дължим обяснение от наши позиции. Българският народ не е прост, очите му са отворени, информацията е голяма. Хората знаят и обсъждат ставащото по света и като виждат, че БСП мълчи както по вътрешните въпроси, така и по международната ситуация, започват да смята, че тази партия толкова се е трансформирала като лява партия, че няма защо да ѝ вярват.

И ако вие смятате, че това, което стана в София и в страната на последните избори, няма да се повтори на президентските избори, дълбоко грешите. Това ще се повтори и на следващите парламентарни избори. Ние просто ще изчезнем от политическата сцена. Следващият удар ще бъде много по-тежък откол-

кото понесохме по времето на Жан Виденов. За да предотвратим това, трябва да имаме ясно политическо становище по събитията и да говорим истината. Нашето ръководство трябва просто да смени политическия си език. Защото иначе отваряме път за “Атака”. Проблемите са сериозни и трябва да се говори откровено за световните процеси такива, каквито са. Силата на нашата партия е в това да казва истината.

Социалдемократическата, социалистическата политика трябва да отговаря на реалностите. Не може само на теория да отстояваме принципи като солидарност, справедливост и т.н. Животът в реалната действителност е коренно различен, а ние продължаваме да говорим общи приказки. Необходимо е да си променим политическия език. Не можем да се върнем към стария политически език - комунистическия, това е излишно, но трябва да вземем един отговорен политически език - ляв, да имаме позиция, която да отговаря поне в основни линии на нашите основни документи. Не можем да казваме сега, че сме доволни от тази коалиция толкова високопарно, а трябва да намерим полето, на което да защитим своята идентичност. Най-важното нещо за тази коалиция сега е да защитим нашата социалистическа идентичност.

БСП ПРЕД ПОРЕДНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА НА ВЛАСТТА

Доц. ИСКРА БАЕВА

В навечерието на 16-та годишнина от началото на българския преход към парламентарна демокрация и пазарна икономика БСП отново се завръща във властта. Това обстоятелство е важно преди всичко с онова, което предстои да се случи: дали БСП ще покаже практически умения да управлява страната така, че избирателите ѝ да не бъдат отново разочаровани; както и дали ще осигури изпълнението на критериите за присъединяване към ЕС така, че България да стане пълноправен член на Съюза на 1 януари 2007 година. Веднага след изборите на 25 юни 2005 г. политолози и журналисти започнаха да лансират предсказания, че БСП не е способна да управлява в плуралистични и демократични условия, че в новия парламент може да се създаде и ясна коалиция, че за страната е по-добре да има нови избори, които да дадат нов шанс на десницата (разбира се, ставаше дума по-скоро за новата широка десница, включваща и НДСВ). Оставам настроена политическата мотивировка на подобни тези, но тъй като икономическите реалности на поройното лято и поскъпванията през есента им дават нови доводи, струва ми се, че има смисъл да се хвърли поглед назад върху опитите на БСП да управлява България в годините на прехода, за да разберем дали наистина тя е по-неспособна от останалите бивши комунистически партии в Източна Европа да се демократизира и приспособява към новите реалности.

Съвсем накратко. В България промените на 10 ноември 1989 г. започват отгоре, без участието на дисидентските организации (дисидентите са не по-малко изненадани от свалянето на Живков). Докато в същото време в Източна Европа началото на прехода е поставено под натиска на дисидентите (Чехословакия), опозиционните организации (Полша и Унгария) или просто

разбунтувалото се население (ГДР и Румъния). Това е съществена българска разлика, която говори за общата неготовност на цялото българско общество за предстоящите промени, а тогавашната БКП е малко по-адекватна, затова се опитва да инициира, овладее и контролира процеса.

Трансформацията на БКП от комунистическа в социалистическа в периода след 10 ноември 1989 г. върви паралелно с тази на останалите бивши управляващи партии. Всички преобразуващи ги конгреси са проведени в периода между октомври 1989 г. и края на януари 1990 година. БКП свиква своя 14-ти извънреден конгрес на 30 януари – 2 февруари 1990 година. Ако сравним документите, приети на всички конгреси, ще се види, че особени разлики няма, защото те съдържат: отказ от организационния принцип на демократическия централизъм, осъждане на недемократичните практики, разграничаване от част от ръководството, деклариране на привързаността към принципите на демокрацията, но във варианта ѝ на демократичен социализъм. Има и разлики: Полската обединена работническа партия и Унгарската социалистическа работническа партия по време на конгресите се обявяват за саморазпуснати, но веднага се конституират в нови партии - Социалдемократия на Република Полша и Унгарска социалистическа партия. Правят го обаче, без да се отказват от наследството на предшествениците си – идейното и материалното. Затова противниците им и до ден днешен продължават да ги наричат бивши комунистически партии, както и да търсят (и често намират) връзките им със системата на държавния социализъм.

Има още една разлика, която е наистина съществена. Всички демократизиращи се бивши комунистически партии в Източна Европа провеждат трансформационните си конгреси след като са отстранени от управлението и могат да се посветят изцяло на вътрешните си проблеми. Не така стоят нещата при БКП, която продължава да управлява в целия период, когато провежда 14-тия си конгрес, когато сменя името си на БСП (3 април

1990 г.), когато отново се събира на 39-тия си конгрес (22 – 25 септември 1990 г.). Това означава, че за разлика от другите БСП е изправена пред изключително трудната задача да се трансформира вътрешно, докато носи пълната отговорност за управлението в страна, започнала прехода си към политически плурализъм и пазарна икономика. В другите страни първите стъпки на трансформацията – закони за реституцията и приватизацията, за закриване на стари институции и създаване на нови, са осъществени от новите десни партии, които нямат задръжки, свързани със собствените им кадри или със собственото си минало. Докато БСП е изправена пред непосилната задача да създава общи политически условия за плурализъм и да започне да разгражда изградената от БКП икономическа система. Затова не е чудно, че ръководството на БСП в лицето на Александър Лилев и особено правителството в лицето на Андрей Луканов правят всичко възможно да ангажират новосъздаващата се българска опозиция в управлението. Желанието им е отговорността за мъчителните процеси на трансформация да бъде обща, за да бъдат промените по-лесно приети от обществото. А след като тези усилия не успяват, Луканов подава оставка, за да постигне същия резултат: коалиционно правителство на основните политически сили, в което икономическите постове са в ръцете на СДС (става дума за правителството на Димитър Попов, в което вицепремиер е Димитър Луджев, финансов министър - Иван Костов, а на икономиката - Иван Пушкарров).

БСП продължава да се развива в общата за цяла Източна Европа посока и през първата половина на 90-те години. Тя се вписва плавно в първата “лява вълна”, оформена от завръщането на “бившите комунисти” в управлението в Литва и Полша през есента на 1993 г. и в Унгария в средата на 1994 година. Ако става дума за значителни разлики, те идват не от политиката, а от икономиката. В изминалите години на прехода управлението на десницата в Централна Европа вече е успяло да трансформира централно планираната икономика в своите страни в пазар-

на (най-категорично го прави в Полша финансовият министър Лешек Балцерович), докато в България дясното правителство на Филип Димитров посвещава повече усилия на политическата разправа с миналото, отколкото на икономическата трансформация. Резултатът и в единия, и в другия случай е еднакъв: значителна част от населението е така ужасена от наложения “начален, див” капитализъм, че започва с носталгия да си припомня времето на държавния социализъм и се обръща с нови надежди към изживелите своята трансформация леви партии, наследници на старите комунистически. Това става и в България и на изборите, проведени през декември 1994 г., БСП се завръща триумфално във властта с абсолютно парламентарно мнозинство.

Второто управление на БСП от годините на прехода (1995 – 1997 г.) е вероятно най-важният период, който трябва да бъде анализиран от гледна точка на днешните предизвикателства пред коалиционното управление. Първото, на което трябва да обърнем специално внимание, е голямото разминаване между обществените и политическите нагласи през 1994 година. Става дума за това, че по-голямата част от българските избиратели подкрепят БСП не толкова защото виждат в нея социалдемократизираща се партия, която предлага изграждане на модерна пазарна икономика, а защото я възприемат като консервативна сила, олицетворяваща социалистическото минало с неговата социална сигурност и стабилност. И обратно: програмните документи на БСП, както и предизборната ѝ платформа, не предвиждат връщане назад, а продължаване на реформите, но като те се съобразят със социалните нужди на обществото, като бъде намалена социалната им цена и бъде запазено правото на държавата да контролира икономиката в най-чувствителните за населението сектори. Обективно намеренията на БСП водят до забавяне на промените, но в никакъв случай не са опит да бъдат възстановени принципите на държавния социализъм.

Ситуацията през есента на 1994 г. беше парадоксална: от една страна, БСП се опитваше да се заяви като партия на пре-

хода към пазарна икономика, но с подчертаване на същностните си социални характеристики, а от друга, абсолютното ѝ мнозинство в изборите се дължеше на гласовете не на пазарно настроените българи, а на онези, които я идентифицираха с непазарното социалистическо минало. Това разминаване нямаше как да не доведе до разрыв между управлението на БСП и очакванията на нейните избиратели, то не можеше да не се отрази и върху управлението, принудено да се съобразява с носталгичните обществени нагласи.

Вторият голям проблем на правителството на БСП, оглавено от Жан Виденов, се състоеше в неизвършената от десницата трансформация. Ако отново направим сравнение с Централна Европа по същото време, лесно ще забележим, че там левицата се нагърбва отново с управлението във време, когато основните процеси за трансформация на държавната собственост са завършени, когато наследените от социализма големи предприятия са приватизирани (в много случаи от външни, преди всичко западноевропейски фирми) и са започнали да се приспособяват към пазарните условия. Докато в България приватизацията едва е започнала (първата голяма приватизация на “Соду” – Девня е осъществена през 1996 г. при правителството на Жан Виденов), а смяната на собствеността се извършва преди всичко чрез реституция, която не може да създаде модерни пазарни отношения. За втори път в годините на прехода на БСП ѝ се налага да осъществява задачи, които в другите страни правят десните партии. И резултатът не може да бъде добър. Още в началото на 1996 г. се проявяват признаците на кризата – първо, във финансовата система, после идват “зърнената криза”, външнополитическата (обтягане на отношенията с Русия заради цените на природния газ) и политическата криза. През юли правителството на Жан Виденов прави първите крачки към реструктуриране на промишлеността (с решението за фалиране и “изолиране” на 62 промишлени предприятия), през есента БСП губи президентските избори, вътрешнопартийната опозиция се възползва от

поражението, за да поиска оставката на премиера Виденов, а на свикания извънреден 42-ри партиен конгрес (21 – 23 декември 1996 г.) Жан Виденов сам подава оставките си и като премиер, и като партиен лидер. Така в края на 1996 г. България изпада във властови вакуум, от който се възползва опозицията, като не позволява на БСП да състави второ социалистическо правителство. Но не бива да забравяме и това, че рухването настъпва след като правителството на Виденов не само е предложило да се въведе валутен борд, но го е подготвило и като закон.

Най-важни в случая са изводите, които могат да се направят от този втори неуспех на БСП в управлението. На първо място отново бих поставила обществената неготовност за преминаване към пазарна икономика. Тя е ясно видима като психологически нагласи в началото на прехода, но продължава да е валидна и в средата на 90-те години. Не е случайно, че и първото правителство на СДС, ръководено от Филип Димитров, не се решава да премине към реструктурирането на икономиката. В българското общество продължава да преобладава надеждата, че социалната сигурност от социализма може да се съчетае с богатството и предприемчивостта на отделния човек, характерни за капитализма. При това повечето българи не са готови да платят цената на трансформацията, изразена във висока безработица, масово обедняване, разграждане на социалистическата социална държава. Едва след голямото сътресение от началото на 1997 г. всички се убеждават, че връщане назад не може да има и тогава се примиряват. Вторият извод засяга неготовността на БСП като партия да осъществи сама болезнената част на прехода. Значителна част от нейното ръководство, както и нейните структури по места продължават да вярват, че могат да действат волево, както при социализма. Но има и други – такива, които се възползват от новите условия, за да приватизират умело държавната собственост. Те се превръщат в “нови капиталисти” и поставят БСП в неудобната позиция да бъде атакувана както като “комунистическа”, така и като “капи-

талитическа” формация.

Участието на бивши или настоящи кадри на БСП в изграждането на “новия капитализъм” поражда дълбок проблем в идеята и идентификация на БСП, който продължава да съществува и до ден днешен. Като част от неготовността на БСП да действа в условията на прехода бих интерпретирала и поведението ѝ по време на политическата криза от края на 1996 и началото на 1997 година. Тогава главните усилия на вътрешнопартийната опозиция са насочени към свалянето на Виденов, но след като той сам се отказва, изведнъж се оказва, че онези, които го свалят, нямат готовност да изведат партията и страната от кризата – те мислят повече за битката в партията, отколкото за решения за ставащото в страната, и са в плен на съзнанието, че БСП продължава да бъде партия-държава, от която зависи всичко. Това е и причината твърде много да разчитат на оставащата половина от мандата на БСП и да подценяват мобилизационните възможности на опозицията. Но обществените настроения се променят толкова бързо, че новият лидер на БСП Георги Първанов и кандидатът за нов министър-председател Николай Добрев на 4 февруари 1997 г. са принудени да капитулират и да се откажат от властта. Единствен добър резултат от този акт е, че успяват да го представят като саможертва в името на националните интереси. Така БСП през следващите два парламентарни мандата се оказва в опозиция. Вероятно и защото след кризата от 1996–1997 г. тя е обвинена в нереструираност и неспособност да управлява в демократични условия. Анализът на управлението на правителството на Виденов обаче не показва никакви опити за възраждане на “комунизма” или “тоталитаризма”, но и никой отляво не се противопоставя достатъчно категорично на тази пропагандна теза на десницата.

Общият извод, който може да се направи за опитите на БСП да управлява България в годините на преход, е следният: нито обществото, нито БСП през първата половина на 90-те години имат готовност да налагат мерки с висока социална цена, ко-

ито носят страдания на гражданите, но и надеждата, че след реструктурирането икономиката ще бъде модернизирана и ще отговаря на новите световни и европейски пазарни стандарти. Чисто политическият извод обаче може да се сведе до прастария принцип: “Честността е най-добрата политика.” Сиреч, горчивите истини винаги намаляват привлекателността на една политическа сила, но затова пък правят симпатиите към нея по-трайни и неподвластни на променящата се конюнктура. Проблемът е, че този принцип трудно се приема от политиците прагматици, които боравят с реалността на момента, а не в перспектива. Но няма съмнение, че най-добрата подкрепа за БСП идва от хора, които разбират нуждите на времето и не се самозалъгват с неизпълними обещания. А най-добрата програма на БСП е онази, която може да покаже действителното състояние на нещата, да му направи анализ и въз основа на него да посочи най-добрите възможности за политическо действие, а не да поражда нови илюзии за бърза промяна към по-добро.

Как изглеждат нещата при третия опит на БСП да управлява в годините на българския преход, който тепърва започва? Веднага трябва да кажа, че днес икономическите условия са коренно различни. България вече е осъществила по-голямата част от икономическите реформи, изминала е дълъг път и във външнополитическата си преориентация, затова на БСП не ѝ се налага да реализира твърде много и различни задачи наведнъж. По всичко личи, че БСП и нейните гласоподаватели вече нямат илюзии във възможността да се запази доброто наследство от социализма в съчетание с предимствата на капитализма. Опасности, подобни на онези от 90-те години, не дебнат новото правителство, оглавено от БСП, дори и поради факта, че този път БСП управлява не сама (или с малки леви формации), а в коалиция с партии, които не принадлежат на левия политически спектър. Но все още е рано за самоуспокоение, тъй като началото на XXI век носи нови предизвикателства, доста по-различни от онези, характеризиращи началния етап на прехода в Източна Европа.

Ако се взгледаме в предизборните кампании, провеждани през последните години навсякъде по света, не може да не ни направи впечатление, че те стават все по-малко политически, а все повече рекламни. Вече и в политическата теория се приема, че политикът трябва да прибегне до уменията на PR специалисти и да се рекламира като стока, която трябва да бъде “продадена”, сиреч да стане привлекателна за избирателя. Резултатите от тази световна тенденция лесно могат да се забележат: най-яркият, но не единствен, пример ни дава изборът за губернатор на Калифорния на кинозвездата Арнолд Шварценегер. Току-що отминалите частични избори в София в миниатюра потвърдиха тази тенденция: кандидатите с най-сериозни програми за бъдещето на града или не достигнаха до втория тур на изборите, или бяха пометени тогава от човек със силно и трайно медийно присъствие, но без сериозна програма. Това е тревожно явление, защото е реално и не бива да си затваряме очите за него. Големият проблем е в това, че за да бъде избран човек се изискват едни качества (вж. Бойко Борисов), а за да управлява ефективно – съвсем други. Как може да се реши това противоречие? Дали като се заложи на медийни фигури на сцената и на специалисти зад кулисите? Или пък като се научат специалистите да спазват правилата на рекламния свят? Нито един от тези начини не е идеален, но всяка сериозна партия трябва да започне да мисли по проблема.

Ясно е и още нещо. В Европа и по света все по-категорично се налага фигурата на новия политик, чиито най-важни качества се състоят в уменията му да бъде достатъчно симпатичен на възможно най-голям брой хора и в способността му да обещава на всеки човек онова, което той очаква да чуе. Подобен политик няма нужда от идеология, от обществени познания и от дълбоки идеи, нужен му е инстинкт за нуждите на момента и народопсихологически рефлексии. Иначе казано, става дума за възхода на политика популист. Колкото и да е ефективно подобно поведение, струва ми се, че сериозната политическа партия не трябва

да се поддава на изкушението да търси такива политици, а да запази своята идейна и политическа консистентност. Защото популизмът създава широка популярност, но привлекателността му бързо отшумява, когато обещанията се сблъскат с обективните икономически реалности.

Втората тревожна тенденция, която отново не е само българска, се корени в общата криза на партийната система. Явлението е общоевропейско и се изразява, от една страна, в трайното място, заето от партии от типа на тази на Силвио Берлускони в Италия или на Йорг Хайдер в Австрия (въпреки всички разцепления в нея), а от друга - в намаляващото желание на гражданите да участват в демократичните процедури – напр. в елементите на пружка демокрация – гласуването. Явлението е общоевропейско, но се проявява много по-остро в т. нар. нови демокрации в Източна Европа. Така за нов европейски парламент през 2004 г. гласуваха едва 44,6% от гражданите в ЕС, но докато в старите членки участието все пак беше 48%, то в новоприсъединените – 38%. Участието на българите в последните парламентарни и местни избори потвърждава тази негативна тенденция. Разочарованието от парламентарната демокрация в Източна Европа се дължи преди всичко на големите надежди, свързани с нея, и на голямото разочарование от новата политическа класа и от икономическите последици на прехода. В тази реалност БСП трябва да бъде наясно, че една от основните ѝ задачи е да действа така, че да запази политическия характер на управлението. Нейните представители не бива да се слоят с общата политическа маса, която в очите на все повече българи се превръща в еднакво корумпирана и защитаваща само личните и партийните си интереси класа. Колкото и изхабено от последните години да звучи това изискване, то трябва да се напомня: моралът на всеки политик е част от морала не само на цялата политическа класа, но и от обществения морал. А след като в политиката все по-голяма роля играят неполитическите фактори (като рекламата), то естествено трябва да се увеличи и

значението на морала.

И последното предупреждение, което искам да отправя към управлението на БСП днес, е да не злоупотребява с пропагандирането на възможността в България да се пренесе западноевропейската социална държава. Не защото тя не е добра за нас, напротив – за нея можем да мечтаем. А защото европейската социална държава, подобно на националната държава изобщо, е в дълбока криза и в период на разграждане, подложена на ударите на икономическата глобализация. Днес в Европа, а и по цял свят продължава да се търси новото решение на старата задача - как да се съчетае икономическата ефективност със социалната справедливост. Европейското решение, постигнато след Втората световна война. – социалната държава, вече не е отговор на този голям въпрос. Следващият отговор – третият път на лейбъриста Тони Блър и на социалдемократа Герхард Шрьодер, също показва границите на възможностите си. Търсенето продължава, а българското правителство, оглавено от БСП, е длъжно да се включи в него, но без да обещава повече, отколкото може да осъществи. Защото европейският ляв социален модел е вече изчерпан, а нов, който вероятно може да бъде само глобален, още не е открит. Реалността засега поставя повече въпроси, отколкото отговори може да даде левицата. Въпросът е БСП да върви с отворени очи към бъдещето и да се опита да участва във формулирането на нов социален модел със собствения си опит.

СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА ПРЕЗ ГОДИНИТЕ НА ПРЕХОДА

Доц. НАЧКО РАДЕВ

Настоящото изказване е посветено на една от основните сфери на човешката дейност и мисъл, която е особено близка до ежедневиите потребности на хората - социалната политика. Днес са актуални практическият анализ и осмисляне състоянието на нашето общество, перспективите на неговото развитие, изборът на приоритети на социалната политика, формулиране на ясни, реалистични и достойни цели, ориентирани към социално възраждане на страната. Тежките икономически условия за живот на българите, продължителната криза, обхванала всички сфери на обществения живот, придават особена актуалност на решаване на тези проблеми. Преходът към пазарна икономика в нашата страна налага **необходимост от продължаване на реформата в социалната сфера**. Тя се обуславя от няколко фактора: кризата в националната икономика забавя решаването на значими социални проблеми; преходът поражда много негативни социални последици - безработица, инфлация, социално разслоение и други.

Социалната политика е съставна част от вътрешната политика на държавата, вплътена в нейните социални програми и практика, и регулираща отношенията в обществото в интерес и чрез интересите на основни социални групи от населението. Всички социални програми са само декларация, ако не са подкрепени материално, не са осигурени икономически. В този смисъл социалната политика е вторична спрямо икономиката както по съдържание, така и по задачи. Тя осъществява своите цели чрез социално договаряне, социално законодателство и преразпределителни техники. Чрез овластени институции парите се пренасочват или към необлаготелствани социални слоеве, или осигуряват гражданите в случай на риск. По този начин социалната политика нарушава връзката труд-потребление. Това на-

рушаване се извършва чрез политиката посредством съблъсък и съвместяване на организирани или на представени интереси.

Предметът на социалната политика обхваща **социални потребности**, които се признават за важни и удовлетворяването на оито трябва да се осъществява чрез организирани действия на субектите на социална политика. Главните потребности са: работа, отговаряща на квалификацията на работника, и съответен трудов доход; безопасни и хигиенни условия на труд; социално осигуряване в случай на загуба на трудоспособност; здравеопазване и медицинска помощ в случай на болест; жилищни условия; възможност за почивка и културно развитие чрез свободно време; демографски проблеми и групи. На всяка от изброените потребности съответства определена част от социалната политика, а именно: политика в сферата на трудоустройство; политика на доходи; политика по охрана на труда; политика по опазване на околната среда; политика на социално осигуряване; политика на социално подпомагане; политика на свободно време; професионално обучение; борба със социално-патологични проблеми и групи.

Тук ще посоча някои **основни фактори**, които влияят върху основните социални потребности на населението.

Първо, съществен фактор на диференциация е **възрастта**. Отчетливо се отделят потребностите на деца, които от момента на раждането трябва да се намират под медицинско наблюдение и да получават помощ - към тях е необходимо да се ориентират някои форми на социално осигуряване /семејни добавки, пенсии за сираци и прочее/. Особен акцент се поставя на удовлетворяването на потребностите на младежта, която трябва да се подготви за труд, а също да се осигури нейното трудоустройство в съответствие с получените квалификация и образование. Специфичен характер имат и потребностите на възрастните хора, принадлежащи към т.нар. трета възраст.

Второ, важно значение има диференциацията по **пол**. Социалното положение на жената предизвиква особени проблеми, свър-

зани с нейната трудова активност, защита от вредни условия на труд, защита на майчинство и прочее.

Трето, особено разглеждане изисква положението на отделните **социални групи**, притежаващи общи потребности. Към тях преди всичко се отнася основната първична клетка - семейството, което изпълнява важни функции в областта на прогължаване на рода, организиране на живота на своите членове, взаимопомощта и други.

Четвърто, не може да се подминат и големите **социални групи с производствен характер** - персонал на фирми и учреждения, доколкото те определят решаването на много въпроси, имащи жизнено значение за хората.

Пето, друг важен фактор за диференциация на социалната политика е **социално-професионалният фактор**. Това произтича преди всичко от различията в динамиката на различни сектори на икономиката и видовете труд.

Шесто, на нееднородността на потребностите и на степента на тяхното удовлетворяване влияят също **териториалните различия**.

Смисълът на социалната политика е хармонизация на обществените отношения, осигуряване на политическа стабилност и гражданско съгласие по пътя на изработване и осъществяване на организационни, икономически, нравствени и правни мерки. Важно значение имат професионализмът на кадрите, тяхната способност правилно да дефинират актуалните проблеми, да ги оценят и анализират, да изработват програма за позитивни промени.

Основни цели на социалната политика, декларирани от правителствата на България, са борба с бедността, намаляване на безработицата и подобряване качеството на живот на българските граждани. Доколко обаче тези цели намират практическа реализация в дейността на всички български правителства в годините на прехода?

Аз няма да губя време за анализ на ситуацията с бедността в

страната, защото ми се струва, че проблемът е очевиден, сравнително добре изследван и вероятно той е главният социален проблем на нашето общество днес, който действително вълнува подавяващата част от населението. Може по различен начин да се оцени колко хора живеят в бедност, но важна е тяхната собствена оценка колко от тях се чувстват бедни. Това са хора, които считат, че несправедливо, незаслужено имат доходи пониски, отколкото тези, които те биха могли да имат при по-благоприятни условия, когато се отчита тяхната квалификация, трудов потенциал, възможности и т.н.

Кои са причините за бедността? На първо място е ниското заплащане на труда. Втората причина е ерозиране на системата за социални гаранции, които са свързани с бюджетната криза.

Затова аз бих обособил **две направления в решаване на проблемите на бедността**. Първото е икономическа активност, чийто обем се изчислява с размера и динамиката на БВП. Второто е структурата на разпределение на БВП.

Разбира се, главен път за борба с бедността е икономическият растеж. Аз обаче днес няма да обсъждам механизмите на икономически растеж. Само ще отбележа, че икономическата политика трябва да се провежда с отчитане на главните източници на икономически ръст. Те са в сферата на наукоемките производства, където е възможно създаване на съвременни конкурентни стоки с висока добавена стойност.

Бих искал също да насоча вниманието към проблема за разпределение на БВП. Как се разпределя той? Ние виждаме, че заплащането на труда е ниско, делът на труда в структурата на БВП е примерно два пъти по-ниско в сравнение с международните стандарти /Вж. таблицата/. Това означава, че главният фактор на производството у нас не получава това, което трябва да получи, изхождайки от своя принос в добавената стойност. Какво е нужно да се направи, за да се преодолее тази диспропорция? **Да се повиши цената на труда!** Това би бил много съществен принос в борбата с бедността и в стимулиране на икономическия ръст.

В заключение искам да повдигна темата как се формира **политиката в социалните отрасли**. Днес широко разпространена е гледната точка, че те трябва да се приведат на пазарна основа, т. е. да се развива пазар на образователни услуги, пазар на здравеопазването и други и хората ще плащат за тези услуги като за обикновени стоки, а тези, които не могат да плащат, ще получават социални адресни помощи. Това е красива картинка, но с отчитане на сегашното ниво на работна заплата и на пенсията е нереалистична. Нужно е предварително да се повишава работната заплата, а след това може да се развива пазарът на социалните услуги.

И още нещо. Възможно е някаква част от отраслите на социалната сфера да се приведе на пазарни механизми, но **капиталните вложения за социалната сфера** са предимно бюджетна задача. Вижда се колко струват сега частните училища, които действително работят на пазарни условия. Образованието на детето, където потребителят плаща инвестиционните разходи на социалната сфера, струва скъпо. Стойността на обучението е 5-10 хиляди долара за учебна година. Много ли семейства могат да поемат такива разходи? Преходът на социалната сфера на пазарен принцип от гледна точка на инвестиционните разходи е утопия, затова социалната инфраструктура още дълго време ще се определя от възможностите на бюджета.

И последният тезис. Аз искам да подчертая, че от гледна точка на съвременното разбиране на механизмите за икономически растеж няма противоречие между икономическа ефективност, икономически растеж и ръст на благосъстоянието. Днес има много разсъждения на тема, че ръстът на работната заплата превишава ръста на производителността на труда, че това е лошо, че ние много пари харчим за социални нужди. На практика обаче това не е вярно. Започвайки от 60-те години на миналия век инвестициите в човека, в образованието, в здравеопазването, в културата в развитите страни превишава инвестициите в материални активи. Това е следствие от научно-техническия

прогрес. **Главен фактор за икономически растеж стана човешкият фактор** (с новите знания, с творческите възможности на човека), затова способни да се конкурират са само тези страни, населението на които е образовано, има по-високи доходи, полагат се грижи за неговото здраве и т.н.

Ако обаче у нас от гледна точка на икономическия растеж примерно 60 % от съвкупните инвестиции се инвестират в човека, възниква въпрос кой ще финансира тези инвестиции. Ясно е, че частният бизнес финансира само това, което му носи печалба. Затова разходите за образование, за наука и култура в решаваща степен са разходи на държавата. Именно това е причината за резкия ръст на държавните разходи в развитите страни през последните 100 години: от 10 % до 45-50 % от БВП. Това е следствие от научно-техническия прогрес и от превръщането на човека, с риск това да прозвучи банално, в главна производителна сила, именно от гледна точка на интелектуалния фактор. Затова **не е нужно да се противопоставят социалните разходи и икономическия ръст** - това са взаимносвързани неща.

В България в резултат на многогодишно централизирано управление и свързаното с него преразпределение чрез политиката съществуваше високоразвита система на социална политика, която се градеше преди всичко на преразпределителни механизми. Отслабването на икономическите функции на държавата постепенно прави невъзможно функционирането на подобна система, което от своя страна изисква подмяна на социалното законодателство.

Спецификата на модела на социална политика в България в момента се изразява в смяна на егалитарния тип социална политика с нов модел, адекватен на политическите, икономическите и социалните промени. Той е силно зависим от всички ставащи промени и се определя от следните фактори: политически реформи; избор на конкретен модел на общество, който се изгражда в страната; избор на модел на икономическа реформа и нейното отражение върху осъществяване на социалната реформа; точно определяне на основните направления на социалната политика и на нейните приорите-

ти, отчитайки влиянието и зависимостите, които тези фактори ѝ създават.

Новите социално-икономически условия налагат и **необходимост от промяна в социалната сфера**: да се извърши смяна на стратегически направления и приоритети в социалната политика; да се реструктурират основни социални дейности; да се търсят вътрешни социални резерви; да се създават нови институции и нови субекти на власт при вземане на решения по проблемите на социалната политика. Нужен е **нов модел на социална политика**, който налага промени в няколко основни направления.

Първо. Международно /интернационално/ направление. Международните изисквания и постиженията на съвременната цивилизация в социалната област са жалони, с които нашата социална политика не може да не се съобразява. Особен интерес за нашата страна представлява европейският опит в социалната сфера. Както е известно ЕС прие редица нормативни актове в областта на социалната политика, които подлежат на ратификация от държавите-членки. Преди всичко става дума за Европейската социална харта /1961 г./, която съдържа минимум основни положения в социалната област. През 1964 г. е разработен Европейски кодекс за социално осигуряване, определящ минимални норми за социални гаранции, което съдейства за развитие и хармонизация на националните системи за социално осигуряване. През 1972 г. е приета Европейска конвенция за социално осигуряване като инструмент, координиращ националната политика в това отношение. Тези документи имат препоръчителен характер. Независимо от това не може да се отрече тяхната роля за хармонизиране режимите на социални гаранции в страните-членки. ЕС е разработил и прилага два специфични инструмента за социална политика: Европейският социален фонд, целта на който е създаване на благоприятни условия за заетост, а също за географска и професионална мобилност на населението (този фонд стана пример за европейска солидарност); Европейски социален бюджет /1970 г./, призван да измерва социалните разходи на страните-членки на ЕС, да прави сравнения и да дава средносрочни прогнози на

социалната политика.

Следователно през годините на съществуване на ЕС са заложили основи на социалната политика на Европа, създадени са съответни институции, разработени са принципи на социална политика и започна процес на нейното реализиране. Моделите, социалните технологии, социалните проекти и прочее, създадени от европейските страни в здравеопазването, почивното дело, екологията, заетостта и т.н. трябва да се асимилират, конкретизират и адаптират към нашите условия, ако искаме да се включим в европейското социално пространство.

Второ. Национално ниво на социалната политика. По него е целесъобразно да се предприемат радикални мерки. Основните насоки, по които е необходимо да настъпят изменения в създаване на нов модел на социална политика, са следните:

- Децентрализиране на системата на социална политика - става дума за преразпределение на правомощия, на власт за вземане на социални решения в полза на институции от по-ниски нива /региони и фирми/, широко използване на трипартитния принцип в социалната политика; държавата трябва да се освободи от излишно вмешателство и опекунство (нейни функции трябва да останат социалната стратегия, изграждане на социалната инфраструктура, екологичното равновесие и други);

- Непосредствено участие на населението във вземане на важни социални решения - чрез провеждане на референдуми, допитвания населението ще се "впише" във властта. Това означава всеки крупен социален проект, закон, социална технология и други предварително да получат вот на доверие чрез механизмите на пряката демокрация;

- Създаване и реализиране на гражданска социална политика - става дума за активно участие в този процес на структури на гражданското общество (идеални, неформални, спонтанни, пулсиращи и прочие човешки общности от типа на благотворителни, дарителски, филантропски, милосърдни и прочие социални образувания);

- Засилване на плурализма в осъществяване на социалната политика;
- Обогатяване на подхода при определяне на стратегическите

направления в социалната политика. Досега те се определяха според дейността на подхода. Има възможност да се приложи и подходът на жизнените цикли на населението и групи.

Трето. Микросоциално /регионално и фирмено/ равнище. Тук измененията могат да се насочат в следните направления:

- Персонализация на социалната политика на микро- и -гражданско ниво - гражданите трябва да има възможност за избор на един или друг социален проект, сам да определя своите осигурителни, пенсионни, здравно-осигурителни, застрахователни и други институции, с които ще взаимодейства;

- Създаване на механизъм за делово взаимодействие между фирмата и региона - проблемът е свързан с координиране на социалната програма на територията с тази на фирмата, както и с ранжиране на основните социални потребности на населението от региона и източниците за тяхното финансиране;

- Преодоляване на централизма при реализиране на социалната дейност на фирмата;

- Засилване на влиянието по колективните трудови договори и прилагане на принципа на социалното партньорство в дейността на фирмата;

- Разширяване на обхвата и съдържанието на социалните дейности на общината и на фирмата и групи.

Формирането на нов модел на социалната политика ще бъде дълъг и сложен процес. То може да бъде затруднено от стари виждания и подходи, от отживели ведомствени мнения, от бюрократични настроености. Затова основните направления на новия модел на социална политика и неговите принципи трябва да бъдат обект на широка обществена дискусия. Само чрез постигане на консенсус, на общо съгласие по новия модел на социална политика, ще се създаде активна, гъвкава, ресурсоспестяваща, адаптивна към световните постижения и адекватна на прехода към пазарна икономика у нас нова социална политика.

Таблица. Разходи в гържавния бюджет, хил. лв., деноминирани и в % от БВП

Год.	Общо	Залати	Пенси	Лихви	Несл. разходи	Първичен баланс	Дефицит	Образование	Здравеопазване	БВП текущи цени
1989	23183 58,6%	1675 4,2%	3257 8,2%	1208 3,1%	21975 55,5%	1345 3,4%	+372 0,3%	-	-	39 579
1990	26351 58,1%	2410 5,3%	3999 8,8%	2386 5,3%	23965 52,8%	5774 1,3%	-1809 -4,0%	-	-	45 390
1991	60946 44,9%	6245 4,6%	12440 9,2%	8721 6,4%	52226 38,5%	3594 2,6%	-5126 -3,8%	7416 5,5%	5720 4,2%	135 711
1992	92404 46%	11571 5,8%	19986 10%	12967 6,5%	79437 39,6%	1803 0,9%	-11164 -5,6%	12182 6,1%	10664 5,3%	200 832
1993	150233 50,3%	18203 6,1%	32797 11%	27957 9,4%	122275 40,9%	-4580 -1,5%	-32538 -10,9%	17150 5,7%	14397 4,8%	298 934
1994	249930 47,6%	26520 5%	51260 9,8%	70812 13,5%	179119 34,1%	40659 7,7%	-30152 -5,7%	25050 4,8%	21281 4%	525 552
1995	377923 42,9%	39633 4,5%	70578 8%	124182 14,1%	253742 28,8%	74463 8,5%	-49719 -5,6%	35537 4%	31842 3,6%	880 322
1996	761560 43,6%	59498 3,4%	122112 7%	344 167 19,7	417393 23,9%	162532 9,3%	-181634* -10,4%	55553 3,2%	54628 3,1%	1 748 700
1997	6 600105,3 37,9%	663480 3,8%	1077543 6,2%	1441899,6 8,3%	5158206 29,6%	1372359 7,9%	-69540,4 -0,4%	684268 3,9%	631643 3,6%	17 432 554
1998	8620254 38,4%	1052054 4,7%	1803899,7 8%	955426 4,3%	7664829 34,2%	1248236 5,6%	292809,9 1,3%	865584 3,9%	810336 3,6%	22 421 142
1999	9638662 40,5%	1182300 5%	1953406,9 8,2%	898087 3,8%	8740574,9 36,7%	938041 3,9%	39955 0,2%	986602 4,1%	933174 3,9%	23 790 440

2000	11233778 42%	1255527 4,7%	2536488 9,5%	1083338 4%	10150439 37,9%	914702 3,4%	-168637 -0,6%	1129865 4,2%	977659 3,7%	26 752 833
2001	12017304 40,4%	1158729 3,9%	2701976 9,1%	1105755 3,7%	10911549 36,7%	925882 3,1%	-179873 -0,6%	1192352 4%	1195976 4%	29 709 210
2002	12732533 39,4%	1337759 4,1%	2944169 9,1%	712834 2,2%	12019699 37,2%	503637 1,6%	-209197 -0,6%	1353368 4,2%	1437376 4,4%	32 335 083
2003	14068783 40,7%	1506148 4,4%	3161133 9,2%	723911 2,1%	13344872	-	933,2 0%	1504681 4,4%	1697690 4,9%	34 546 600
2004	15198937 40%	1671519 4,4%	3516914 9,3%	697429 1,8%	14501508 38,2	-	656436 1,7%	1652373 4,3%	1769112 4,7%	38 008 400

* без Държавен фонд за реконструкция и развитие (ДФРР). Добавен: -15,3%, т.е. още около 90 млн. лв.

ОБРАЗОВАНИЕТО КАТО ГАРАНЦИЯ ЗА ЕВРОПЕЙСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ, ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ И СОЦИАЛНАТА ОТГОВОРНОСТ

ДОНКА ДОНЧЕВА

Информационното общество, в което днес живеем, носи бързи смени на определеното статукво, предизвиква кризи и налага високо темпо, което е необходимо да се поддържа, за да се реализира индивидът в новия технологичен, икономически и политически контекст. Обществените форми и ценности са подложени на непрекъснато навлизащите нови процеси в развитието на общностите - интеграция и глобализация. Въздействието, което оказват върху всеки индивид, налага преоценка на традициите и наследството във всички сфери на живота, особено в образованието и културата, където се формира ново съзнание и ценностна ориентация. Така се осигурява на младите хора реална възможност да учат и работят по свой избор и да живеят в многонационални общности, независимо от граници и държави. Успехът на младежите зависи от уменията за бърза ориентация, преценка и оценка, от техните академични способности и желанието да поемат отговорности, свързани с тяхното лично благоденствие. Днешното образование все още е длъжник по отношение на ценностите на новото интегративно общество:

- уважение към човешкото достойнство, свобода, съпричастие и солидарност;

- грижа към околната среда и общочовешкото културно наследство;

- приоритет днес за Европа, а вече и за нас, е да възпитаеш отношение към социалната среда, етика в работата, дисциплина, желание за участие и отговорно отношение към задълженията, откритост и толерантност.

Качественото образование за всички включва: интеркултурно гражданство, образование за ценности, устойчивост, жизне-

ни умения, творческа индивидуалност, обучение за сътрудничество, многообразие, гражданска грамотност, училищна самоличност, водачество, фактори на образованието, управление и оценка на знанието, уменията и поведението.

Доколкото освен обществото и родителите осигуряват качествено образование за децата си, то е застрашено от бедността в голяма част от българските семейства. Битуващата като основна ценност в народопсихологията през социализма “Учи, да не работиш!” днес вече е “Учи, за да намериш работа!”. Социално-икономическата ситуация в България не позволява на значителна част от младите да постигнат желаното образование. Проведеното от Националния статистически институт социологическо изследване относно задоволеността на потребностите на децата в домакинствата сочи, че само 17,2% могат да отделят такива средства, други 37,6% отчасти го задоволяват. За лоши условия на отглеждане, възпитаване и получаване на образование на децата си се определят 36,1%.

Големият “брак” от училище са отпадналите ежегодно 4-5% от учениците или 20 000 на възраст до 16 години. Засега образователната подготовка на населението е с добра образователна структура. Данните сочат, че 60% от жителите на 15 и повече години и 80% от работната сила са със завършено средно и висше образование. Безпокойство обаче буди тенденцията за намаляване дялът на младежите с високо образователно ниво (25-29 години), който е по-нисък от средния за Европа. Намалява и коефициентът за участие на населението в образованието - 16,4% срещу 21,6% за Европейския съюз, а за нивото на ученическата възраст записваемостта за основно образование достига 96,3%, при средното образование - 77,3%, а неграмотността се е покачила с 5% за 15 години.

Политиката на новия коалиционен кабинет е свързана с разкриване на 240 000 работни места в икономиката, със снижаване на безработицата под 10%. Провежданите професионално образование и обучение не са в съответствие с потребности-

те на пазара на труда. Крайно необходимо е и двете страни да проявят изключителна гъвкавост. В професионалните гимназии постъпват главно заради техническите науки, стопанското управление, администрацията. Непрекъснато нараства интересът към информатиката, а намалява този към транспорта и изкуствата. Налага се изводът, че липсата на стратегии за развитие в отделните области не може да продължава.

Националният план за развитие на България до 2006 г. дава известна насока. Очертани са националните приоритети и те следва да бъдат съответно конкретизирани за образователната система и да намерят своето отражение в списъка на професиите и на единната национална система от стандарти за професионална квалификация. Неотложно следва да бъдат отстранени предизвикателствата пред образованието, произтичащи от нормативни, административни и финансови причини. Разработването на адекватни механизми за прилагане на нормативната система се налага от точното определяне на отговорностите за всички страни.

Налага се ускоряване на процеса на децентрализация, особено от гледна точка на опита и обучението на кадрите, отговарящи за неговото реализиране на различни нива; увеличаване на средствата за финансиране на образователната сфера, както и осигуряване на допълнителни източници за финансиране при определяне на ясни критерии за оптималното им разпределение и структуриране, достъпна информация и системно проучване и анализи на пазара на труда.

Осъзната потребност е обвързването на бизнеса с университетите по пътя към Обединена Европа. Тече национална дискусия за изработване на механизми за взаимодействие на висшето образование с потребностите на предприемачеството. За 15 години са ясни негативните резултати като тези, че новодипломираните студенти се нуждаят от скъпо вътрешнофирмено обучение, че приемът във висшите училища е раздут чрез "модерните специалности" - всеки 4-ти студент учи икономика, а

за инженерните специалности се падат едва 20% от обучаваните студенти у нас. Обезпокоително е нарастването на общия брой студенти ежегодно, което води до раздуване на щатове и завишавана необходимост от нови субсидии от държавния бюджет. Заговори се за реализиране на “10-те моста” между висшите училища и бизнеса:

- изработване на програми за намиране работа на завършващите студенти;

- по-задълбочено търсене на възможностите, предоставени от стажантските програми;

- включване реално на бизнеса в образованието - финансиране на научни изследвания от фирмите, непрекъснат неформален диалог академична общност - бизнес и привличане на бизнеса в академичните съвети при изработването на програмите за обучение на студентите.

Ако за две-три години това сътрудничество заработи, се гарантира напредъкът в присъединяването чрез ръст на разнообразните механизми, с които се осигурява достъп до общоевропейските целеви ресурси.

За България е важно да се увеличава потенциалният обем за усвояване на фондовете. Ориентацията на националната ни система на научни и технологични дейности към получаване на “европейска принадлежна стойност” и нейното доказване бе основна цел в участието ни в Пета рамкова програма на Европейския съюз и остава актуална за Шеста рамкова програма.

За българската наука е важна тенденцията, която следва, а именно - да влиза интензивно в механизмите на международното коопериране и разделение на специализираните компетенции, които изграждат единното европейско изследователско пространство. Наличието на някои форми на преки и чужди инвестиции, специализираните програми на Европейския съюз за стимулиране на изследванията и разработките, както и механизмите по изграждането, са свидетелствата за това.

Предизвикателствата за периода 2005-2009 г. са да се въведе

европейското измерение в образованието на всички нива. Затова идва потребността от приемане на 10-годишна програма за развитие на образователната система, чието прилагане необратимо да обвърже разходите с качеството на образователния продукт, да навлязат необратимо информационно-комуникационните технологии и да се осигури обучение на всяко дете на поне два чужди езика. В новите коалиционни условия левицата не загърбя постановките да работи за политика, която да гарантира условия за равен и справедлив достъп до образование; до признаване значението на учителя и осигуряване на условия за усъвършенстване на неговия труд; до подобряване на използваните ресурси и осигуряване на съдействие за сътрудничество и партньорство на всички нива.

МОДЕРНИЗАЦИЯ НА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА И РЕАЛНА ПОЛИТИКА

Доц. МАКСИМ МИЗОВ

Темата за релацията “социалдемокрация - реална политика” неусетно, но неизбежно провокира един специфичен поглед към ракурса на модернизацията на лявата партия в съвременните реалности. Наред с това е наложителна и една съществена уговорка. Само условно приемам дефинирането на днешната тема, тъй като един научен и критичен анализ тутакси би открил нейната ахилесова пета. Не само социалдемокрацията (исторически и актуално) не е единна и еднообразна, но и реалната политика не е монолитна и константна в своите минали и днешни изображения и възгледи. Днес, в условията на безалтернативно господстващата постмодерна рационалност, е общоприето да се говори и пише вече не за една единна и единствена (това е присъщо на модернистичния манталитет и маниер на проблематизиране, тематизиране и интерпретиране), а за наличието и действието на много и различни вариации на социалдемокрацията, както и на присъщите ѝ управленски и други практики или “реални политики”. Тъкмо поради тези съществени причини ще споделя някои идеи за визирания ракурс.

Дискутирането по темата за модернизацията на лявата партия неотвратимо предпоставя едно уточнение. Иде реч за историческата биографичност на този съдбоносен процес. Без да се впускам в тази прелюбопитна и изобилна материя, само ще отбележа, че по ред много съществени социално-икономически, общественоразположителни и социокултурни причини, обстоятелства, процеси и тенденции през 60-те години на XX век в страните и обществата на развития Запад започват съдбовни и грандиозни промени, които катализират появата и еволюцията на новата левица в световен и континентален контекст. Мъчителният залез на индустриалното общество и взривният изгрев на постиндустриалното стимулират ускорени рокади на

модерните с постмодерни парадигми и инструментариуми на идейно-политическо мислене и поведение. Това повлиява върху цялостните идейно-програмни, идеологически, вербално-комуникативни и праксеологически дискурси, инвентари и арсенали на разнообразните леви и левоцентристките формации. Проблемите и дилемите за кризата и промяната в идентичността и битността реално стават фундаментално и фатално значими. Те са съотнесени към исторически нахлуващите, непреодолимите и мащабните трансформации на обществата. Особено след 80-те години, под напора вече и на глобализационните предизвикателства, тези промени, процеси и тенденции се динамизират, комплицират и мултиплицират още по-гъстично, като се проявяват и развиват доста граматично в световен, регионален и национален контекст. Най-сетне неочаквано скоротечното рухване на източноевропейския модел на социалистическо развитие окончателно взривява всички исторически натрупани, институционални и неформални, бариери спрямо съвременните предизвикателства, предпоставки и условия за модернизирани на социалдемократическата визия на лявото.

Десетилетия наред, легитимирана като идеологическа и практическа алтернатива на радикално-лявото, на комунистически одържавено-централизираното и хиперидеологизираното, изведнъж социалдемократията губи напълно възможност да има своя значим коректив отляво, при това най-вече в континенталното и евроатлантическото пространство. Понеже в него вече руинираните и остатъчните отломки или новосформираните компартии не са реален съперник и противник, нито пък те са на нивото на историческите предизвикателства откъм своята модернизация и ефективност. Легализираният и десетилетия наред легитимиран ляв исторически проект по комунистически сценарий се дезавуира и дискредитира. Нещо повече, в края на 90-те години на XX век той масирано и сторотечно се деструктурира и естествено отваря широк проход за специфични трансформации към демокрация по западен образец. Тези транс-

формации най-често се проявяват в различни въплъщения по реставрацията на капиталистически версии на държавно-обществено устройство. При тази особена конюнктура на социалдемокрацията ѝ остават единствено шансът и рискът да се показва и доказва спрямо исторически доминиращата в момента дясност, в лицето на глобално вилнеещия неолиберализъм, както и на облекчения от развоя на събитията и процесите неоконсерватизъм. Това донякъде обяснява, макар и да не оправдава, факта защо при поражението на своя исторически съперник, социалдемокрацията вече, вместо да покаже и докаже, да обогати и развие своята десетилетно прокламирана и отстоявана лявост, всъщност започва много ускорено и мащабно да одеснява. Исторически отрищен е бентът за едно ново лице, за глас, визия и поведение на обновяващата се лявост, които вече трябва и реално почват да се съизмерват и променят под диктата на дясното. На всичко отгоре в пределите на отминалото оттогава време няма възможност да се конституира нов и автентичен, ляв исторически и идеен проект, който едновременно да пасва на предизвикателствата, конвенциите и реалиите на глобализиращия се свят, както и да е наистина могъща и атрактивна алтернатива на тяхното, твърде едностранчиво, тотално опазарено, спекулативно действие и антихуманно въплъщение.

Постмодерното преоткриване или по-точно преизобретяване на демокрацията, адаптирана към един глобално отворен пазар и плурализиран свят, съдбоносно провокира и към безкомпромисен самосъд на лявото в неговите исторически ретроспекции и аморфни актуализации. Това всъщност означава фатално и реално преоткриване и преизобретяване и на съвременното или бъдното Ляво. Налице е не само разрыв с гравитационните полета на миналата лявост, което е труден, болезнен и неясен във времето и последиците си процес. Спасението е в по-скорошното изнамиране и внедряване на една радикално нова лявост, която е съзвучна на хуманистичните и историческите императиви, но не е само конюнктурно-имитативна, адаптивна, а е истинска,

реална и перспективна алтернатива. Само тя би могла да даде исторически “втори нов живот” на едни истински и хуманни реални (леви по дух, статус и форма) практики/политики, съществено различни от сега демонстрираните от левите партии.

Тоест говорим за исторически потребни радикални промени в историческия, политическия, партийния, моралния и гражданския манталитет и маниер на хората, организациите и общностите, стоящи зад тези ценности, норми, идеи, принципи, цели и социални преобразувания. Защото дълбинните и мащабните преобразувания или новообразувания в гражданското общество, неговата нова историческа мисия и роля вече съвсем не кореспондират на миналите му версии и визии или “услуги” относно лявото. Самият партийно-политически феномен днес се оказва наистина в много комплицирано положение, доколкото все повече субполитическото надига мощно своя глас и ръст, поема върху себе си доста от ангажиментите, с които в миналото партиите са се наемали и т.н. Представителната демокрация все повече се затруднява да е в унисон със съвременните и реални глобални процеси, промени и тенденции.

С едно историческо закъснение от около две десетилетия този грандиозен процес по неотвратима промяна на самоличността и битността на лявото идва и в територията на родния ни политически живот. Неуспешни опити за спасяване на исторически потъващата комунистическа кауза се правят след средата на 80-те години, но реално истинското обновление, реформиране и модернизирание (не само на БСП, а и на лявото като комплексен историко-политически феномен) действително и същностно започват едва след Промяната.

С оглед на евентуалната полза от един подобен разговор съвсем съзнателно адресирам усилията си и вниманието ви към някои от тесните места в модернизацията на лявата партия, без да фиксирам позитивните страни и ефекти от този процес в лявото пространство.

Упрекът за забавеното реформиране и модернизирание на пар-

тията по моему е доста изкуствен и спорен. Оттук и обясненията, че провалите на левицата, моделите и инструментариумите на публично формулиране, презентирание, водене и правене на реална политика, когато тя е на власт, се дължат доста и на ненавременен обновелен не са много коректни, обосновани и научно-прецизни. Импулсирането и стимулацията на по-скоротечен процес на идейна еволюция и модернизация на партията изискват неизбежно някакъв недвусмислен, стабилен и универсално значим еталон, по когото да се ориентира, координира и катализира подобна промяна. В наше време такъв монолитен и неоспорим лъв еталон обаче липсва. За нас той в момента е някакво “ксерокопиране” на постигнатото или сега търсеното в страните с утвърдена демокрация, с установени и авторитетни социалистически/социалдемократически традиции. Това в значителна степен и форма редуцира или игнорира национално-историческите характеристики и специфики на наследството и съвременността ни, в условията на които може или трябва да се извърши подобна радикална трансформация.

Обаче е повече от флагрантно забележимо, че и самите социалистически/социалдемократически партии в развития Запад се намират в много тежка криза, в процес на драматична или радикална идейна и организационна мутация спрямо модернистичния си етос и статус. Те сами не скриват тези свои брожения и търсения, колизии или грами. Исторически изпробваните демократични традиции в техните страни, общества и култури съвсем не ги облекчават. Видно е, че те също се задъхват и изостават от изискванията на Времето. Техните реални политики също не са в добра кондиция, в състояние да отговорят достойно и ефективно на капризите на Историята.

Впрочем днес управленската неефективност и публичната неатрактивност на реалната политика на западни водещи леви партийно-политически елити и лидерски персони са видими с просто око. Те периодично и осезаемо са жестоко възмездявани от електората или от критичността на собствения им членски състав.

Разколът и разногласието в партийните формации; корупционните и сенчестите афери и разкрития, в които са забъркани водещи фигури или елити на социалдемократически формации; безпомощността или сервилността пред безогледността на всемогъщия транснационален капитал; непохватността да се намери реален и публично приемлив отговор на разрастващата се фатално цезура между свободния пазар и демокрацията; анемията и атрофията на политическите институции на представителната демокрация; помпозността или дори популизмът в изборните обещания и искрометното им забравяне или изоставяне, щом партията встъпи в коридорите на властта и управлението; флагрантната десолидаризация и десоциализация на обществото и безпрепятственото разграждане на модерната (национална и социална) държава единствено по неолиберален модел, а не по някакъв, иманентно по-социално ангажиран и лъв вариант, съвсем не са единствено патент или позорно клеймо само на левите формации в трансформиращите се държави и общества от бившия Източен блок. Те са горчива и поучителна част от кипящото или гърчещото се в търсенията си всекидневие или от историчността на мутиращите днес социалистически/социалдемократически партии даже и в пределите на страните и обществата с демократични традиции.

Цялата тази неотрадна исторически-драматична панорама, господстващата логика на всевъзможни или дирижирани обяснения според обстоятелствата предлагат сервилно известни основания за разяснения или дори за оправдания на левите елити относно техните неудачи и грешки при формулиране и провеждане на публично приемливи и ефективни реални политики, спрямо неспособността или неумелостта им (в опозиция или на власт) да демонстрират онова, което гражданството иска и реално очаква от тях. Те даже осветляват някак си и провинциалния комплекс за малоценност на левите елити в демократично-трансформиращите се общества търпеливо да изчакват (отвън и наготово) кардиналното решение и да се надяват, че по-разви-

тите страни (както и левите елити или формации в тях) ще открият и предложат съдбовната рецепта за справяне с историческите казуси и ребуси, които съвременната и едностранчива глобализация, както и неугържимо властващият, своеволничещ и толкова безпрепятствено безобразничещ днес неолиберализъм видимо и болезнено създават и налагат. Това обаче не е никакво оправдание за левите елити нито на Изток, нито на Запад, по-неже деликатно и завоалирано се повтаря едно доста мухлясало обвинение към исторически споминалия се комунизъм. Става дума за тривиалното обвинение, че комунистическият маниер и манталитет винаги (идеологически “оправдано”) са принасяли в жертва на бъдещето живота на настоящите живи поколения. Сега, в новите глобални реалности, на подобна сцена се играе аналогичен исторически спектакъл, при който, въпреки че постмодерността адмирира, прокламира и акцентира на настоящето (“тук и сега”), реално се оказва, че човечеството трябва да понесе неизброими лишения, страдания и жертви в името на нещо, което тепърва (“някога и някъде”) може би ще или трябва да дойде, след като пазарът или глобализацията свършат докрай своята работа и мисия по “нормализация” на света - хаотичен днес. Така глобализацията се оказва онзи телеологически фронтър, който някога, в миналото на комунистическата идеологическа риторика и интерпретация, “светлото бъдеще” можеше и трябваше да даде като исторически дар на хората за преживяното от тях. Трагикомичното е, че днешната, глобално-постмодерно скроена или властно дефилираща социалдемократическа рационалност и маниерност също дават своята, при това не само и не толкова, скромна лепта в това усърдно начинание и дело. Независимо, че не престават да различават темите за злото комунистическо минало.

Днешната социалдемократия се обосновава и оправдава с особеностите на обстоятелствата, с неотвратимостта от съобразяване с реалностите на конюнктурата. Това всъщност е завоалирана демобилизация или прикрито дезертъорство от онзи

истински креативен исторически плам (превъзможващ или преобразуващ по своему условностите и реалностите на наличното), който толкова десетилетия наред е отличавал и забележително увенчавал социалистическо/социалдемократическата битност.

На историческата арена все още няма реално присъстващи еталони или модели на такава постмодерна лъвост, която да импонира и да се възприема доброволно и мащабно от различни и споделящи това идейно кредо формации. Това явно е въпрос на неопределено време. Освен това изнамирането на нов облик, изобретяването на нова идентичност, аклиматизирани оптимално и ефективно-алтернативни на неолибералния глобален порядък, засега преваляращо протичат в специфични национално-културни рамки и естествени национално-гържавни специфики, въпреки динамично протичащия интеграционен процес във и за Европа.

Естествено е, че при подобен асортимент, динамичност и разнообразие от модели за реформиране и модернизация на лъвото трудно може да се открие панацеята за автентично българското лъво, която да катализира неговото обновление в компресирани срокове и при гарантиран позитивен край. А това фатално се отразява и върху логиката, инструментариума, мащаба и практическото въплъщение на реални политики по съвременни леви критерии и образци. Ето защо да се твърди, че е напразно пропуснато историческо време или безогледно пропилян реален шанс за своевременно реформиране и обновление на лъвата партия е по-скоро инструментален, отколкото научно-обоснован и истинен подход. В историята винаги съществува синдромът на последващо прояснено виждане на някои пропуски и грешки, които е можело или трябвало да се предотвратят. Обаче това винаги се случва не в хода на естествения исторически процес, а едва след неговото окончателно или напреднало приключване, поради което съществува и подобна драматична фикционност.

Ако въпросът фатално опира само до номиналната страна, до приемането на друго име на партията, а и на всички атрибуции и предполагаеми последици, свързани с този ангажимент, е

едно нещо. Обаче, както виждаме, реално казусът е за дълбоката природа и специфика на исторически потребната модернизация и обновление на лявото изобщи в XXI век, а не само до копиране и практикуване на минал (вече познат или сега мутиращ, все още неясен по резултатите си) опит. Проблемът е в изобретяването на радикално нов, автентичен ляв манталитет и маниер на политическо чувстване, артикулиране и действие, отлични от досега познатото и присъщото на различните исторически, национално-политически и демократично-партийни практики. Единствено само това може да вдъхне нов живот, да преобразува и катализира една жадувана и истински хуманна политика на лявото, която в днешните реалности толкова очевидно и осезаемо-болезнено липсва. Само едно деноминиране и прилежно движение по вече познатия друм на западната политическа рационалност и прагматика не е изобщи достатъчно. Ако коректно трябва да се употреби казусът за забавената реформа в партията, той би следвало да се тълкува в друг контекст, а не само като наложителност от преименуване и репродукция на нещо ляво с признати исторически позиции и постижения. Касае се за забавени обновителни процедури дори и в този формат на номинална и реална (уставно, програмно и организационно декларирана) идентичност на лявата партия.

Изумителният драматизъм и колизиите на модернизацията на лявата партия в прехода, както и компликацията около реалната лява политика, могат да се илюстрират и обяснят, в определен и условен смисъл, с ребусите и експлоатацията на три термина: пролификация, пролепис и пролиферация. Всеки един от тези термини е скътал в своите пазви някакви епизоди, драми, събития, съдби и характери в еволюцията на лявата рационалност и прагматика в условията на трансформационните процеси у нас. Не мисля, че е толкова нужно да се персонализират и конкретизират тези атрибуции за обновлението на лявото, тъй като са различни бързо и лесно. И с око са лесно отличими спомените, амбициите, опитите за някакво приватизиране, опитомяване и

подчиняване на лявото от конкретни персони, групи, манталитети и маниери на политическа активност. Защото всяка подобна версия обезателно носи реминисценциите за депозирани или завоалирани, желани или дължими, пертурбации на лявото като залог за пребъдването му само в конкретен контекст. Тя дава свой привкус на логиката и инструментариума на реалната политика, която новата левица би следвало да депозира и отстоява.

Известно е, че пролификацията е развитие на едно от двете, като второто е вече завършило или ускорено приключващо своето битие и функционална мисия. В историческото и политическото пространство на лявото подобни пролификационни модуси и сюжети не липсват. Роенето на леви формации, откъснали се от БСП членове и групи, впоследствие конфигуриращи или деконпозиращи се наново в други партийни идентичности, почти неизбежно се съпровожда от лансирането и неизтощителното публично оповестяване от страна на тези пролификати на перманентни присъди или апокалиптични прогнози за битността и бъдността на столетницата. Според тях историческата обреченост, идеологическата греховна обремененост, апаратната овехтялост и поквареност, политическата старомодност, организационната амортизация, застоялият и загнил климат и прочее атрибути на БСП неотвратимо я осъждат на пълна невъзможност за модернизация и обновление, за еволюиране и придобиване на нови идентичностни спецификации. Натрапчиво се преизграва с тавтологични и спекулативни обяснения за естествено-неотвратимите пороци или неизбежно-предпоставените провали на БСП в управлението. Нееднократно е посочвано от ляво-депозиращи се дейци и експерти, че най-голямата лява партия е живият смъртник, агонизиращият труп на лявото у нас. Според подобно разбиране, еволюцията на БСП е само в нейната неотстранима и непрегловратима инволюция. Никакви реформи, радикални пертурбации или доброволно възприети и последователно отстоявани позиции за модернизирването на тази партия не са спасителни и продуктивни, а са единствено възможни като имитативен и маскиращ

опит за продължаване на тази явна агония. Малко или много, но подобни “доброжелателни проклетисвания” от страна на други леви формации и техни политически особи не може да не се отразяват върху мненията и нагласите на публичността. Подобна глосолалия или логорея, такива заупокойни песнопения продължават и днес, независимо от признатия статут и авторитет на БСП в международен и вътрешнонационален контекст, за разлика от тези на техните остри съдници.

Не случайно бъдещето на лявото нееднократно, не само по време на изборни еуфории и кампании, се депозира в печеливш аспект (от тази интерпретативна позиция) единствено като лишено от услугите или в контраверсност на протезната ръка на БСП. Тук също се пласират амбивалентни модели, които имат обща основа: левицата без БСП или БСП да е изолирана от другите леви формации. Практиката обаче категорично показва и доказва нереалистичността и пагубността на подобен деструктивен подход за обединение на лявото, който сервилничи на изолационистки и лидеромански щения.

Вторият термин - пролепис, визира приписване на атрибуции на нещо предварително, които то може да получи след известно време. Този пролептичен вектор в модернизацията на лявата менталност и активитет е много интересен и значим в биографичността и на БСП. От самото начало на прехода до ден днешен той пронизва преобразяващото се ляво мислене и действие на социалистическата партия, като е органично свързан с апела и амбицията за нейното социалдемократизиране. Тук трябва ясно и недвусмислено да кажем: да, по своята сегашна битност и битийност БСП води определено социалдемократически начин на проява и реализация. Преходно реанимираният див капитализъм у нас, континенталните силови полета на лявото, глобалният хиперкапитализъм, хегемонията на неолибералния дискурс, превземащ отвътре и мутиращите днес социалдемократически манталитети, дискурси, маниери и практики, детерминират (обективно и субективно) това да е донякъде неизбежно и някак обяснимо. Всяко историческо време има своите неп-

редотвратими и безпощадни ограничения, нашето - също! Това значи, че общите за социалдемократията дилеми и болести не могат да подминат мимоходом съдбата и всекидневието и на лявото у нас.

Макар битийно-битностно БСП да води социалдемократически начин на функциониране, номинално (уставно и програмно) тя все още е социалистическа партия. Публичната ѝ феноменология на социалдемократическа идентичност по никой начин (директно и безусловно) не трябва да се свързва като неотменим призив и опит за автоматичен разрыв или като за единствено спасително-рефлекторен акт за дистанциране и отчуждение от нейния субстанционален етос и патос на перманентно обновяваща се лява, социалистическа партия. Тривиална е философската парадигма, че в едни и същи форми могат да битуват доста различни съдържания, разбира се, конституирани в определени условности и граници. При сегашната констелация на разнородните фактори в духовността и битието на партията (като членска маса, унаследеността и инерционността в историческата, поколенческата и биографичната памет, идеологическите рудименти и компликации около мутацията ѝ, а не само спрямо манталитета и маниера на нейния елит, както и на неизбистреността на **социално-класовата** и стратификационната структура на социалната база на лявото) да се форсира главоломно социалдемократизирането на формацията определено би било равнозначно на един нов “възродителен процес”. Такъв, както ни е твърде добре и горчиво известно, много трудно или дори пагубно би се преживял от и подействал на членския състав. Вероятно след някое време, при една променена атмосфера и друг хабитус на политическа реактивност (не само на елита, но и на променения членски състав), и това ще може да бъде реалност, т.е. партията вече не само де факто, но и де юре ще може да стане социалдемократическа, подобно на своята феноменология. Това е разбираемо, доколкото Историята винаги е отворена и често предлага свободен и непредсказуем набор от бифуркационни варианти за движение и развитие на дадена система.

Пролиферацията символизира новообразуване от клетки в организъм чрез делене. Определено смятам, че тъкмо това е оптимал-

ният вариант за българската левица, в частност за БСП. **Защо той акцентира и легитимира** плуралната битност и битийност на левица, интегрираща в себе си автономни и автентични по своему леви формации, без тяхното директивно и инструментално гресирание или предзагадено йерархизиране. Той може да даде много бонуси и сили на модернизиращото се ляво в променящия се свят, както и да промени съществено неговите потенцици, умения и качества относно формулирането и провеждането на съвременни реални политики, които да отговарят на хуманистичните критерии и историческите предизвикателства на XXI век. Многообразието на различни леви идентичности, със специфични смислови, вербални и операционални референции и технологии, е истинска и стабилна гаранция за имунитета и перспективността на лявото. В определен смисъл приносът на БСП за конституирането на Нова левица и ползата в такъв ракурс е: приобщение и взаимодействие на различни и разнородни леви и левоцентристки формации, които имат конкретни своеобразия в своите идеологически и политически (ментални, сензитивни, артикулативно-комуникативни и поведенчески) физиономии, дискурси, инструментариуми, техники и практики, заедно с коректното им прилагане в един общ и действителен ансамбъл.

Аксиологическият катехизис, възпроизводим от свободата, справедливостта и солидарността, тук може реално да придобие конкретно-практически измерения, въплъщения, резултати и перспективи - както за всяка отделна партия, така и за Новата левица като тоталност. В съзвучие с духа на времето подобно обединение не е и не бива да е метафизична застиналоост, някакъв паноптикум на инструментално селектирани партии. То трябва да е реално отворен и мобилен организъм, способен на нови интеграции на едни или доброволно напускане на други партии. Такъв организъм сам разрешава своите противоречия и колизии, както и иманентно постулира и легитимира нови ориентири за своето присъствие в историческото и общественорполитическото пространство и време. Това придава особена виталност и имунитет срещу износване на цялото, както и особена вътрешна духовна атмосфера или дори ползотвор-

на конкуренция в развитието на лявото като плуралност на идеите, проектите, техниките и практиките, които са приложими или дължими както в опозиция, така и при влизането в коридорите и при реалното упражняване на властта. Това само може да улесни, обогати и динамизира проектите и инструментариума за реалните политики във властта на левицата.

Тук обаче възниква един много деликатен проблем, който е пренаситен с доста горчивина за немалко кадри и дейци от БСП. Става дума за преференциалния режим на селекция за управленски и властови позиции на хора, които са вече въвн от БСП, които са я напуснали и намерили пристан в други леви формации. Сегашната коалиционна технология или гражданската квота реално онеправдават, дискриминират доста партийни кадри, дали несравнимо повече от представените като цяло други имена от левите партии. Това можеше да има някакво обяснение и оправдание в отминалото време, но неговото протяжно присъствие и днес вече реално демотивира, демобилизира и торпилира вътрешнопартийната сфера. Освен това критиките и последиците винаги се понасят от БСП, а не е пълнокръвна споделеността на отговорностите от фаворизираните. Това също осезаемо и мащабно влияе върху оценяване на цялостта, последователността и публичната или партийната приемливост или критичност към водената от Новата левица у нас реална политика.

В някакъв контекст то отвежда до по-сложния проблемно-тематичен кръг за готовността и способностите на БСП да формулира и отстоява съвременна реална политика чрез модерна коалиционна култура с партии и от левия или левоцентристкия спектър, но също така и с друг идеен и политически профил или типаж. Поне сегашната общественополитическа конюнктура изважда наяве доста от пропуските и слабостите на партията да съумее да води и пълнокръвно оползотворява гадеността на една коалиция, при много сложни исторически обстоятелства и при крайно нестабилна, дори екзистенциално-гранична, констелация на условностите и реалите, на комуникацията и взаимодействието в тази коалиция. Това е голямо изпитание, което ще покаже много неща в недалечно бъдеще.

ОТГОВОРНОСТИТЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО И РЕАЛНАТА ПОЛИТИКА

ВЛАДИМИР ПАВЛОВ

Под реална политика разбираме упорита, ритмична и конкретна работа по наболелите въпроси, а също и съчетаването на реалното с възможното, критичното разглеждане, “с поглед от страни”, на политическите реалности и собствената личност.

Има достатъчно факти за **неефективността на политическия живот** през изминалите 15 години.

А) Изпълнителната власт все още се занимава повече с административна, отколкото с управленска дейност.

Б) Общинските съвети и парламентът търсят спасение в прескава дейност, без да държат сметка за приоритетите и плановете си.

В) Законодателните органи не изпълняват същинските си задачи – упражняване на контрол над управлението и законодателната дейност.

Г) Често подготовката на политически актове е лишена от ясна структура, липсва истинско предварително обсъждане на спорните моменти.

Д) Парламентарните групи и парламентът, както и общинските съвети като че ли все повече се превръщат в арена за индивидуални ходове на търсеци лична изгода “играчи”, включително “независими” такива.

Е) Рядко се осъществява необходимият конструктивен синтез на различните мнения. Дори трудно постигнатите компромиси и решения срещат съпротива на по-късен етап. Тя обикновено е продиктувана от лични интереси.

Ж) Налице е дефицит в политическите действия и политическото ръководство. “Търче се” на едно място, движението е по “второстепенни пътища” и дори по частни въпроси се разга-

рят безкрайни дискусии.

З) Отговорът на големите предизвикателства, пред които е изправена нашата държава в областта на индустрията, финансите и политиката на вътрешна и външна сигурност, прекалено дълго се протака.

“Лечение” на политическата система може да се потърси в следните направления:

А) Организационни реформи на парламентарно и правителствено равнище.

Б) Усъвършенстване и повишаване на професионалното ниво на политическите структури.

Това обаче не е достатъчно. Необходими са **ново самосъзнание** и качествени промени в политическите ръководства:

- Основно изискване към ръководните личности и органи е те да вземат много по-активно участие от досега в процеса на политическо волеизявление;

- Важните въпроси следва да бъдат поставяни своевременно, да бъдат внасяни за публични разисквания, да бъдат излагани с по-убедителни и ясни аргументи;

- Когато е намерено добро решение, то да се отстоява твърдо и последователно;

- Да се противодейства на недоразуменията, на информационното затъмнение и на дезинформацията.

Необходими са и качествено нови **промени в начина на управление:**

А) По-тясно ангажиране с ясно поставени цели.

Б) Подобряване на ръководството и планирането.

В) Повече от всякога е необходимо чувство за отговорност.

Г) Политическите ръководства следва по-ясно да осъзнават последиците от взетите решения.

Д) Качествата, които се изискват, са:

- умение за постигане на единство;
- готовност за отстояване на лично мнение;
- способност за създаване на собствен облик;
- умение да се поднасят по подходящ начин на обществеността постигнатите успехи, дори когато те не отговарят на преобладаващото мнение;
- управлението в условията на демокрация и плурализъм трябва винаги да се съобразява с духа на времето, без обаче да става негова жертва;
- твърдост при преследване на целите, но и гъвкавост при избора на пътища към тях.

Реалната политика предполага също постоянно да се имат предвид **проблемите, които вълнуват хората**. През последните години те са: бедност, безработица, жизнен стандарт, здравни и образователни услуги, лична сигурност – престъпност и липса на справедлив съд, бюрокрация, корупция, лоши пътища и т.н.

Изводът е един – всички власти и политически сили би следвало да преосмислят досегашния си опит, да се променят и постоянно да се усъвършенстват.

Кои са критичните елементи за успех:

1. Екип – в сътрудничество с широк обхват вътрешни и външни експерти.
2. Ресурси – материални, финансови, човешки, информационни и други.
3. План:
 - управление без план е безполезно;
 - планирането е сериозна инвестиция;
 - поставените цели трябва да са – определени, измерими, постижими, реалистични и определени във времето.

4. Воля:

- търпение;
- консенсус с всички участници в политическия процес.

Ръководните правила за добро, отговорно и отворено управление може да са:

Времето е всичко!

Комуникацията е ключ! 80% слушане и 20% говорене.

Използване на обратната връзка.

Информацията е сила! Умение за измъкване на ценна информация от хаоса.

Хората искат най-доброто!

Не са достатъчни само добри намерения!

Отворено за промяна!

Подготовката и подборът на кадрите следва да включват:

- Знания, умения и нагласи.

- Личностни качества – организираност, целенасоченост, креативност и други.

Всичко това е технически и политически приложимо и би облагодетелствало българските граждани.

НЯКОИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЛЯВАТА ПАРТИЯ ВЪВ ВЛАСТТА

ЛЪЧЕЗАР НИКОЛОВ

Ще взема повод от изказването на Андрей Райчев, за да изразя едно несъгласие с модела за двете съдби на комунистическите партии. Искам да доразвия тезата, която гласи, че при трансформацията през 90-те години, комунистическите партии имаха два избора. Това, което се реализира най-вече на територията на бившия Съветски съюз и на санитарния кордон около него (т.е. страните от Прибалтика), беше трансформацията на актива на комунистическите партии в т.нар. феномен “партия на властта”. В Русия този феномен трябваше да бъде повторен, защото партията на властта трябваше да обслужи приватизацията и новата легитимация на управление на държавата. В другите, европейски ориентираните, така да се каже, и свързаните исторически с Европа държави, комунистическите партии усвоиха една бавна еволюция по посока на демокрацията. Въпросът е, че когато днес вече виждаме ситуацията в европейската социалдемокрация, най-конкурираната в политиката и в икономиката политическа организация, ние виждаме на каданс как се реализират същите проблеми, които революционно бяха решени през 90-те години в страните от ОНД. И много голям парадокс е как в момента се реализират политически структури чрез властта, които променят парадигмата на левицата. И тук съм съгласен, че има дилема - ще осигурим ли конкурентоспособност със собствената икономика и оттам благосъстояние на елита, както политическия, така икономическия за сметка на иновации, или за сметка на бъркане в джоба на по-голямата част от гражданството. Тази опасност в развитието на социалдемократията не е отряла, тя съществува и тя е един от неприятните сценарии дотолкова, доколкото в средносрочен план това ще доведе до отмиране на социалната база на левицата и на социал-

демократическите партии. Какво можем да изведем като извод от подобен ракурс в разглеждане на развитието на Българската социалистическа партия?

БСП в момента е в една коалиция с две типични партии на властта, които се легитимират с присъствието си във властта. Това се отнася особено до НДСВ, която рекрутира своите членове и избиратели единствено чрез възможност за влизане във властта. Подобен тип партии иманентно вменяват на собствената си държава загуба на конкурентоспособност, защото те не могат да генерират висока производителност - те се занимават главно с преразпределяне на бюджет и на парични потоци. В преходния период това е основното разпределяне на собственост при загуба на собственост. Ако на един човек му кажете: "дай два лева, за да ти дам 1,50 лева", той ще ви прати по дяволите. В рамките на държавата това се прави системно от партиите на властта. Те взимат от данъкоплатеца лев и му връщат 1 - 1,50 лева, без да ги реинвестират, защото нямат механизъм. Въпросите, които можеха да бъдат зададени във връзка с това, са много, но аз ще отбележа само някои. В момента първото решение, което нашата партия, т.е. тройната коалиция, взе - това е да остави 500 млн. лева в работодателите под вид на намалени осигуровки. Но всеки грамотен икономист ще ви каже, че сега основният дефицит по текущата сметка е от увеличения търговски дефицит за инвестиционни стоки и капиталови потоци. С други думи бизнесът няма да вкара тези пари в търгуеми стоки в страната, а ще ги изнесе и отново ще ги вкара като дефицит, т.е. тезата на МВФ или нашата теза вече - аз нямам информация кой всъщност генерира тази теза, доказва, че тя е точно обратната на това, което се програмира. Едновременно с това ние имаме неплатежоспособно търсене на нетъргуеми стоки от порядъка на един милиард лева, свързани с природните бедствия и с ремонта на инфраструктурата.

Как функционира една партия във властта? В момента българската левица, без да иска, се влиhta в подобна проблематика. Ето, давам пример с управлението на енергетиката. Глупаво е да се мисли,

че в момента Министерството на енергетиката управлява този отрасъл. Той се управлява от ДКР - Държавната комисия за регулиране. Тя може да си позволи да признае на енергоразпределителните дружества нормативна база от 15% доход върху признатите активи, но на държавните предприятия признава 1,2%, на НЕК - 0,80%, т.е. тя ги декапитализира по определение. И ние виждаме как партията на властта се опитва да обслужва чужди интереси, но всъщност тя обслужва интересите на собствения елит. БСП, ставайки част от този, сполучливо наречен “триумвират”, влиза в една спирала и политическите рискове могат да бъдат огромни. Това ще стане ясно още на първите избори, на президентските.

Практически ние виждаме как една партия във властта компрадорнира и се превръща в елемент от една компрадорска политика. И тук противоречията са огромни, но една социалистическа/социалдемократическа партия би трябвало системно да избягва от подобен тип политика. Как може в реалната ситуация да го направи? Естествено, трябва да го решават по-влиятелните политици, но ако те тушират тези неща, неизбежно тройната коалиция ще се превръща в подобен тип конгломерат, който неизбежно ще направи БСП партия на властта. Тогава хипотезата за раждане на такава извънсистемна червено-кафява или червено-зелена радикална, не политически реализуема теза и формация, ще се реализира. Единственият път това да не стане е едно много по-силно сваляне на картите и дефиниране на интересите на елитите в социалдемократическата партия пред обществото и в собствените партийни структури. Защото исторически тя все още има огромна социална база и огромен исторически авторитет.

В момента социалдемократията изобщо се крепи не на реалната си политика, а на огромния авторитет, който си е завоювала в Западна Европа като демократична и социално ангажирана политическа формация, а в Източна Европа - като формация, която е гарантирала просперитета на нациите в течение на 40-50 години.

МЮСЮЛМАНСКИТЕ МИГРАНТИ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ЕВРОПЕЙСКАТА ПОЛИТИЧЕСКА КЛАСА

МИРОСЛАВ ПОПОВ

В световен план многообразието на културите е същностна характеристика на новото глобализиращо се общество; защитата на правата на лицата, принадлежащи към етнически малцинства и групи, днес е съществен елемент от съвременната международноправна доктрина за правата на човека; атенатите от 11 септември 2001 г., последвалите ги военни операции, терористичната експанзия на Ал Каїда издигнаха темите за исляма, за ислямския фундаментализъм, за междуетническите и междурелигиозни взаимоотношения до ранга на първостепенна тема в международния живот и в световната сигурност. Във водещи европейски държави проблемът за общественото поведение на живеещите в тях мюсюлмански общности се обсъжда с все по-голямо внимание, а в някои от тях се разразиха кризисни процеси.

В Западна Европа темата за работниците-мигранти излезе от политическите рамки на крайната и ксенофобска десница и ангажира политици от сравнително широк спектър.

Социалдемократията, но и народните партии в Обединена Европа, синхронно се спънаха в проблема за евромигрантите.

Повечето от европейските интелектуалци, които коментират религиозно-етническите взаимоотношения на Стария континент, се отличават с ляво и политически коректно, недемагогско отношение към коплицераните етнорелигиозни и етнополитически проблеми, произведени от мюсюлманско-мигрантското – и еврохристиянско съжителство. Те съчувстват на по-слабия, на угнетения, на неприспособения и неинтегрирания.

За повърхностния наблюдател 11 септември и последвалите го войни в Афганистан и в Ирак изглежда потвърждават главните постулати на теорията за междурелигиозните взаимоотно-

шения след рухването на “желязната завеса” – схващаща ги като “сблъсък на цивилизациите”, според Самуел Хънтингтън, “повторението на кръстоносните походи”, според Бърнарду Луис, и изплуването на “фашизма с ислямско лице” на Франсис Фукуяма. Има множество основания да се твърди, че ислямът наистина е в базисен конфликт с “европейската цивилизация”. Социално-демографски факти доказват, че Европа все повече и повече се превръща в провинция на исляма. Поне така твърдят антимюсюлмански настроени изследователи и публицисти, като например известната италианска журналистка Ориана Фалачи в книгата си «Силата на аргумента». Италианската журналистка е права – ако Европа се схваща като християнска крепост, то тя се отваря за исляма. Много от европейците наистина се плашат, че скоро ислямът ще стане религията на мнозинството в Европа.

Антизападната и антикапиталистическата политическа активност днес често се асоциира с исляма. В очите на внушително число хора от Третия свят ислямът изглежда като алтернативна глобална идеология на промяната.

През есента на 2005 г. в сърцето на Запада се разрази остър етносоциален конфликт – бунтът на младите мюсюлмани от френските предградия. Ако французите използваха израза “френски етнически модел”, то тия дни вестниците им щяха да напишат: “Френският етнически модел е мъртъв”. По около хиляда изтърбушени автомобили на нощ, по около двеста арестувани млади мюсюлмани на ден през миналата седмица; деветстотин арестувани в неделя. Географията на френската интифада се разширява. Вълненията във френските предградия на пръв поглед бяха породени от сблъсъка между френската полиция и млади, законенепослушни имигранти в Париж. Но те обхванаха и редица други градове. Проблемът не е в това дали някой и кой координира мюсюлманските протести. Волята за агресия очевидно съществува и е достатъчно силна. Сега тя просто е намерила повод да се излее.

Всъщност бунтът във френските предградия е породен от букет от причини:

- В гетата се натрупва и умножава работна ръка без приложение; парадокс – безработната работна ръка!

- Религия, която те кара да изпитващ превъзходство спрямо останалите (те може да са богати и технологично напреднали, но те нямат Пророка) - сред мюсюлманските мигранти в Западна Европа религията изпълнява широк кръг надрелигиозни функции.

- Образуването на мигрантски гета; терминът не бива да подвежда. Един мигрант обяснява – ние сме в гето – живеем там, в онези блокове на 18-тия етаж. Съвсем приличен блок, между другото. Протестът не е просто срещу лошия бит. В отечествата на родителите си младите мигранти вероятно биха живели и в по-лоши условия. Младежите просто се чувстват изолирани, или по-точно недопуснати.

- Изригва агресия, трупана години; включително - агресия срещу един свръхподреден свят, чиято логика на подредба не разбираш.

- Просто купон; не по-различно от мотива на част от участниците в нашия 26 август /1990 г./, когато младежи /и вдетенени интелектуалци/ вилняха около бившия партиен дом и накрая го запалиха; или нашия български 10-ти януари – когато по сходен начин бе извършен погром над Народното събрание. В психологически план френският бунт на 2005 г. удовлетворява и вечната потребност на бунтаря от индивидуална себеуязва - най-сетне “и за теб говорят по телевизията!; показват те!; плашат се от тебе!; ти си важен!”.

Не обичам използвания у нас термин “смесени райони” – намирам го за механистичен, неуважителен и подвеждащ. Днес около 8 % от 59-те милиона жители на Франция са мюсюлмани, дял - съпоставим с този на мюсюлманското население в България. В страната действат около 1600 джамии. Франция като цяло, големите ѝ градове особено, са също такива “смесени райони” както Лудогорието или Родопите. Подобни са или скоро ще бъдат съотношенията между християнско и мюсюлманско население в

Германия, Холандия, Белгия, Великобритания. Всяка година най-малко 500 000 нелегални имигранти идват в Европа.

Бунтуващите се са мотивирани по различен начин, включително и от фундаменталисти. Годици наред френската, белгийската, холандската и т.н. леви партии трудно приемаха факта, че демократичната държава не може да си позволи да дава безогледно убежище на религиозни фанатици и че липсата на обществен контрол върху екстремистки ориентираната активност сред мюсюлманските мигранти може да има тежки последици за обществото.

Споменът от колониалното време може би е само минало за повечето етнически французи, но за мигрантите от Магреба – част от семейната им история. Подхвърля се, че “религията заместила идеологиите”.

Френските мюсюлмани са все по-фанатични. Те ставаха много, увереността им порастваше. За последните пет години около 25 имами бяха експулсирани от Франция за проповядване на радикален ислям.

Вълненията, породени от сблъсъка между френската полиция и млади, законнепослушни имигранти, които обхващаха страната, вероятно ще бъдат овладени. Бунтовете в западноевропейските мигрантски квартали-гета обаче стават траен компонент от социалната конфликтност в Западна Европа. Противоречията между европейските власти и младите мигранти неизбежно имат и етнически, и религиозен, и расов аспект. В същността си обаче това е социален конфликт между обществото и негови непривилегировани слоеве. Не става дума просто за по-ниския жизнен стандарт на мигрантите, който по начало е безспорен. Една четвърт от възрастните мюсюлмани във Франция са безработни. Дезинтегрираният е най-податлив към екстремизъм и ексцесии. Мюсюлмански мигранти има във всички богати западноевропейски общества. Интеграционни програми – също. Случващото се илюстрира фактическия крах на серия от интеграционни програми не само на френското, но и на една дузина други

европейски правителства. Фактически интеграцията едва ли се е състояла. Сред 14-те милиона мюсюлмани в Европейския съюз, девет десети са наскоро установили се или са членове на семейства, пристигнали през последните четири десетилетия.

Възходът на новия крайно десен екстремизъм в Западна Европа през последните две десетилетия показва, че европейското общество, възпитавайки всички останали в дух на толерантност, се оказва вътрешно етнорелигиозно сепарирано. Каквото и да са целели терористите от 11 септември, след тази дата европейското общество гледа все по-дистанцирано на своите мюсюлмани и губи воля да опонира на ксенофобията и ислямофобията.

Необходим е нов, много по-реалистичен и честен подход към европейските проблеми. Необходим е не само поход срещу тероризма, но и поход срещу изостаналостта, бедността, социалната изолация. Бжежински акцентира върху това, че умерените мюсюлмански лидери не трябва да бъдат отблъсквани и довеждани до противопоставяне, защото има риск не от цивилизационен сблъсък с исляма, а от социален конфликт от нов тип – между обществата и маргинализираните му членове.

Обстановката във Франция се нормализира, но не бива да има илюзии – това бе само първият епизод от една нова световна война – войната в четвъртия свят – **светът на новата бедност и изолация**. Бунтовете в западноевропейските мигрантски квартали-гета неизбежно ще стават траен компонент от социалната конфликтност в старата и богатата западна Европа. Противоречията между европейските власти и младите мигранти са израз на нов тип базисен социален конфликт между обществото, включващо евроелитите и негови непривилегировани слоеве. Сред мигрантите зрее една обίδα, която ражда завист, омраза и бунт.

Оладяването на обстановката се постигна със засиленото полицейско присъствие по улиците, в метрото и по покривите на сградите. Очертава се политика на “контролирана /т.е. рязко ограничена / миграция”. Безспорно е, че безконтролната емигра-

рация е неприемлива. Въпросът е, че мюсюлманските мигранти не са се вписали във френския свят – и то не тези от първото или второто, а от третото поколение. Проблемите около мюсюлманските мигранти не може да се реши с административно-полицейски мерки, какъвто по начало е спонтанният порив на всеки управленец в кризисна обстановка.

Десницата и Левицата са еднакво виновни, не защото не са осъществявали интеграционни програми, насочени към афро-рабските мигранти. Напротив – проблемът е, че са приели, че постигането на желаните резултати е продукт на повърхностно, примитивно изпълнение на елементарни административно-бюрократични процедури. Случващото се е закономерен резултат на повърхностно диагностициране на етносоциалните процеси и проблемите, протичащи във френското и въобще в европейското общество. Европа е нещо като вилната зона на света и е естествено милиони човешки същества да се стремят да попаднат в нея и там да търсят своето щастие. Лошо осъществяваната интеграционна политика води до противоположни на очакваните резултати.

Допускането на мигранти предполага и по определен ред допускането им до всяка сфера на социалния живот. Традиционните елити не са готови на това. Европа започна да се изкушава все повече от “елитната” имиграция. След няколко години лутания как да съчетае борбата с нелегалната имиграция и борбата срещу демографския срив все повече европейски правителства показват нежелание да приемат мигранти, стремящи се към европейските социално-осигурителни фондове.

Елемент от спора при приемането на Конституцията на Европа бе дали в увода да се подчертаят **християнските корени на съвременна Европа**. По-големият въпрос е дали и как да се отстояват основни принципи на модерна Европа – разделение на държавата от църквата, общо светско образование, свободно научно търсене, превръщане на религиозната принадлежност и вяра в частен въпрос на всеки гражданин, свобода на словото,

включително и свободен анализ и коментар на религиозните текстове и практики. И – което е особено важно – реално равенство на половете.

Има ли нещо положително и непосредствено следващо за България от френската интифада? Мисля, че има, и то е много. България не трябва да се подвежда – страната не е застрахована от тихо прорастване на ислямски екстремизъм. Безредиците във Франция демонстрираха, че в същността си малцинствените въпроси са подчертано социални въпроси, породени от социалната неравнопоставеност. Освен това, политиката на интеграция на малцинствата се гради както на уважение и съпричастност към представителите на малцинствата, така и на общогражданско приемане на интеграционните действия.

ЦЕНТЪР ЗА ИСТОРИЧЕСКИ
И ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

РАЗВИТИЕ НА МОДЕРНАТА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ

Част VII: Социалдемокрация и реална политика

Българска

Първо издание

Редактор
Таня Турлакова

Компютърен набор
Красимира Стойкова

Художник
Емануил Манолов

Графичен дизайн и предпечат
Графимакс ООД

Формат
16/60 x 90
Печатни коли - 9